

**TÜRKİYE'DE YAŞAYAN BOŞNAKLARDA
KUŞAKLARARASI FARKLILIKLAR
BAĞLAMINDA KÜLTÜREL KİMLİK PRATİKLERİ:
GÜNEY MARMARA ÖRNEĞİ**

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
BÖLGE ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI**

Basri KARABOSTAN

Danışman

Prof.Dr. Adem SAĞIR

**TÜRKİYE’DE YAŞAYAN BOŞNAKLARDA KUŞAKLARARASI
FARKLILIKLAR BAĞLAMINDA KÜLTÜREL KİMLİK PRATİKLERİ:
GÜNEY MARMARA ÖRNEĞİ**

Basri KARABOSTAN

Prof. Dr. Adem SAĞIR

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Bölge Çalışmaları Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Şubat 2022

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
GİRİŞ	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU	14
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	14
ARAŞTIRMANIN AMACI	14
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	15
ARAŞTIRMANIN PROBLEMATİĞİ	15
ARAŞTIRMANIN ARKA PLANI: KURAMSAL TEMELLER.....	15
ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	16
LİTERATÜR TARAMASI.....	17

BÖLÜM 1:KİMLİK VE KÜLTÜR.....	19
1.1.Kimlik Nedir? Nasıl Şekillenir?	19
1.1.2.Etnik Kimlik.....	22
1.1.2.Alt Kimlik.....	27
1.1.3.Milli Kimlik.....	29
1.1.5.Sosyal Kimlik	32
1.2.Kültür Nedir?	35
1.2.1.Kültürün İşlevi.....	37
BÖLÜM 2: GÖÇ VE GÖÇ TEORİLERİ.....	41
2.1. Göç Kavramı.....	41
2.1.1.Göç Tipleri	43
BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	48
3.1.Boşnakların Tarihsel Kökenleri.....	48
3.1.1. Güney Marmara’da Bulunan Boşnak Yerleşkeleri Hakkında Genel Bilgi	53
Tablo 1: Katılımcıların Doğum Yerleri Ve Mevcut Yaşam Yerleri.....	55
3.2. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	56
3.2.1. Araştırmaya Katılanlar ve Nitelikleri	56
Tablo 1.1Katılımcılara Ait Cinsiyet Bilgileri.....	56
Tablo 2: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	57
Tablo 3:Katılımcılara Ait Mesleki Bilgiler	60
3.2.1.Boşnakların Yeni Yaşam Kurma Çabaları: Göç Anlatıları.....	60

3.2.2.Boşnak Kùltürünün Sürekliliği	68
3.2.3.Ana Dil Devamlılığı	75
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	79
Kaynakça	84
TABLolar LİSTESİ	90
EKLER	91
Ek 1: Görüşme Formu	91
Ek:2 Etik Kurul Belgesi.....	93
ÖZGEÇMİŞ	94

TEZ ONAY SAYFASI

Basri KARABOSTAN tarafından hazırlanan “TÜRKİYE’DE YAŞAYAN BOŞNAKLARDA KUŞAKLARARASI FARKLILIKLAR BAĞLAMINDA KÜLTÜREL KİMLİK PRATİKLERİ: GÜNEY MARMARA ÖRNEĞİ ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Adem SAĞIR

Tez Danışmanı, Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Bölge Çalışmaları Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 11/02/2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Adem SAĞIR (KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Halide VELİOĞLU (KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım TURAN (SAÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans/Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Basri KARABOSTAN

İmza :

ÖNSÖZ

Uzun bir çalışma süreci sonrasında ‘Türkiye’de Yaşayan Boşnaklarda Kuşaklararası Farklılıklar Bağlamında Kültürel Kimlik Pratikleri: Güney Marmara Örneği’ başlıklı yüksek lisans tezimi tamamlamış bulunmaktayım. Bu çalışmada ilk olarak lisans eğitimimden bu yana her zaman yanımda olan, destekleyen, tezimin bütün aşamalarında yer alan, akademik yolda bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen hocam Prof. Dr. Adem SAĞIR’a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışma sürecimde her zaman yanımda olan ve en büyük destekçim olan annem Nurten KARABOSTAN’a bu süreci en güzel şekilde geçirmemi sağladığı için çok teşekkür ederim. Yazım sürecimde yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim. Son olarak mülakat çalışmalarımıza katılarak veri elde etmemizi sağlayan tüm katılımcılara teşekkür ederim.

Basri KARABOSTAN

Mart-2022

ÖZ

Bu araştırma Türkiye’de yaşayan daha özeld e Güney Marmara Bölümünde yaşayan Boşnakların kültürel kimliklerini analiz etmektedir. Analizin ilk aşamasında Türkiye’ye göç etme sürecinde yaşadıkları zorluklar ya da o döneme ait herhangi bir göç anlatısının hafızalarında yer kaplayıp kaplamadığı sorgulanmıştır. İkincil olarak ise Türkiye’de yeni bir hayat kurmuş olan Boşnakların Bosna’dan getirdikleri kültürel pratikleri ne denli devam ettirdiği sorgulanmıştır. Kültürel pratikler içerisinde Boşnak dilinin devamlılığı da araştırmanın kapsamı içinde yer almaktadır. Çalışmanın çıkış noktası küresel kültürün giderek görünürlüğünü artırması ve bu sebeple yerel kültürel pratiklerin zamanla silikleşmesi ya da kaybolmaya yüz tutması olmuştur. Çalışma nitel araştırma deseni ile yapılmış ve betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Veriler kartopu örnekleme tekniği ile ulaşılan 9 Boşnak vatandaş ile gerçekleştirilmiştir. Bu Boşnak vatandaşlar Balıkesir, Bursa ve Çanakkale illerinde ikamet etmektedir. Görüşmeler yüz yüze yapılmış olsalar da pandemi nedeniyle oldukça güç olmuştur. Yaşlı ve göç anlatılarına daha hâkim oldukları varsayılan bireylerle açık hava ortamında ve pandemi kısıtlamalarına uygun şekilde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mülakat görüşmeleri yaklaşık olarak bir saat sürmüştür. Araştırma sonuçlarına bakıldığında dikkat çeken ilk nokta, göç anlatılarının yeni nesiller arasında giderek yok olmasıdır. Göç anlatılarının nesiller arası aktarımının sözlü olarak gerçekleştirilmesi bu iddiamızı güçlü kılmaktadır. Araştırmanın ikinci basamağı olan kültürel pratikler kısmında ise, giderek yaygınlaşan popüler kültür ve kent yaşamının artması kültürel pratiklerin uygulanma durumlarını da zayıflatmıştır. Boşnak dilinin genç nesiller arasında çok fazla tercih edilmediği sonucuna varılmıştır. Boşnak dilinin gerek yaşlı gerekse de genç nesil arasında sadece sözlü olarak varlığını devam ettirdiği araştırma sonucunda ulaştığımız veriler arasındadır.

Anahtar kelimeler: Bölge Çalışmaları, Sosyoloji, Göç, Boşnak, Kültürel kimlik

ABSTRACT

This research analyzes the cultural identities of Bosnians living in Turkey, more specifically in the Southern Marmara Region. In the first stage of the analysis, it was questioned whether the difficulties they experienced in the process of immigrating to Turkey or whether any migration narratives of that period took up space in their memories. Secondly, it has been questioned how much the Bosnians, who have established a new life in Turkey, continue the cultural practices they brought from Bosnia. The continuity of the Bosnian language in cultural practices is also included in the scope of the research. The starting point of the study was that global culture gradually increased its visibility and therefore local cultural practices faded or disappeared over time. The study was carried out with a qualitative research design and descriptive analysis technique was used. The data was carried out with 9 Bosnian citizens reached by snowball sampling technique. These Bosnian citizens He resides in the provinces of Balıkesir, Bursa and Çanakkale. gradually increased its visibility and therefore local cultural practices faded or disappeared over time. The study was carried out with a qualitative research design and descriptive analysis technique was used. The data was carried out with 9 Bosnian citizens reached by snowball sampling technique. These Bosnian citizens He resides in these Bosnian citizens He resides in the provinces of Balıkesir, Bursa and Çanakkale. Although the interviews were conducted face to face, they were quite troublesome due to the pandemic. Interviews were held with the elderly and individuals who are more familiar with migration narratives in an open air environment and under pandemic conditions. Interview interviews lasted approximately one hour. Considering the results of the research, the first point that draws attention is the disappearance of migration narratives among new generations. The verbal transmission of migration narratives between generations makes this claim strong. In the section of cultural practices, which is the second step of the research, the increasing popularity of popular culture and urban life has weakened the application of cultural practices. It has been concluded that the Bosnian language is not preferred much among the younger generations. It is among the data we have reached as a result of the research that the Bosnian language continues to exist only orally among both the old and the young generation.

Keywords: *Regional studies, Sociology, Migration, Bosnian, Cultural identity*

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Türkiye’de Yaşayan Boşnaklarda Kültürel Kimlik Pratikleri: Güney Marmara Örneği
Tezin Yazarı	Basri KARABOSTAN
Tezin Danışmanı	Doç.Dr.Adem SAĞIR
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	10/02/2022
Tezin Alanı	Bölge Çalışmaları
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	96
Anahtar Kelimeler	Bölge Çalışmaları, Sosyoloji, Göç, Boşnak, Kültürel kimlik

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Cultural Identity Practices Among Bosniaks Living in Turkey: The Case Of South Marmara
Author of the Thesis	Basri KARABOSTAN
Advisor of the Thesis	Assoc. Prof. Dr.Adem SAĞIR
Status of the Thesis	Master's Degree
Date of the Thesis	10/02/2022
Field of the Thesis	Regional studies
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	96
Keywords	Regional Studies, Sociology, Migration, Bosnian, Cultural identity

KISALTMALAR

TC : Türkiye Cumhuriyeti

TDK : Türk Dil Kurumu

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
(Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)

GİRİŞ

Göç, insanların belirli bir zaman boyutu içerisinde bir yerleşim alanından başka bir yerleşim alanına geçişi olarak tanımlanmaktadır. Kelime etimolojik kökeninin altında göç; göçmeyi, yıkılmayı, gövdeden ayrılmayı ifade eder. Göç olgusu toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığı gibi aynı zamanda toplumsal ve ekonomik dönüşümlere katkıda bulunan etken bir olgudur. Bu bağlamda göç, sosyoekonomik olarak hem bir sonuç hem de bir neden olarak ele alınması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomi, sosyoloji, demografi, tarih, coğrafya, psikoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve bazı ilgili disiplinler göçle ilgili konulara farklı bakış açılarıyla değinmektedir. Bu bağlamda yapılan değerlendirmeleri göç nedenleri ve sonuçları bağlamında farklı şekillerde değerlendirilecektir. Göç ve göçmen meselesi Türkiye'nin geçen son üç asrında en fazla önem teşkil eden olgularının başında gelmektedir. Günümüz Türkiye Cumhuriyeti'nin toprakları üzerindeki demografik yapı göçler nedeniyle şekil değiştirmiştir. Göç kelimesi kök itibarıyla yıkılmayı ve insanın köken bağlarının koparılmasını içinde barındırmaktadır. İnsanların yaşam haklarının belki de en haysiyetsiz biçimi onları köklerinden koparmak, göçe zorlamaktır (Ağanoğlu, 2001).

Bosna-Hersek ve Türkiye ilişkilerini incelediğimizde bu ilişkiyi Bosna-Hersek'in Osmanlılar tarafından fethedilmesine kadar götürebiliriz. Hristiyanlığın Bogomil mezhebine bağlı olan Boşnakların İslam dini ile yakınlık göstermesi üzerine Osmanlı'nın fethi ile beraberde Bosnalılar kitleler halinde İslam dinini seçmeye başlamışlardır. Müslüman olan Bosnalılar İslam kimliği ile beraber aynı zamanda Osmanlı kimliği de kazanmış ve din birliği ile beraber kültürel birlikte sağlanmıştır. Bosnalı Müslümanlar Avusturya-Macaristan dönemindeki özerklik hareketlerinde kendilerini Türk olarak tanımlamaları da bunun bir göstergesi olmuştur. Osmanlı'ya karşı ayaklanan Sırp'ların 1876 yılında başlattıkları ayaklanma Osmanlı-Rus savaşına dönüşmüş ve Osmanlı'nın Balkanlarda giderek toprak kaybetmesine yol açmıştır. Bu savaş neticesinde imzalanan Berlin Antlaşması ile Bosna Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna, Osmanlı'nın hükümlerlik yetkisini devam ettirmesi şartıyla verilmiştir. Ancak Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun Bosnalı Müslümanlara dini yaşama özgürlüğü tanınmaması ve Bosna halkına zulüm ve şiddet yaşatması ve

Bosnalı Müslümanları göçe zorlamışlardır. Bu göç dalgasında yaklaşık 400.000 kişinin göç ettiği ve tüm göç masraflarının tamamen devlet tarafından karşılanamayacağı belirtilmektedir. Bunun üzerine Bosnalılar tüm göç ve iskân masraflarını kendileri karşılayarak Osmanlı'ya göç etmeye başlamışlardır (Demirel, 2008).

Boşnaklarda milli kimlik ve aidiyet din üzerinden şekillenmektedir. Çünkü söz konusu bu toplumu etnik, kültürel, tarihsel, toplumsal ve sınıfsal açıdan ayırt edici tek nokta Müslüman olmaları olmuştur (Aydın, 2020). Müslümanlık ve Osmanlı Devleti himayesi altında olmak doğrudan Türk kimliği ile ilişkilendirilmiştir. Osmanlı'nın Balkanlara açılma politikası ile Bosna'nın fethi gerçekleşmiş ve Bosna halkının İslam dinini seçmeleri ile beraber kültürel yakınlık da sağlanmıştır. Bu durum üzerine Bosnalı Müslümanlar için Türkiye hem kültürel hem de dini bir birliğin sağlandığı ikinci vatan konumuna gelmiştir. Sadece Osmanlı dönemi ile sınırlı kalmayan bu göçler Cumhuriyet döneminde de devam etmiş ve Türkiye Bosnalı Müslümanlar için bir sığınak noktası olmuştur (Demirel, 2008). Türkiye'ye göç eden Bosnalı Müslümanlar öncelikle İstanbul, Bursa ve Balıkesir gibi tarım kollarının elverişli olduğu coğrafyalar üzerine olmuştur. Araştırmamızda, Bosna'dan Türkiye'ye yapılan göçlerle gelen göçmenler üzerine göç anlatılarının ve kültürel pratiklerin devamlılığı algısının kuşaklar arasındaki farkı ortaya konulması ve göçmenler üzerindeki Türkiye algısının sosyolojik ve uluslararası ilişkiler tarafından sentez bir halde ortaya konması amaçlanmıştır.

Yakın bir tarih olan ve bu iç çatışma sürecini hafızalarında barındıran bu olayla Osmanlı'nın Balkanlarda fetih politikası ile Bosna'yı fethetmesi ile başlayan süreç içinde Türkiye'ye yapılan göçler ve bu göçlerin nedenleri uluslararası ilişkiler bağlamında ele alınacak olup yaşanan göçler sosyolojik bir bakış açısıyla yorumlanmıştır. Araştırmanın önem arz eden kısmı ise, Balkan coğrafyasında Osmanlı ile siyasi açıdan Türk kimliğine bürünen Bosna'da İslam dini ile beraber yeni bir kimlik benimsenmesi ve kurtarıcı veya ikinci bir vatan olarak Türkiye'nin görülmesi bölgede Türkiye'nin yumuşak gücü ve imajı açısından önem taşımaktadır. İki ülke arasında kültürel bir birlik sağlanmış ve bu durum dünya siyasetinde Bosna'da Türkiye'nin yumuşak gücü üzerinde etkili olmuştur.

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Türkiye'ye göç eden Boşnakların kültürel pratikleri ve bu pratikleri ne denli devam ettirdikleri sosyolojik ve uluslararası ilişkiler disiplini çerçevesinde bilimsel olarak incelenmiştir. Türkiye'ye göç ederek gerek kendilerine has yerleşim yeri kuran gerekse yerli halk ile yaşayarak hayata entegre olan Boşnakların Güney Marmara Bölümü'nde yer alan iller yoğun nüfuslu oldukları tez öncesi yapılan araştırma da saptanmıştır. Balkanlardan göç ile gelen Boşnakların Türkiye'ye göç etme süreçlerindeki göç hatıraları ve kültürel pratiklerin yıllar içerisinde ki etkileşimsel durumu çalışmamızın ana eksenini oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Balıkesir, Bursa ve Çanakkale illerinde yaşayan kaynak kişilerin verdiği temel bilgiler araştırmamızın uygulama kısmını oluşturmaktadır. Çalışma bağlamında göç anlatıları, Boşnak dilinin devamlılığı ve kültürel pratiklerin sürekliliği incelenmiştir. Çalışmamız göçmenler ile elde edilen bilgileri, göç hatıraları ve Boşnak-Türk kültürünün etkileşimleri üzerinde araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Çalışma Marmara Bölgesi Güney Marmara Bölümünü kapsamaktadır. Bu bölgenin seçilmesinde İstanbul'a yakın bir konumda olması sebebiyle göçmenler için kolay bir ulaşımına sahip olması ve bölgenin tarımsal bakımdan elverişli olması temel etken olmuştur.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Osmanlı'nın Balkanlardan çekilmesi ile Boşnakların Türkiye'ye yoğun göçler yaşadığı bilinmektedir. Özellikle Güney Marmara illerine yerleşen Boşnakların kendilerine has yerleşim yeri kurdukları, kültürlerini devam ettirdikleri, dillerinin devamlılığını sağladıkları bilinmektedir. Bölgede yaşayan Boşnakların yerel kültür ile kültürel etkileşim yaşadığı ve vatan algılarının zamanla değişime uğradığı varsayılmıştır. Günümüzde Balıkesir, Çanakkale ve Bursa illerinde Boşnak kökenli vatandaşların yoğun olarak yaşadığı saptanmıştır. Bu çalışma kapsamında göçün yıkıcı etkilerinden sıyrılarak yeni bir yaşam şartları oluştururken yaşadığı zorluklar, göç anlatıları ve kendilerine has olan kültürel kimlik pratiklerinin devamlılığı bu araştırmayı biricik kılacaktır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmamız, nitel yöntem uygulanarak gerçekleştirilen bir saha araştırmasına dayanmaktadır. Bu araştırmayla, Güney Marmara illerinde yaşayan Boşnakların kültürel pratiklerini devam ettirme durumları ve göç anlatıları incelenmiştir. Balkanlarda çevre ülke ve bölge bazında düşünüldüğünde İslam ve Türk kimliğinin baskın olduğu ülkelerden biri olan Bosna'dan Türkiye'ye göç eden göçmenlerin kuşaklar arası yaşanan yapılan mülakatlar ile beraber bulgular ortaya konacaktır. Güney Marmara illerinde yaşayan Boşnakların kurduğu köyler ile etkileşim halinde olunarak ve kartopu örnekleme yönetimi kullanılmıştır.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMATİĞİ

Bu araştırma Güney Marmara İllerinde yaşayan Boşnakların göçe dair göç anlatılarının nesiller arasındaki bilincin saptanması ve kültürel kimlik pratiklerinin devamlılığı konusunu ele almaktadır.

- 1.Küresel kültürün giderek ivme kazanmasıyla beraber etnik aidiyet ve yerel kültürün yeni kuşaklar üzerindeki pratikleri değişime uğramakta mıdır?
- 2.Boşnak kültürel pratiklerinin göç sonrası doğan nesiller arasındaki tutumu nedir?
- 3.Boşnak vatandaşların kültürel pratikleri günümüzde ne derece varlığını korumaktadır?
- 4.Gelecek nesillerin Boşnak kültürel pratiklerine bakış açısı nedir?

ARAŞTIRMANIN ARKA PLANI: KURAMSAL TEMELLER

Hıristiyanlığın Bogomil mezhebine bağlı olan Boşnaklar (Bosnalılar), Bogomillğin İslâm dini ile benzerliğinden dolayı Osmanlıların Bosna-Hersek'i fethi ile Müslüman olmaya başlamış ve kısa zamanda kitleler halinde Müslüman olmuşlardır. Müslüman olan Bosnalılar, Osmanlı Devleti'ne hizmet ettikleri gibi 'Osmanlılık' kimliğiyle özdeşleşmiştir. XIX. yüzyılda diğer unsurlar İmparatorluğa karşı ayaklanırken Bosnalı Müslümanlar sadık kalmıştır. Bosnalı Müslümanların, Avusturya-Macaristan

dönemindeki özerklik hareketleri sırasında verdikleri şikâyet dilekçelerinde kendilerini “Müslüman milleti” olarak tanımlamış olmaları Osmanlı millet sistemindeki niteleme ile özdeşleşmiş olmalarını 1900’lu yıllarda da sürdürdüklerini göstermektedir (Demirel, 2008).Bosna ve Balkan topraklarının farklı devletler tarafından işgale uğraması ve işgalci devletlerin Hıristiyan devletler olması ve birtakım inançsal ritüellere uygulama yasağı koyması nedeniyle Türkiye’ye göç etme talebinde bulunmuşlardır. Osmanlıların Balkanlardan çekilmesi bölgede yaşayan Müslümanlar için büyük bir göçün başlangıcı idi. Evleri yağmalanan, köyleri basılan, işkencelere ve tecavüzlere uğrayan nüfus, büyük kitleler hâlinde Balkanlardan göç etmeye başlamıştır (Kırbaç, 2012b). Müslüman Boşnaklar komşu kavimler tarafından ‘Türk’ olarak görülmüşlerdir. Bu unvan Boşnaklar tarafından da reddedilmemiş olup uzun zamanlar Müslüman olmak ve Türk olmak kavramları eşdeğer tutulmuştur. Bu güçlü etkileşim Boşnak kültürel kimliğinde Türk-İslam sentezi izlerinin derin şekilde var olmasına salık vermiştir (Gündüz, 2017).

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma Türkiye’ye göç eden Boşnakların Güney Marmara Bölümü illerine (Balıkesir, Bursa, Çanakkale) iskân olan ve halen Boşnak kimliğini ve kültürel pratiklerini devam ettiren katılımcılar ile sınırlı kalmıştır. Araştırmanın saha çalışması sırasında mülakatların yüz yüze gerçekleştirilmesi ve katılımcılara ulaşılması durumunda Covid 19 pandemisi sebebiyle oldukça zor durumlarla karşılaşmıştır. Mülakatlar esnasında örneklem alanı yerleşim biriminin karantina altında olması ile karşı karşıya kalınmıştır. Karantina süresi bitiminde ise yerleşim birimi sakinleri mülakat yapmayı yine pandemi koşullarından dolayı kabul etmemişlerdir. Farklı bir saha çalışması sırasında ise katılımcıların Covid pozitif olmalarından dolayı karantina süreci ile karşı karşıya kalınmıştır.Farklı bir saha çalışması sırasında ise yerleşim birimi sakinleri tarafından arsa yatırımcısı sanılarak zor anlar yaşanmıştır.Tüm bu zorlu koşullar altında araştırma mülakatları yüz yüze ve pandemi tedbirleri altında gerçekleştirilmiştir.

LİTERATÜR TARAMASI

Araştırmada veri toplamak amacıyla başvurulacak ana kaynak **Dr.Fahriye EMGİLİ'nin “Yeni Kurulan Hayatlar Boşnakların Türkiye’ye göçleri (1878-1934)”** başlıklı çalışmasıdır. Kitap beş bölümden oluşmaktadır. Çalışma da yoğun olarak 1. ve 3.bölümlerden faydalanılmıştır. Birinci bölüm (s.53-89);’ Balkanlar ve Bosna-Hersek’ adlı bölümdür ve içerisinde Balkan coğrafyasının Osmanlı öncesi ve sonrasına dair bilgiler yer almaktadır. Daha özelde göç, göçmen, muhacir ve mübadil kavramlarına detaylıca değinilmiş olup bu kavramlar Bosna özelinde tartışılmıştır. Üçüncü bölüm (s.192-260), “Berlin Kongresi’nden Sonra Boşnakların Osmanlı Topraklarına Göçü” adlı bölümdür. Eser, Boşnakların Anadolu’ya yapılan göçlerin sebeplerini, mahiyetini ve siyasi yapısı hakkında genel bilgiler vermektedir. Ayrıca Bosna-Hersek toplum yapısı hakkında çıkarımlar barındırmaktadır.

Araştırmada veri toplamak amacıyla **Halide Veliöğlü’nun ‘Saraybosna Havası Bir Gündelik Yaşam Etnografisi’** adlı eserine başvurulmuştur. Yazarın Bosnalı akrabaları ile arasında geçen diyalogların ve gözlemlerin yorumlanması ile şekillenen çalışma sosyolojik olarak analizler içermektedir. Eser, Boşnakların günlük pratiklerinin yorumlanması ve günlük yaşam pratikleri hakkında fikir vermesi sebebiyle çalışmamıza katkı sağlamıştır. Eser, Boşnakların günlük pratiklerinin yorumlanması ve günlük yaşam pratikleri hakkında fikir vermesi sebebiyle çalışmamıza katkı sağlamıştır. Yazarın, gündelik hayat halleri üzerinden kişilerin ruh hallerini ve duygu durum değişikliğini betimlemektedir. Boşnak kimliğinin yakın zamanda yaşanan Bosna Savaşı sonrasında uğradığı dönüşüm, yazarın gündelik hayat sosyolojisi bağlamındaki çıkarımlarıyla desteklenmektedir.

Araştırmada veri toplamak amacıyla, **Vedad Tarık Aydın’ın ‘Boşnaklar Tarihi’** adlı eserine başvurulmuştur. Eserde Boşnakların tarihsel kökenlerine, Osmanlı öncesi ve sonrası siyasi durumlarına ve kültürel unsurlarına dair derinlemesine izler taşımaktadır. Eserde 20.yüzyıl başında Osmanlı Devleti’nin çöküş yaşamasından sonra imparatorluk içinde çeşitlilik gösteren demografik mirasların Türkiye’de yaşamlarına devam ettiğini ve Boşnakların bu kültürel mirasta önemli bir paya sahip oldukları vurgulanmaktadır.

Eser, çalışmamızın temel başvuru kaynağı niteliğinde olup gerek çalışmanın şekillenmesinde gerek yorumlanmasında önemli bir paya sahiptir.

Araştırmada veri toplamak amacıyla **Muammer Demirel'in, Türkiye'de Bosna Göçmenleri, (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi ,ss.285-3068** adlı çalışmasına başvurulmuştur. Bosna – Hersek'in Osmanlılar tarafından fethi, XV. yüzyılın ikinci yarısında tamamlanmıştır. Bosna bölgesinde fetihlerin başlaması ile Boşnaklar arasında Müslümanlık yayılmaya başlamıştır. Bundan sonra Boşnaklar, Osmanlı Türk kültür çevresine girerek Osmanlı coğrafyasını anavatan olarak benimsemişlerdi. 1878 tarihinde başlayan Bosnalıların Türkiye'ye göçü, Osmanlı ile Rusya ve Avusturya savaşlar ve iç çatışmalar yaşandıkça devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti devrinde Yugoslavya ile yapılan nüfus mübadelesiyle Bosnalı Müslüman nüfus Türkiye'ye gelmeye devam etmiştir. Son Bosna savaşı süresince de göç yaşanmış, ancak bu son göçmenler barıştan sonra büyük oranda yurtlarına dönmüştür. Bu çalışmada Bosna'dan yapılan göçler tarihsel süreçleri ile birlikte yorumlanmıştır.

Araştırmada veri toplamak amacıyla **Tufan Gündüz'ün 'Alahimane Bosna Boşnakların Osmanlı Topraklarına Göçü'** adlı eserine başvurulmuştur. Kitap beş bölümden oluşmaktadır. Araştırmada 1,2 ve 4.bölümlerden ağırlıklı olarak alıntılar yapılmıştır. Bosnalıların Bogomil mezhebine dair inançlarından dolayı buldukları coğrafyada yaşadıkları sıkıntılara ve daha sonrasında İslam dini ile beraber kurdukları yaşam pratiklerine değinilmektedir. Siyasi anlamda Türk kimliğinden ziyade Türk-İslam kültür harmanlarının oluşumuna dikkat çekilmektedir.

Araştırmada veri toplamak amacıyla, **Yusuf Adıgüzel'in 'Göç Sosyolojisi'** adlı eserine başvurulmuştur. Eserde göç kavramına sosyolojik bir bakış açısı ile toplumsal etkilerine değinilmektedir. Göç kavramının etimolojik anlamından başlayarak kavram teoriler çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu eser, çalışmanın göç teorileri ve göçe dair bölümlerinde ana kaynak özelliği göstermektedir.

BÖLÜM 1:KİMLİK VE KÜLTÜR

1.1.Kimlik Nedir? Nasıl Şekillenir?

İnsana özgü bir kavram olarak karşımıza çıkan kimlik, kişilerin bireysel ya da toplumsal anlamda ‘kimsiniz? veya kimlersiniz?’ sorularına verdikleri yanıtların toplamı olarak kabul görmektedir. Bu soruların herhangi bir ikincil şahıslar tarafından sorulabildiği gibi bireyin kendi öz benliği tarafından da sorulabilmektedir (Belek, 2006). Kimlik (identity) terimi, Latince aynılığı ve sürekliliği içeren ‘idem’ kökünden türemiştir. Terim anlamı olarak, Türkçede ‘kim’ kökünden türemekte; mensubiyeti ve hangi kişi olduğunu ifade etmektedir (Dalbay, 2018). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünde ise kimlik; ‘Toplumsal bir varlık insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü’ olarak tanımlanmaktadır¹. Bilgin; bu konuyla ilgili olarak ‘herkes yaşamının bir yerinde bu soruyu kendine sormaktadır.’ şeklinde ifade ettiği kimlik kavramı en temelinde bireyin, kendinden olanı ve olmayanı ayırma ve tanımlama biçimi olarak tanımlanmaktadır (Bilgin, 2001).

Kimlik kavramı, bugünün dünyasında en ilgi çeken ve en fazla araştırılmaya değer görülen konuların başında gelmektedir. Kavramın birçok disiplin tarafından işlenmesi hem literatüre çok fazla katkı sağlamakta hem de bir tanım etrafında durmayı güçleştirmektedir. Ancak çalışmamızda kimlik kavramı dar boyutta sosyoloji ekseninde ele alınacak olup, kimliğin toplumsal işlevleri ve yapısı üzerinde durulmuştur. Kimlik, öz olarak bakıldığında bir özellik ve nitelik belirtisi şeklinde açıklanabilir. Birer özellik ve nitelik gösteren kimlikler her şeyden önce diğer farklılıkları da ortaya koyar. Kimlik büyük perspektifte bakıldığında bireyin tüm özelliklerini kaplayan; bireyin gerek kendi öz bakışı gerekse de toplumsal açıdan nasıl görüldüğü kimlik kavramıyla ilgili konulardır. Kimlik kavramı bireyin toplumsal yaşamda var olduğu ve de çevreye uyum sağladığı bir kavram olarak da tanımlanmaktadır (Aşkın, 2007). Gündelik yaşamımızda üzerimize giydirilmiş şekilde bulunan kimliklerimiz/kimlik pek çok disiplin tarafından araştırılmaya değer

¹ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1998, s. 1324

görülmektedir. Bu konuyu araştırma nesnesi olarak ele alan disiplinler arasında sosyal psikoloji, sosyoloji, politik bilimi, tarih ve antropoloji bilimleri başta gelmektedir. Bireyin toplumsal yapı içerisinde var olma ya da toplumsal anlamda birey olmasıyla ilgilenen sosyoloji bilimi bu disiplinler içinde önemli bir yere sahiptir. Jenkins 'Kimlikler Çağı' olarak adlandırdığı günümüz dünyasında kimlik kavramını evrensel varlıkların bütünü olarak tanımlamaktadır (Aka, 2009). Kimlik kavramına farklı disiplinler tarafından tanımlanmalar yapılmış olsa da bir tanım etrafında söz birliği yapılamamıştır. Castel, 'Kimlik; insanların anlam ve tecrübe kaynağıdır' şeklinde ifade etmektedir. Dobry, 'Kimlik, insanın bireyselliğine, öz benlik duygusuna ve kendi duygu, düşünceleri etrafında ele alınmalıdır' şeklinde tanımlamaktadır. Jenkins ise 'kendimizin veya başkalarının kimliğini bir anlam sorunu ve anlamın daima etkileşimsel bir süreçten ibaret olduğunu söyler (Aka, 2009). Connolly'de kimlik, ne olduğumuz ve nasıl tanındığımız ile ilişkilidir. Başka bir bakıştan ise, kimlik var olmak için farklılığa gereksinim duyar ve kendini tanımlamak için farklılığı ötekiliğe dönüştürür. Kısaca kimlik kavramı öz olarak tanımlandığında kendini var etmek için bir 'öteki'ye muhtaçtır ve ancak o şekilde bir anlam kazanmaktadır. Kimlik, maddi ve manevi olarak ve buna ek olarak dini ve milli bir gücü temsil eder ve kültürler arası bir karşılaştırma durumunda 'öteki'ne göre tanımlama kendi gücünü ortaya koyma süreci ile eşdeğer tutulabilmektedir (Fazlıoğlu, 1999). Gleason'a göre ise, 'Kimlik' kavramı 1950'li yıllardan sonra yoğun olarak literatürde yer almış ve 'Ben kimim?', 'Nereye aidim?' sorularının bir çıktısı olarak açıklanmaktadır. Weeks kimliğin insanların birbirleri arasında benzer ya da farklı bir aidiyet problemi yarattığını savunur. Bu anlamda kimlik 'benlik' kavramının bir tanımlanma ya da ifade edilme biçimi olarak toplumsal bir sınıflandırma durumuna işaret etmektedir (Dalbay, 2018).

Kimlik, en genel geçer tabir ile kolektif aidiyetlerden katıldıklarımız, arzularımız, hayallerimiz, kendimizi tasavvur etme, yaşama, ilişki kurma ve tanınma biçimimiz gibi hayattaki duruş yerimizi belirleyen niteliklerin toplamıdır (Tacoğlu ve diğerleri, 2012). Kimlik kavramının birçok disiplin tarafından incelenmesi ve farklı kuramsal çevrelerin tanımlar geliştirmeleri kimliğin yapılanması ve şekillenmesi hususunda da ayrılıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kimi çevreler kimliğin sabit doğasını ön plana çıkarırken kimi çevreler onun dinamik yapısına dikkat çekmekte, kimileri kimliğin

tekel yapısını savunurken kimileri çoklu yapısını savunmakta, kimileri kimliğin doğuştan gelen bir unsur olduğunu öne sürmekte kimileri ise, onun yaşam içerisinde kazanılan bir yapısı olduğunu, toplumsal olarak inşa edildiğini savunmaktadır. Net bir tanımı olmayan kimlik kavramının analitik bir değeri kalmadığı tartışılmış, araştırmalardaki yeri sorgulanmış ve alternatif kavramlar üretme yoluna gidilmiştir (Tunalı, 2016).

Bauman kimlik kavramını ‘belirsizlikten kaçış’ olarak betimlemektedir. Kişi, ne zaman ve nerede olduğundan şüpheye düşerse o zaman kimlik devreye girmekte ve kimlik üstüne yorumlamalar meydana gelmektedir. Bu durumu irdeleyecek olursak; kişinin kendisinin ve etrafındakilerin nasıl kabul edeceklerinden emin olmadığı zaman kimlik kavramı bu belirsizliğe bir çözüm getirmektedir. Dolayısıyla bir ad gibi kişinin üzerine yapışık olan kimlik, bir eylem gibi davranıyor ve gelecekte bir yerde konumlandırılıyor (Dalbay, 2018). Bauman, genel anlamda kimliğin özel anlamda ise ulusal kimliğin tamamen hayatın bir gerçeği olduğunu ve doğal yollarla oluştuğunu belirtmektedir (Bauman, 2017). Kimlik temelde iki ana yapıdan meydana gelir. Bunlardan ilki; doğuştan getirdiğimiz yaş, cinsiyet, etnik aidiyet gibi öğeler, ikincisi ise sosyal çevre ile şekillenen ve toplumsal yaşamın bir ürünü olarak karşımıza çıkan meslek, yaşam çevresi gibi unsurlardır. Kimlik doğumla başlayan özellikler ve sonradan kazanılan unsurlarla bir bütün halini alır ve dinamik bir yapıya kavuşur. Bu nedenle bireyin doğumundan ölümüne dek kimlik gelişme gösterir ve şekillenir (Kahraman, 2013). Kimliklerin oluşmasında zaman ve mekân unsuru eşit derecede öneme sahiptir. Kimlik, zaman ve mekân unsurlarının bir etkileşimi olarak şekillenir. Kimlik bu yapıyla durağan bir yapıyı ifade etmez O nedenle kimlik kavramı ile kimikleşme kavramı bir bütün olarak düşünülmektedir (Dalbay, 2018). Bireyin kimliğini tanımlaması konusunda yöneltilen soruların çeşitliliği, kişilerin tek bir kimliğe sahip olamayacaklarını da ortaya koyar. Örneğin, bireyin dini inancı, etnik ve ulusal aidiyeti ve hangi mesleğe mensup olduğu sorularına verilen cevaplar bireyin birçok kimliğe sahip olabileceğini göstermektedir. Bu aidiyetler arasında bir önem sırası muhakkak ki olacaktır ancak hiçbir aidiyet de önemsiz kabul edilememektedir. Çünkü kimlik kavramı doğuştan gelen ve yaşam içinde kazanılan öğelerin bir bütünü

olarak ele alındığında tüm bu ögeler bireyi bir bütün olarak göstermekte ve müdahalesi kimlik kavramına zarar vermektedir (Belek, 2006).

Kimlik kavramının sosyal bilimler ekseninde hacim kapladığı kadar modern sosyolojik düşüncenin yapılanmasında da önemli bir görev üstlenmektedir. Kimlik kavramının bireyler arasında bir çimento vazifesi gördüğü, bireyin toplumsal anlamda var olabilmesi ve topluma tutunabilmesi açısından önemli bir yere sahip olduğunun altı sıkça çizilmektedir. Kimlik kavramının ortaya çıkmasında geleneksel yapının yerini modern topluma geçişle birlikte olduğu ortak kanaat olarak ele alınmaktadır. Durkheim 'de mekanik dayanışmanın olduğu toplumlarda, bütüncül bir kimlikten bahsedilememektedir. Buna gerekçe olarak ise mekanik dayanışmada geleneksel iş bölümünün hüküm sürmesi ve buna bağlı olarak da sosyal düzenin kişiler üzerinde bir yaptırım uyguladığı gösterilmektedir. Ancak modern iş bölümünde birey kendi kimliğini kendi oluşturma yoluna gider ve aile, soy gibi yapılardan kurtulur. Böylece kişinin kendini gerçekleştirme olanağı da artmış olacaktır (Kahraman, 2013).Bu görüşü Ferdinand Tönnies'in toplulukları cemaat ve cemiyet olarak ikiye ayırması ve bu ayırmda cemaat kavramının yapı olarak birincil ilişkiler ile nitelendirildiği ve soy, aile, köken gibi kavramların önem atfetmesi Durkheim'in görüşünü de desteklemektedir. Özellikle küreselleşme çağında toplulukların çökmesiyle beraber kimlik inşa edilmesi bu süreci kimliğin kendiliğinden oluşan bir yapı olduğunun da göstergesidir. Kimlik kavramının nasıl oluştuğu ve nasıl şekillendiğine dair yapılan çalışmalar üç başlık altında incelenmektedir. Bu kavramlardan ilki; kimliğin kolektif bir yapıya sahip olduğu ve kimliğin toplumsal bir yapının çıkarımı olduğu görüşüdür. İkincisi ise ajan ve kendilik yönlendirmesiyle oluşan ve entelektüel bir çizgiye sahip olan, temelinde farklılıkların yattığı mekanizmaların incelenmesidir. Son olarak ise teknolojik gelişmelerin bir çıktısı olarak fiziksel birliktelikler ortaya çıkardığını savunur ve bu teknolojilerin insanın kendiliğini genelleştirdiğini savunur (Aka, 2009).

1.1.2.Etnik Kimlik

Kimlik, insana has bir kavram olarak karşımıza çıkar ve kimlik farklı unsurların bir bütün hale gelmesiyle oluşur. Bu faktörlerden ilki, tanınma ve bireyin kendini tanımlaması ikincisi ise mensubiyettir. Tanınma ve tanımlama kısmı, bireyin toplum

tarafından tanındığı ve toplumunda bireyi nasıl yorumladığı kısımdır. Bireyin gerek kendini tanımlaması gerekse de toplum tarafından tanınmasındaki en önemli araçlar dil ve kültürdür. Mensubiyet kavramı, bireyin kendini toplum içerisinde hangi toplumsal gruba ait hissettiği ile ilgilidir. Mensubiyet kavramında en can alıcı nokta, birey kendini belli bir kimlikle tanımlıyor olsa dahi; kendini söz konusu olan toplumsal gruba ait hissetmiyor ise o kimliğe dair bir aidiyetten bahsedilememektedir (Kırbaç, 2012a). Etnisite kavramı ise, din, dil ve siyasi idarenin yarattığı kimlikleri kapsayan ve belirli bir toplumun başkalarından ayrılan özelliklerini ifade etmektedir. Karpat, etnisite kavramını ‘insan kimliklerinin en dayanıklısı ve en uzun sürelisidir ve bir toplumun dış ve bilhassa iç kimliğini ifade eder’ şeklinde açıklamaktadır (Karpat, 2019). Etnik grup, birbirleri ile doğuştan gelen akrabalık bağları olan ve bir toplumu diğerlerinden ayıran farklı, kendine has bir kültürü barındıran, dil, mekân ve köken mitleri gibi özellikleri bir arada tutan kavram olarak açıklanmaktadır. Etnik grup kavramında, bireyler kendilerini belirli bir kültürün ögesi olarak görmekte ve başka kimseler tarafından farklı kültüre aidiyet unsurlarının görüldüğü durumları betimlemektedir. En temelinde etnik gruplar, kendilerini bir grubun üyesi gören insanların oluşturduğu ve insanların benzerlikler ve grupların devamını sürdürme konusunda görevler üstlendiği bir toplumsal yapıyı tanımlar. Etnik grup kavramında ortak bir atadan gelme ve benzer kültürel pratikler etrafında toplanma bireyleri bir arada tutmayı sağlamaktadır (Tuna, 2013).

Etnik grup kavramı bir kavmin gerçek kimliğini tanımlayan bir kültür ifadesidir. Bir grubun kültürel pratikleri ve davranış özellikleri incelendiği zaman, yüzlerce hatta binlerce yıl önceki bazı inanç, davranış ve değerlere dair izler bulmak mümkündür (Karpat, 2019). Bireyler bulunduğu toplumun birer yansımasıdır ve yaşadıkları toplumdan bağımsız düşünülemezler. Etniklik ise, bir grubun değil onun ilişkilerinin yansımasıdır. Toplumsal ilişkilerde gruplar arası azami ilişki oluşması halinde etniklik meydana gelir. Etniklik kavramı, bir sosyal grubun ırk, dil veya milli aidiyet kimliğidir. Kolektif bir yapı gösteren etniklik, milli, dini, kültürel ve alt kültürel gibi birçok unsuru bünyesinde toplayabilir. Kimlik teorisine göre, her birey farklı gruplar içinde yer alır ve bu gruplar içerisinde kendini ait hissettiği gruba dâhil olur. Kimlik kavramı, bireylerin toplumsal rolleri üzerine inşa edilen kompleks bir yapıdır. Kimlik

rolleri, bireyin toplumsal konumunu ve rolünü belirleme görevi üstlenir. Aynı zamanda kimliğin var olması için ana etken olan ‘öteki’ kavramı da kimlik rollerinin belirlenmesinde önem atfetmektedir. Toplumsal kimlik teorisine göre, etnik aidiyet ve milli kimlik bireyi tanımlar özelliklerdir. Bu farklı iki yapı, bireyin toplumsal kimliğini belirler ve toplumsal bağlamda bireyin davranışlarının kontrol mekanizması olarak işlev görür (Kırbaç, 2012b).

Bireylerin dil, kültür ve ortak kültürler gibi kavramların yanı sıra, bayramlar, kutlamalar, örf ve ananeler gibi kavramlarda diğer kimliklerden ayrışıp bir gruba ya da topluma ait olması da etnik kimlik olarak tasavvur edilmektedir. Bireylerin kimlik oluşumlarının aidiyet ve mensubiyet çerçevesinde ele alınması, bireysel kimliğin toplumsal bir yapı kazandığı ve bireyden çıkıp kolektif bir yapı üstlenmesi de etnik kimlik oluşumunun farklı bir pencereden yorumu olarak nitelendirilebilir. Doğumdan itibaren soy gereği üzerimize kodlanmış olarak verilen ve yaşam içerisinde yaşamsal ve kültürel kodların bir harmanı olan ortak tarihi miras, adet ve pratikler etnik kimlik bünyesinde değerlendirilmektedir (Dadak, 2018). Etnik kimliğin oluşmasında en önemli faktörlerden biri göç kavramıdır. Mevcut sosyal düzenin bozulması ve yeni sosyal düzen içinde kendilerine bir yer edinme süreci etnik bilinci artırmaktadır. Yeni bir düzen inşası ve değişim sürecinde bireyin kişisel tutum ve davranışlarında iki farklı türde değişim gözlenmektedir. Bunlardan ilki, karşılaşılan yeni düzenin kültürel kodlarını benimsemek, ikincisi ise; bir araya gelerek kolektif bir yapı oluşturarak geleneksel yapının devamlılığını sağlama amacıyla etnik grup oluşturmaktır (Kırbaç, 2012a).

Öteden beri var olagelen bir kavram olmasına karşın etniklik ve etnik grup kavramları bilimsel olarak disiplinlerde yeni bir kavram diyebiliriz. Etnisite kavramı, ilk olarak 1960’lı yıllarda toplumsal ve kültürel antropoloji alanında kullanılmıştır. Etnik grubu soy, din, ortak dil, toprak ve gelenekler gibi güçlü bağlar etrafında toplayan, sözde doğuştan gelen nesnel kültürel ölçütler bağlamında primordiyalist yaklaşıma göre her insan sadece bir etnik grubun üyesidir, grup aidiyeti sabittir ve bu aidiyet nesiller boyu aktarılmaktadır (Tunalı, 2016). Bu kavram Batı toplumlarında daha önce millet veya halk kavramlarının yerine kullanılmıştır. Bu kavramın yazın olarak ilk ortaya çıkışı ise

II. Dünya Savaşı sonrası Amerika'daki siyah ve beyazları tasnif etme amaçlıdır. Tanım olarak ise; bireyin kendi ve diğer kişiler tarafından farklı kültürel ve sosyal örüntüleri benimseyen ve bu özelliklerinden dolayı diğer gruplardan ayrılan gruba etnik grup denilmektedir (Kırbaç, 2012a). Geniş bir toplum içerisinde bulunan etnik gruplar, büyük veya küçük, herkese açık ya da kapalı özellikler gösterebilirler. Ancak, etnik bir gruba vakıf olmak demek; bireylerin kendileri ve gruplara yönelik öz değerlendirmelerinin sonucunda oluşan sosyal bir yapıyı betimlemektedir. Etnik grubun, azami ölçüde bile olsa ihtiyaç duyulan bir konuda bir işlev üstlenmesi ve bu işlevi tam olarak yerine getirmesi beklenmektedir. Böylece kendini grup içinde konumlandıran birey, diğer bireylere ve gruplara karşı da kendini sosyal ve bireysel olarak ispat etmiş olacaktır. Bu konumlandırmada görevli ve sosyal aidiyeti belirleyen iki ana etmen, coğrafi alan ve dil birliğidir (Tuna, 2013). Etnik grup, farklı bir tarihi kolektif şuurdan kaynaklanan kimliğin meydana getirdiği bir tür sosyal gruptur. Etnik gruplar kültürel pratikler, adet, norm, inanç ve gelenek gibi kavramlarla bir bütün haline gelmekte ve anlam kazanmaktadır (Kırbaç, 2012a).

Etnik grup, farklı bir toplumsal yapıdan kaynaklanan kimliğin oluşturduğu sosyal bir yapılanmadır. Etnik grupların kendilerine has kültür, inanç ve gelenekleri onların belirleyici özellikleri olsa da etnik grup kavramı, ırk grubu ile karıştırılmamalıdır. Bu iki yapı her ne kadar eş anlamlı gibi görünse de içerisinde farklı anlamlar barındırmaktadır. Etniklik, kavram olarak belli ırk özelliklerine dayanabileceği gibi kültürel ve siyasi birikimlerinde sonucu olabilmektedir. Irk özelliklerinin ağır bastığı tanımlamalarda 'azınlık' kavramı ırk grubunun eş anlamlısı olarak kullanılabilir (Kırbaç, 2012b). Çeşitliliklerden ve farklılıklardan meydana gelen toplumsal yapıda, ortak atadan geldiklerine inanan bireyler etnik bir grup etrafında bir araya gelmektedirler. Bu çeşitlilik ve farklılıkların oluşmasında ayırt edici etmenlerden biri kültürel pratiklerdir. Bu pratikler ile birey sembolik olarak diğer bireylerden ayrılır ve davranışlarında ortak kültürel kalıplar ortaya çıkmaktadır. Bu ayrılmalar ve ortak kültürel kalıplar grup bilincini oluşmasında başrolü üstlenmektedir (Tuna, 2013). Etnik gruplar; büyük veya küçük, açık veya kapalı bir yapıda olabilirler ancak etnik bir gruba aidiyet, bireylerin kendilerine ve etnik gruba yönelik öz tanımlamalarının sonucunda oluşan sosyal bir durumu karşılamaktadır (Tuna, 2013).

Etnik kimlik, toplumun genelinde var olan kültürel unsurlardan farklı olarak ortaya çıkan bir ‘kültürel kimlik’ türüdür. Bireyin kendisinde toplumun genelinden farklı özellikler görmesi, bireyi benzerleri ile yakınlaşmaya itmektir. Bu durum ‘biz’ ve ‘öteki’ ayrımlarını meydana getirmektedir (Kırbaç, 2012a). Erol Göka, etnik kimliği; toplumun oluşmasında temel olan dil, gelenek ve pratiklerin kişilerin ait olma ihtiyaçlarının bir ürünü olduğunu belirtmektedir. Etnik kimliğin tanımlanması aşamasında esas vurgu, kişinin kendisini bir etnik grubun üyesi olarak görmesidir. Göka, burada asıl belirleyici olan kavramın etnik kökenden ziyade etnik bilinç olduğunun altını çizmektedir (Dadak, 2018).

Parsons, etnik grupların bir işleve bağlı olarak ortaya çıktığını ve bu nedenle tarihsel sürecin bir ürünü olmadığını savunmaktadır. Örneğin, toplumun en küçük birimi olan aile kurumu, bireylerin güvenliğini sağlamada tek başına yetersiz kaldığında, etnik gruplar bu görevi üstlenecektir. Parsons ayrıca etnik gruba dair aidiyetin, toplumsal yaşam içinde buluna tüm bireylerin dâhil olması gereken bir yapılanma türü olduğunu savunmaktadır (Tuna, 2013). Fromm’a göre ise, ekonomik ve kültürel yoksunluğun olduğu bir toplumda tek doyum kaynağı olarak, bir gruba ait olmanın verdiği narsistik gurur bireylerin gruplaşmasında en önemli etkendir (Kırbaç, 2012b). Etnik gruplar bölünüp çoğalabilir veya bir araya gelebilirler. Ekonomik, sosyal ve siyasal çıkarlar gereği birbirleriyle hemhal olabilir veya tam tersine birbirlerine karşı keskin sınırlar koyarak toplumsal sınırlarını oluşturmaktadırlar. Bireyin karşılıklı olarak davranışlarının tam kestirilemediği basit akrabalık ve komşuluk gibi birincil ilişki yapılanmalarından farklı olarak etnik gruplar yapılandırılmış bir özellik göstermektedirler (Tuna, 2013). Iver, etnik grupların karmaşık ya da dışlanmış bir grup olmaları halinde bile aynı kültürel kodları ve toplumsal geleneği kuşaktan kuşağa aktardıklarını belirtmektedir. Bart’a göre ise, etnik gruplar kendilerini kimlik düzeyinde tanımlamaktadırlar. Kimliklerini inşa ederken dayandıkları temeller ortak geçmişlerinin bir ürünüdür. Smith’in, etnik kimlik bir ayrıştırmanın ürünü değil tam tersi var olmanın bir ürünüdür şeklinde savunduğu etnik kimlik kavramı, grubun dışındakileri ötekileştirmekten ziyade birleştirici ve bağlayıcı özellik göstermektedir. Assman, etnik kimlik kolektif kimliğin bir türevidir der ve bireyin ait olduğu gruptaki sosyal etkileşimlere ve algılarına göre bireyin kimliği oluşmaktadır der ve bu

etkileşimler sonucunda ancak 'biz' kavramının ortaya çıkacağını savunmaktadır (Dadak, 2018).

1.1.2.Alt Kimlik

Kimlik kavramını tek bir tanım üzerinden açıklanmaması, kavramsal olarak büyük hacme sahip bu kavram için sınırlayıcı olacaktır. Kimlikler sosyal, bireysel, kolektif, kültürel, kurumsal ve milli vb. sıfatlarla anlam kazanan ve değişen bir tanıma sahiptir. Fakat kimlik tüm bu çok katmanlı yapının yanında kişinin benliğini belirleyici değil, kişinin toplum içindeki konumunu belirleyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimlik kavramının 'ben' ve 'sen' ötesinde geçişken ve çok katmanlı bir yapısı olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle salt bir kimli tanımlama yapmak güçtür ve kimliği tanımlamak, anlamlandırmak için çeşitli tasniflemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Kimlik, kişisel özellikler ve aile bağı, ırk, cinsiyet, sınıf gibi toplumsal sosyal aidiyeti ve politik bir yapıya olan mensubiyet gibi farklı kategorilerden meydana gelmektedir (Kaplan, 2019).

Gündelik hayata kullanımda bazı ifade farklılıklarına ve yanlışlıklara yol açtığı gözlemlense de alt-üst kimlik kavramı herhangi bir üstünlük göstergesi olarak ifade edilmemektedir. Üst ve alt kavramı sadece kimliğin kapsama alanı ile ilgili sınırları çizmektedir. Örneğin dinsel kimliklerin tanımlanmasında Hıristiyanlık ve Müslümanlık birer üst dinsel kimlik iken, bunlara bağlı mezhepler olan Katoliklik, Ortodoksluk ve Protestanlık Hristiyan üst kimliğinin, Alevilik, Sünnilik gibi mezhepler ve hatta Sünniliğin içinde yer alan çeşitli tarikatlar da Mevlevilik vb. Müslümanlık üst kimliğinin alt kimliğidir (Çağatay, 1996). Oran, bireylerin sadece bireysel kimlik taşımadığını, toplumsal kimlikleri ile toplumsal yapıya dâhil olduklarını belirtmekte ve alt-üst kimlik kavramının azınlıklar açısından en önemli kimlik sınıflaması olduğunu belirtmektedir. Alt kimlik, bireyin içinde doğduğu grubun kimliğidir ve dolayısıyla objektif kimliğe denk düşmektedir. Örneğin Türkiye'de Rum ebeveynlerden doğan çocuğun alt kimliği Rum'dur. Üst kimlik ise devletin vatandaşa dayattığı kimliktir. Bu anlamda üst kimlik vatandaşlığa tekabül etmektedir (Oran, 20018). Bilgin'in deyimiyle üst kimlik, farklı etnik aidiyete mensup kişilerin, vatandaşlık bilinciyle bağlı olduğu temsili ulusal kimlik olarak tanımlanmaktadır. Bilgin üst kimlik kavramını, 'bazı

durumlarda aynı coğrafyayı paylaşan, benzer kültürel pratiklere sahip, tarihi paylaşımları aynı olan, aynı kaderi yaşamış grupların temsili kimliği' şeklinde tanımlayarak üst kimlik kavramının kapsamlarını belirtmektedir (Bilgin, 2008). Alt ve üst kimlik arasındaki ilişki, azınlık birey ve devlet ilişkileri söz konusu olduğunda anlam kazanmaktadır (Oran, 20018).

Osmanlı Devleti büyük bir üstünlük kurduğu Balkan coğrafyası ya da başka bir deyişle Rumeli de; özellikle Bulgaristan, Trakya ve Makedonya gibi bölgelerde yayılım göstermiştir. Osmanlı'nın bu bölgelerde ortak bir dil, din ve kültür birliği oluşturmasını sağlayan en önemli etken bu bölgelerin çoğunlukla Türk-Müslüman gruplardan oluşması olmuştur. Rumeli de meydana gelen bu Türk kimliği; bir üst kimlik özelliği göstermiş ve oluşan bu üst kimliğin köküne değil, ortak din ve kültüre dayanmaktadır. Diğer taraftan Türk etnik kökene sahip olmayan tüm Müslümanlarda bu üst kimlik çatısı altında toplanmıştır. Osmanlı'nın Türk kimliği tanımlamasında temel etken ortak din ve kültür olmuş ve imparatorluk sınırları içinde yaşayan her Müslüman Türk olarak sayılmıştır. Toplum içerisinde Boşnak, Arnavut, Pomak gibi alt kimlik kavramları geri planda bırakılmış ve ortak bir üst kimlik üzerinde toplumsal bütünlük sağlanmıştır. Osmanlı kurucu yapılanmasının Türklerden oluşmuş olsa da, çok uluslu, çok kültürlü ve çok lisanlı bir toplumsal yapıya sahip olmuştur. Bu çoklu toplumsal yapıyı bir arada tutmak için etnik kökenden ziyade ortak din ve kültür ile toplumsal bütünlük sağlama yoluna gitmiştir. Fakat Fransız İhtilalı'nın getirdiği milliyetçilik akımının etkileri ile Osmanlı tebaası içinde bulunan gayrimüslimler millileşme yoluna gitmiş ve bu toplumsal bütünlük bozulmuştur (Celep, 2019). Osmanlı tebaası içinde farklı dini ve etnik yapıyı bir arada tutmayı amaçlayan Osmanlılık düşüncesi 1864'te kabul edilmiş fakat bu düşünce yeni bir Osmanlı milleti oluşturmaya yetmemiştir. Tam tersine bu düşünce ile gayrimüslimler arasında bazı ayrışmalar yaşanmıştır. Farklı dil ve etnik kökenlere rağmen Müslümanları bir arada tutmayı amaçlayan bu düşünce siyasi olarak bir Türk kimliği yaratmış ve bu kimlik modern bir üst kimlik haline gelmiştir (Karpat, 2019). Özellikle Balkan ve Kafkasya coğrafyasında yaşayan dili ve etnik kökeni farklı Müslümanlar, Osmanlılık düşüncesi etrafında siyasi olarak bir Türk üst kimliğine sahip olmuş olsalar da özellikle kendini

tanımlama durumu karşısında Bosnalı/ Boşnak veya Gürcü gibi alt kimliğe dair ifadeler kullanmaktadırlar.

1.1.3.Milli Kimlik

Milli kimlik kavramını açıklamadan evvel ilk olarak millet kavramının tanımlanmasına ve kavramın barındırdığı temel ölçütlere değinilecektir. Millet, kavim ve etnik kimliklerin üstünde yer alan ve 18.yüzyıl sonrasında ortaya çıkan bir siyasi örgütlenme türüdür ve günümüzde tüm dünyaya yayılış göstermiştir. Millet kavramı, Fransız İhtilali sonrası ortaya çıkan ‘Milliyetçilik’ akımının yarattığı sosyo-politik bir toplumdur. Modern millet kavramı, devletle özdeşleşerek ve belli bir etnik gruba dayanarak, o grubun dilini ve kültürünü devletin kimliği haline getirerek bu durumu diğer etnik gruplara kabul ettirmeye çabalamaktadır (Karpas, 2019). Türkiye’de milliyetçilik ideolojisinin esaslarını ortaya koyan Ziya Gökalp, “milleti” kültür toplumu olarak tanımlar ve cemiyet yapılanması içerisinde en gelişmiş ve üst aşama olarak adlandırır (İslam, 1999). Milli kimlik ise, kişiyi başka kültür ve kimliklerden ayıran onu mensubiyet olarak farklı kılan kültürel özelliklerdir. Milli kimlik kültür ile bir bütün haline gelir ve milletin milli kimliği halini alır. Milli kimlik en temelinde siyasi bir topluluğun mensubiyetini ifade etmektedir (Çufta, 2010).

Milli kimlik kavramını Osmanlı özelinde ele aldığımız takdirde, Osmanlı devlet yapılanmasının en temelde dil, din ve kültür birliği ekseninde oluşturduğu belirtilmektedir. Özellikle Balkan coğrafyasında ki bu coğrafya Osmanlı’nın temel hâkimiyet alanı olduğu yapılan fetihlerin bu doğrultuda olmasına dayandırılarak iddia edilebilmektedir. Bu coğrafyanın çoğunlukla Türk-Müslüman topluluklardan oluşması da önemli bir kıstas olarak ele alınmaktadır. Balkan topraklarında oluşan bu ortak kimlik ‘milli Türk’ kimliğini oluşturmuş ve bu kimlik Balkan coğrafyasında bir üst kimlik olarak ortaya çıkmıştır. Bu coğrafya da oluşan üst kimlik ortak din ve kültüre dayandırılmıştır. Bu üst kimlik Türk kökene sahip olmayan Müslümanları da kapsamı içerisine almıştır. Böylece Osmanlı’nın ‘Türk milleti’ tanımı ortak kültür ve din çerçevesinde oluşmuş ve imparatorluk sınırlarında yaşayan tüm Müslümanlar ‘Türk’ olarak sayılmıştır (Celep, 2019). Osmanlı’nın iskan politikası gereği fethedilen topraklara göçebe aşiretlerin yerleştirilmesi ile Balkan coğrafyasında Türk ve

Müslüman nüfus artış göstermiştir. Dili Türkçe, dini İslam olan bu toplum bir proto-millî Türk toplumdur. 1912 yılında yaşanan Balkan Savaşlarına kadar Balkanlarda yaşayan Müslümanları kapsayan bu toplum kendini Türk olarak bilmiş ve ihtida eden gayrimüslimlerde bu kimlik çatısı altında toplamayı başarmıştır. Halen günümüzde Balkan coğrafyasında yaşayan kendi dilini konuşan ancak İslam inancına mensup tüm kişiler ‘Türk’ olarak isimlendirilmektedir. Osmanlı bu Türk kimliği yapılanmasını bir birleştirici ve üstün bir kimlik olarak tanımlamış ve kendi bünyesinde yaşayan tebaaya herhangi bir dayatma söz konusu olmamıştır (Karpat, 2019).

Son Osmanlı Mebusan Meclisinin 19 Şubat 1920 tarihli oturumunda ‘Türk’ ve ‘millet’ kavramları tartışılmış ve açıklamalarda bulunulmuştur. Mebuslara göre, ‘Türk’ kelimesinin içerisinde birden fazla anlam taşıdığı ve kavramın etnik olarak birden çok kavramı karşıladığı belirtilmektedir. Karasi Mebusu Abdulgani Efendi: Türk kelimesinden maksat, Türk, Kürt, Laz, Çerkez ve dini İslam olan tüm grupları kapsadığını belirtmektedir. Hatta Erzurum mebusu Hüseyin Bey, Yahudilerin de Türk kavramı içinde sayılmaları gerektiğini savunmuştur. Kemal Karpat’ın belirttiğine göre Kürtler ve diğer Türkçe bilmeyen gruplarda Türk kavramı içinde değerlendirilmiştir. Hiç Türkçe bilmeyen ve Türk olmayan Çerkezler, Pomaklar ve Boşnaklarda Türk sayılmışlardır (İslam, 1999). Balkanlarda Türklüğün Osmanlı yönetimi eliyle kendini tahkim etmesi özellikle Boşnak ve Arnavutlar arasında dini kimlik ile etnik kimliği iç içe geçirmiştir. Boşnaklar kendi millî kimliklerinin sınırlarını Hırvatlar ve Sırlar karşısında ancak dinleri sayesinde koruyabilmişlerdir. Osmanlı’nın mille teşkilatı etnik ve dil aidiyetine göre değil din ve mezhep aidiyetine dayanmaktadır. Osmanlı toplum düzeni Müslüman, Rum, Ermeni ve Yahudi milletlerden (Millet-i Erbaa) oluşmaktaydı ve bu gruplar dışında kalanlar da onlardan birine dahil edilmekteydi. Klasik Osmanlı toplum yapısında din mensubiyeti kitlelerin sınıflandırılmasında esas olarak alınmış ve Müslümanlar ülkenin sahibi vatandaşlar olarak atfedilmişlerdir (Emgili, 2012). Osmanlı İmparatorluğu içerisinde ulusallık ve dini inanç kavramları kavramsal olarak iç içe geçmiş vaziyettedir. Osmanlı döneminden sonra ise ulusal dini cemaatler boyutunda bir ayrışma oluştu. Bu ayrışmayı başka bir deyişle halklar arasında oluşan ayrışma ulusal olduğu kadar dinsel bir özelliği de içinde barındırmaktaydı. Bu anlamda Sırlar, Hırvatlar ve Müslümanlar üç ana grubu oluşturmaktaydılar ve Sırlar ve

Hırvatlara kıyasla Müslümanlarda daha ön plana çıkmıştır. Bosnalı Müslümanlar ise Sırlar ve Hırvatlar gibi Güney Slav kökenli olmalarına rağmen din en önemli ayırım nedeni olmuştur. Bu nedenle din üç farklı etnik grup arasında önemli bir etnik sınır rolünü oynamamıştır (Babuna, 2000).

Milli kimlik doğası gereği hem kültürel kimliği hem de siyasi kimliği bünyesinde barındırmaktadır. Milli kimlik oluşumu, jeopolitik olarak siyasi sınırların değişmesi ve devletlerin sınırları konusunda yaşanan değişikliklerden etkilenmektedir. Milli kimlik, bireylerin beraber yaşadığı coğrafyanın bir ürünü olan kimlikleri, tarihsel ve kültürel değerleri ile bir bütün olarak ele alınmaktadır. Milli kimlik, tarihsel süreçte yaşanan coğrafyanın kültürlerinin, dillerinin, inançlarının ve toplumsal değerlerinin bir toplamıdır ve tüm bu yapılardan izler taşımaktadır. Milli kimlik oluşumunu etkileyen kriterlerin değerlendirilmesinde bir kimlik unsuru ne kadar yaygın olursa olsun, milli karakter ve kültürel değerler bakımından millileştirilmiş olması ölçüt olarak kullanılmaktadır. Milli kimliği oluşturan unsurlar; tarihi toprak, yurt, ortak tarihi bellek, ortak kamu kültürü ve ortak bir ekonomidir. Milli kimlik kavramını tanımlama hususunda etnik yapı ve kültür en temel ölçüt olarak kullanılmaktadır. Ulus devleti oluşturma ve milletleşme olgularının oluşması ve tanımlanmasında bu iki yapı kilit kavramlar görevini üstlenmektedir (Celep, 2019).

Milli kimlik kavramına Boşnaklar özelinde ele aldığımızda, Osmanlı hâkimiyeti altında yaşayan Boşnak ve Arnavutlar din olarak İslam İncasına mensup olsalar da etnik olarak Türk sayılmamaktadırlar. Boşnakların 19.yüzyıl sonunda Avusturya yönetiminin işgali altına girmiş ve toprakları diğer Balkan ülkeleri ve Osmanlı devleti arasında taksim edilmiştir. 21 Nisan 1879 tarihli Berlin (diğer adıyla İstanbul Antlaşması) Boşnakların bu işgalden doğan hukuki durumlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Bu antlaşma sonrası, Boşnakların kendi topraklarında azınlık durumuna düşmesi ve bu yeni duruma uyum sağlayamamalarından dolayı ya da başka bir nedeni halife sultanın himayesi altında yaşamayı tercih ederek kendi inisiyatifleri ile Osmanlı'ya göç etmeye başlamışlardır. Boşnaklar kendi kaderlerini Osmanlı ile bütünleştirmiş ve onun vermiş olduğu siyasi kimliği kendilerini tanımlama yolunu seçmişlerdir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna da yönetime el koyması

Boşnakların hem sosyal hayatını değiştirmiş hem de onları bazı yaptırımlara uymaya zorunlu hale getirmiştir. Özellikle Hıristiyan inancına mensup bir devlete askerlik yapmak konusunda olan direnişleri ile kitleler halinde Osmanlı topraklarına göç etmeye başlamışlardır. İlk başlarda din kökenli ortaya çıkan Osmanlı-Müslüman toplumu, zaman içerisinde Müslüman-Türk toplumuna evirilmiştir (Emgili, 2012). Bu sebeple Osmanlı himayesi altında yaşayan (kısa bir süre dahi yaşamış olan) Balkan coğrafyasında Müslüman olmak, devletin din temelli ideolojisi yanında ona siyasi olarak bir Türk üst kimliğini de yüklemiştir. Önemle vurgulanması gereken bir diğer nokta ise, Osmanlı'nın kimseyi Türkleştirmek için çaba sarf etmemiş olmasıdır. Müslümanlaşma ile gelen Türkleşme gönüllülük esasına bağlı olarak gelişme göstermiştir (Karpat, 2019). Diğer yandan Osmanlı millet yapılanmasında etnik ve lisan aidiyeti değil, din ve etnik köken aidiyeti temel alınmıştır. Toplumun sınıflandırılmasında din unsurunun yanında dil unsuru da önemli bir yere sahiptir. Balkan coğrafyasında fethedilen yerlere göçebe aşiretlerin yerleştirilmesiyle bölgede Türkçe konuşan ve İslam inancına mensup birey sayısını artırmıştır (Celep, 2019).

Osmanlı devletinin 1864 yılında çıkardığı Vatandaşlık Kanunu ile amaçladığı durum, dini cemaatler üzerinde ortak vatandaşlığa dayanan bir Osmanlılık kimliği yaratmaktır. Bu kavram; din, dil,etnik köken farklarını gözetmeksizin Osmanlı himayesi altında yaşayan herkesi kapsamıştır. Osmanlılık kavramı, bireylere kendilerini cemaatler üzerinden değil ferdi olarak tanımlama imkanı sağlamıştır.Osmanlı ismi,devlet himayesinde yaşayan herkesi kapsarken,Türk kavramı sadece Müslümanlar ile özdeleştirilmiştir.Avrupalı devletler Osmanlı'yı tanımlarken etnik kökeni ön planda tutmalarından dolayı devlete, Türkiye ve Müslüman halka genellikle Türk olarak atfetmişlerdir.Ancak Osmanlılık düşüncesi istenilen sonucu vermemiş ve Hıristiyan,Yahudi,Müslüman gibi kavramlar ile bireyler kendilerini tanımlamaya devam etmiştir.Bu nedenle Osmanlılık düşüncesi bir birleştirme ya da eşitliği sağlamamış tam tersine ayrıştırma durumunu meydana getirmiştir (Karpat, 2019).

1.1.5.Sosyal Kimlik

Sosyal kimlik kavramını tanımlamadan önce bu kavramı meydana getiren iki ana unsurun belirtilmesi gerekmektedir. 'Mensubiyet' ve Aidiyet' kavramları ile anlam

kazanan sosyal kimlik bu iki kavram etrafında kendini gerçekleştirmektedir. Tajfel, sosyal kimlik kavramına dair, bireyin dâhil olduğu sosyal grup ya da gruplara dair bilgisinden ya da bu aidiyete yüklediği değerden ve duygusal anlamlılıktan kaynaklanan bir parçasıdır. Turner ise, bireylerin kendilerini ait hissettikleri sosyal grupların belirgin özellikleri etrafında kendilerini tanımladıklarını belirtmektedir. Turner, insanların sosyal göstergelerinin bir bütünü olarak ele aldığı sosyal kimliği, bu kimliğin daha sonraki süreçlerde ‘ben’ kavramının toplum içindeki bilişsel temsili olarak da tanımlamaktadır. Sosyal kimlik kavramının temel unsurları olan mensubiyet ve aidiyet kavramları; bireysel kimliğin toplumsal ve sosyal bir anlam kazandığı ve kolektif bir yapıya dönüştüğünün temel göstergeleridir (Dadak, 2018). Etnisite, sınıf, cinsiyet, ideoloji, meslek, rol gibi farklı sosyal kimlik unsurları arasındaki farklılaşmalar ve benzeşmeler ve benzeşmeler toplumun bir benzeşik sosyal bir kimlikten ziyade parçalı/ çoğul kimliklere sahip olduğunun göstergesidir. Toplum yapı olarak özdeş bir kimliğe sahip değildir. Topluma bakan kişinin konumu, öncelikleri, dünya görüşü, ideolojisi toplumu farklılaştırmaktadır (Altunoğlu, 2009).

Henri Tajfel’e göre sosyal kimlik teorisinin odak noktası toplumu oluşturan gruplar arasındaki ilişkilerdir. Tajfel; bireylerin kendi grup aidiyetleri ile diğer gruplar arasında karşılaştırma yaptıklarını belirtmektedir. Sosyal kimlik, kimlik olgusunun bir parçasıdır ve bir gruba aidiyet hissetme duygusuyla ilgilidir. Tajfel, sosyal kimliğin bireyin öznel algı ve değerlerinin oluşmasında ve bireyin kendisi ile görüşlerinin oluşmasında büyük bir önem sahip olduğunu savunmaktadır. Bireyin sosyal kimliği ile bir bütün olarak onu korumaya çalıştığı ve böylelikle kendine olan saygısı ve özgüveninin şekillendiğini belirtmektedir (Kırbaç, 2012a). Turner, bireylerin kendilerini ait hissettikleri etkisi ile kendilerini tanımladıklarını belirtmektedir. Bu nedenle bireylerin gruplar arasında yaptıkları sosyal karşılaştırmalarda sosyal kimliğin oluşmasında ve bireylerin kendilerini tanımlamasına önemli bir yere sahiptir. Turner’ın ifadesiyle sosyal kimlik; insanların sosyal göstergelerinin bir çıktısıdır ve ileriki süreçte ‘ben’ kavramının tanımlanmasında ana temsil olarak görev üstlenmektedir (Dadak, 2018).

Topluma ya da toplumsal yaşantıya uygun davranmak ve o toplumu n temel kalıplarını sergilemek bağlamında ele alınan sosyal kimlik, bireyin psikolojik özelliklerinden ziyade bireyin toplumsal yaşam içerisinde dünyaya geldiği ve yaşamını devam ettirdiği bireysel kimliği toplumsal kimlik ile bir bütün hale gelmektedir. İnsan doğası gereği ontolojik bir varlıktır. Dolayısıyla bireyin bireysel anlamda kendini sorguladığı 'ben kimim?' sorusu beraberinde 'biz kimiz?' sorusunu da getirecektir ve birey kendi aidiyet ve mensubiyet unsurlarını tanımlamaya başlayacaktır. Bireyin psikolojik özelliklerini aşip toplum ve topluluk temelli tanımlamayla birlikte sosyal kimlik kavramı aktif hale gelmektedir. Sosyal kimlik kavramı mensubiyet ve aidiyet kavramları ile bir bütün hale gelirken bu yapı kolektif kimlik kurgusuna da yer açmaktadır. Bu noktada kolektif kimlik, belirli bir alan içerisinde var olan ve belirli bir kültürel grup tarafından temsil edilen kimlik olarak tanımlanmaktadır (Yanık, 2013).

Toplumlar, yapısı gereği özdeşliğe/ aynı türde verili kimliğe sahip değillerdir. Topluma bakan kişinin konumu, öncelikleri, dünya görüşü, ideolojisi bireyleri farklılaştırır ve toplumun total bir bütünleşik yapıya kavuşmasına engel olmaktadır. Sosyal kimliğin öteki yüzünde farklılaşma vardır ve bu farklılaşma ile bireylerin kendi sosyal kimlikleri ile özdeşimleri daha güçlü bir hale gelmektedir. Goffman, sosyal kimliği bireyleri kuşak, cinsiyet, sınıf vb. gibi yapılar etrafında sınırlandırmak için kullanmaktadır. Sosyal kimliğin benzerlik ile özdeşleşme sağladığı ve özdeşleşmenin aynı zamanda bir farklılık olduğu nu da savunmaktadır (Altunoğlu, 2009). İnsanların sahip olduğu kimlikler dış koşullar ile şekillenir ve bu şartlar zamanla değişime uğrayarak değişebilir ve yeni kimlikler ortaya çıkabilir. Bu yeni kimliğin oluşmasında en önemli etkenlerden biri göç kavramıdır. Bu durumu Boşnaklar özelinde ele aldığımızda, A.Maalouf'un da belirttiği gibi 1980 yıllarına kadar kendini 'Yugoslav' olarak tanımlayan Bosna-Hersek'te yaşayan bir Müslüman,1992'den sonra kendini 'Müslüman Boşnak' olarak tanımlamaktadır. Bireyler zaman zaman önce Müslüman kimlikleri ile kendilerini tanımlamakta bazen de Boşnak kimliklerini ön planda tutmaktadırlar. Kimliklerin çok katmanlı ve karmaşık yapıda olduğu görülmekte ve etnik kimlik unsurlarının zaman içerisinde oluşum ve yapısının değişime uğradığını altı önemle çizilmektedir (Kırbaç, 2012a).Esas itibariyle gayrimillî bir yapıya sahip olan İslam dininin yanı sıra ,dini inanç ve millet sisteminin iç içe geçtiği yapı içerisinde

Bosnalı Müslümanların etnik ve ulusal gelişimini Sırp ve Hırvatlara göre daha fazla etkilemiştir. Bu nedenle Bosnalı Müslümanlar Bosna-Hersek'te devleti omuzlayan unsur olarak Osmanlı İmparatorluğu ile özdeşleşmiştir. Bu duruma örnek olarak Bosnalı Müslümanların ,Avusturya-Macaristan dönemindeki özerklik hareketleri sırasında verilen şikayet dilekçelerinde kendilerini 'Müslüman milleti' (İslamski millet) olarak tanımlamış olmaları gerçeği, millet sisteminin Bosnalı Müslümanlar üzerindeki etkisinin en açık göstergesidir (Babuna, 2000).

1.2.Kültür Nedir?

Kültür, gündelik hayatı şekillendiren maddi ve manevi pratiklerin toplamıdır. Kültür bireylerin hayatında bir yandan kimlikleri inşa ederken diğer yandan bireylerin toplumsal ilişkilerinin şekillendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla kültürün olmadığı yerde toplumun olmadığı, toplumun olmadığı yerde ise bireyin olmadığını iddia etmek mümkündür. Kültür oluşurken ve bir forma bürünürken başlangıç ve bitiş yerlerinin belirlenmesi imkânsızdır. Ancak kültürün kümülatif olarak ilerlediğini ve kuşaklararası bir bağlantı olduğu bilinmektedir. Dünyanın giderek entegre bir yapıya bürünmesi ile toplulukların ayakta tutulmasında kültür kavramının önemini ortaya koymaktadır (Sağır A. , 2017). Kültür kavramı sosyal bilimler yazınında genel olarak; insana ait bilgi, inanç ve davranışlar bütünü ve bu bütünü meydana getiren her türlü maddi ve manevi unsurlar bütünüdür. Gerek bireyin gerekse de toplumsal hayatı şekillendiren, hayatı oluşturan ve anlamlı kılan dil, din, görenek, fikir, gibi tüm unsurlar kültürel ürün olarak değerlendirilebilir. Bu açıklamadan hareketle Mümtaz Turhan, 'Bir milletin hayat biçimi' olarak tanımladığı kültür kavramı canlı varlıklar içinde sadece insana has olan bir yapı gösterir ve insanı hayvandan ayıran en temel özellik olarak atfedilmektedir (Özder, 2012). UNESCO tarafından düzenlenen Dünya Kültür Politikaları Konferansı Sonuç Bildirgesi'nde kültür kavramı:

“ en geniş anlamıyla kültür, bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargularını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgu” şeklinde tanımlanmıştır (Oğuz, 2011). Kültür amaç olarak insanın doğduğu andan itibaren hayatı içerisinde gelişme gösteren

ve doğal bir tepki ve yetenek özelliği gösteren insan aklını geliştirmektir. İnsanlar tarafından yaratılan ve geliştirilen kültür kavramı insana doğa tarafından bahsedilen kültürden farklı bir yapıya bürünmektedir. Konuyla ilgili olarak Topuz, insan gelişiminin başlıca amaçlarının bireyin toplumsal ve kültürel evrimi olduğunu belirtmekte ve bu gelişiminin toplumsal bir devrimin sonucu olduğunu eklemektedir. (Oğuz, 2011). Kurtkan, kültürün cansız ve anlamsız bir yapıda olduğunu ancak ona can veren ve anlam katan olgunun insanlar olduğunu belirtmektedir. Toplumsal yapı içerisinde meydana gelen kültür yine insanlar tarafından da gelecek nesillere taşınmaktadır (Aksoy, 2008).

Kültür kavramı antropoloji de 1865 yılında E.B.Taylor tarafından kullanılmış ve teknik bir anlam kazanmıştır. Taylor'a göre kültür; toplumun üyesi olan insanın hayat içinde öğrendiği bilgi, sanat, gelenek, görenek ve becerilerin oluşturduğu karmaşık bir yapıdır. Taylor'un tanımsal açıklamasında kültürün öğrenilen bir değer ve üst kuşaktan alınan bir miras olduğu vurgulanmaktadır. Alan yazınında yapılan kültür kavramlarına bakıldığında kültür kavramı üç esas üzerinde şekillenmektedir. Kültür; üst kuşaklardan alınan bir mirastır, bu miras yaşanır ve sonraki kuşağa tekrardan miras olarak devredilir. Sosyolojik tanımlamayla daha geniş bir eksen de ele alınan kültür kavramı, bir yaşam biçimi olarak tanımlanmış ve de bir toplumun kendi kural ve normları ile yine kendini ifade etme biçimi olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamayla gündelik yaşamda yapıp ettiklerimizin toplamı kültür olarak tasvir edilmektedir. Toplumun maddi ve manevi değerler bütünü de diyebileceğimiz kültür kavramı, insanı bir kültür içine doğdurur ve insanı yaşayıp büyüdüğü kültüre mal eder. Türk sosyoloji yazınında kültür kavramını sistematik olarak ele alan Ziya Gökalp olmuştur. Gökalp kültür kavramını bir dayanışma organı olarak betimlemiş ve toplumun bütün fertleri arasında dayanışmayı sağlayan bir kurum olarak atfetmiştir. Gökalp kavramsal olarak kültür kavramını "yalnız bir milletin dini, ahlaki, hukuki, akli, estetik, lisanî, iktisadi ve fenni hayatlarının ahenkli bir bütünüdür" şeklinde tanımlamaktadır. Gökalp, bu kurumların toplamı mevcut toplumun kültürünü meydana getirdiğini belirtmektedir (Tutar, 2007).

Türk sosyoloji yazınının en önemli isimlerinden biri olan Mümtaz Turhan kültürü şöyle tanımlamaktadır; "Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül

eden öyle bir bütündür ki, cemiyetin içinde olan her nevi bilgiyi, alakaları, ihtiyatları, kıymet ölçülerini , umumi atitüt, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar birlikte, o cemiyetin mensuplarının ekserinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayıran bir hayat tarı temin eder” şeklinde tanımlamaktadır (Aksoy, 2008). Turhan özetle toplumun ortak değerlerinin bir ürünü olduğunu ve bu ürünün oluşmasında her bir bireyin etkisinin olduğunu belirtmektedir. Her kültürün yapısı gereği biricik ve tek olduğunun da altını çizmektedir. Kültür tanımlamalarında Leibniz’e atıfta bulunarak ‘geçmişin yükünü taşımak ve geleceğe gebe olmak’ şeklinde açıklamayla kültür kavramının geçmişin mirası olarak sınırlanamamak gerektiğinin de altına çizmektedir. Kültür kavramının geçmişten tecrübe alarak yeni bir yapıya zemin hazırladığını belirtmektedir. Bauman ise kültürün insani bir yelem alanı olduğunu belirtmekte ve kültürün insan etkinlikleri ve üretimlerinin bir sonucu olduğunu belirtmektedir. Malinowski kültürün temelini insani ihtiyaçları koymakta ve bireylerin toplumsal yaşam gereği bir araya gelme ihtiyaçları sonucu kültürün meydana geldiğini savunmaktadır. Etnik dilbilimin kurucu sayılan Sapir ise kültürel özelliklerin devamının insan ilişkileri ile devamlılık sağladığını belirtmekte ve bireylerin kültür üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir. Benedict ise kültür kavramını zihinsel, dini ve estetik öğelerden oluşan bütünleşik bir yapı olarak tanımlamakta ve kültür kavramının bu üç kavramın ürünü olduğunu ve bu kavramlar ile anlamlı hale geldiğini savunmaktadır (Oğuz, 2011). Kültür kavramı sosyal bilimler yazınında antropologlar ve sosyologlar tarafından farklı kavramlar ve yapılarla kavramsallaştırılmış da en temelinde bireyin varlığı ve tüm yaşam etkinliklerinin bir ürünü olduğu genel kabul görmüştür. Kültür kavramının kümülatif yapısı ve geçmiş ile gelecek arasında bir bağ sağlaması yönü ile kültür insan ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve her geçen gün ve dakika ilerlemekte ve kendine münhasır yapısına eklemeler yapmaktadır.

1.2.1.Kültürün İşlevi

Kültür kavramı genel bir kanı olarak maddi ve manevi değerler bütünü olarak tanımlanır. Bireyler topluma hazır doğar ve çevresinde karşılaştığı tüm unsurlar maddi ve manevi kültürünün oluşmasına zemin hazırlamaktadır. İnsan bir kültüre doğar, o kültürün içine büyür ve o kültürün bir unsuru halini almaktadır. Bu nedenle birey çevresinin ya da içine doğduğu kültürün ürünüdür. Kültür yapı olarak zamanla

değişime uğrayabileceği gibi kişi kendi kültürünü de değiştirebilir (Özbek, 2000). Her kültür her şeyden önce bir soyutlamadır. Toplumun idealize edilmiş ve karşı kültürle eleştirilebilen değerler ve davranışlar dizesini tanımlamaktadır. Kültür, fiziksel bir varlığa sahip değildir ve bu durum onun somut bir tanımını zor kılmaktadır. Bu durum ancak belli kabul ve varsayımlar ile gerçekleştirilmektedir (Tutar, 2007). Kültür, bireyin değil toplumsal hafızanın bir ürünüdür ve toplumun düşünce, inanç, deneyim ve davranış yapılanmalarından beslenmektedir. Bireylerin gözlemlenerek veyahut dinlenerek elde edilen veriler toplumdan bağımsız değildir. Kültür kavramı nesillerden nesillere miras kalan bir yapılanmadan daha fazlası; tarihi bir üretim ve toplumsal örüntüler ağıdır (Oğuz, 2011).

Her kültür işlevlerine göre farklı özellikler barındırmaktadır. Fichter'e göre kültürün dört ana işlevi vardır;

1. *Kültür toplumları birbirinden ayıran işaret ve sembollerdir.*

Fichter bu madde ile kültürün biricik ve tek yapısına dikkat çekmekte ve bu özelliği ile kültürlerin birbirleri ile ayrılmasını sağladığını belirtmektedir.

2. *Kültür içinde bulunan toplumun değerlerini içermenin yanında onları yorumlar.*

Bu madde ile kültürün karşılıklı etkileşim ile birey ve toplum arasında bir etkileşim olduğuna ve bireyin mevcut kültürü tarafından şekil verildiğini belirtmektedir.

3. *Kültür toplumsal dayanışmanın unsurlarını oluşturur.*

Bu madde ile toplumun maddi ve manevi unsurları ile bir bütünlük kazanan kültür kavramı bu bütünleyici yapısı ile toplumsal dayanışmanın oluşmasına da ortam oluşturmaktadır.

4. *Kültür, bir toplumun gelişmesi ve ilerlemesine egemen olan unsurlardan oluşmaktadır.*

Bu madde ile kültürün canlı bir yapıda olduğunu ve her geçen gün üzerine birikim yaparak ilerlediğine dikkat çekmektedir. Kültür kavramını kendi içerisinde taşıyıcısına, egemenlik alanına, çıkış ve yaratılış kaynaklarına, görünüş biçimine, kültürleri belirleyen araca ve kullanım alanlarına göre sınıflandırma yapabiliriz. Kültür kavramı gerek yazın bakımından gerekse de kavramsal çerçeve bakımından geniş bir alana yayılmıştır. Kültür kavramına bu denli farklı yaklaşımların olması literatürde farklı ele alış biçimlerini ortaya çıkarmıştır (Tutar, 2007).

Kültür çalışmamızın araştırma bulguları kısmına göre teorik bir çerçeveye oturtmaya çalıştığımızdan dolayı belli tipolojiler çerçevesinde ele alınacaktır. Güvenç, kültür kavramının dört temel özelliği olduğuna değinir ve şöyle ifade etmektedir;

1. *Kültür, bir toplumun uygarlık birikimidir.*
2. *Kültür bir toplumun var oluşudur yani kendisidir.*
3. *Kültür paylaşılmış sosyal süreçlerin bileşkesidir.*
4. *Kültür, insani ve toplumu açıklayan bir özellik gösterir* (Tutar, 2007).

Kültür kavramının tanımsal açıklamalarında kültürün kümülatif yapısı ve toplumsal hafızanın bir ürünü olduğu ve sosyal bir yapıya sahip olması, insani ilişkilerin bir sonucu olması genel kabul gören unsurlar arasında yer almaktadır. Kültür kavramına gerek sosyoloji yazınında gerek antropoloji yazınında dikkat çekilen özelliklerde en önemli unsur toplumun var oluşunda kültürün, kültürün var oluşunda toplumun ayrılmaz bütünlüğüdür. Bu iki yapının birbirleri ile etkileşimler sonucunda ortaya çıkan bu kavram insanlık tarihi kadar eski bir süreçten bu yana omuz omuza bir dayanışma içerisinde gelmiş ve bundan sonraki süreçte de bu ilişki devam edecektir. Kültür toplumsal yapının bir ürünü olduğu varsayıldığında, toplumun devinimli bir yapıya sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda değişimin asla kaçınılmaz olacağı aşikârdır. Kültür toplumsal bir süreci ifade eder ve etkileşim sonucu ortaya çıkar ve bu etkileşim süreklilik arz etmektedir. Oğuz'un ifadesi ile;

“Kültürel değişim akan bir nehir gibidir. Görünürde su her zaman vardır; ancak, nehir suları hiçbir zaman aynı sular değildir. Kısaca nehir aynı nehir, ancak sular aynı sular değildir. Kültür de böyledir; toplumun kültürü her zaman vardır, ancak bu kültür hiçbir zaman aynı kültür değildir ve hep değişim halindedir” (Oğuz, 2011).

Kültüre anlam veren ve anlamlı kılan unsurun insan olduğunun altı çizilmektedir. Kültür kavramının insan unsuru olmadan cansız ve anlamsız bir yapıya sahip olacağı açıkça belirtilmektedir (Aksoy, 2008). Williams’a göre kültür kavramı kullanımında zaman içerisinde gözlenen farklılıklar bu kavramı üç farklı şekilde kullanıma sunmuştur. Bunlar;

1. Bireyin, toplulukların ya da toplumların düşünsel, dinsel ve estetik gelişimini ifade etmek

2. Düşünsel ve sanatsal etkinliklere sahip çıkmak

3. *Bireyler, topluluklar ya da toplumlar için gelenek, etkinlik ve inançlar bütünlüğü sağlamak* (Oğuz, 2011). Bu tanımlama da dikkat çeken nokta, kültürün toplumsal düşünce ve etkinliklerinin toplumun genel işleyişi ya da düzeninden ziyade toplumsal hafıza olarak estetik ve düşünsel yapılarda da etkisini göstermesidir. Kültür kavramının sadece genel toplumsal düzenleri sağlamasının değil toplum üzerinden bireylerin estetik ve düşünsel yapılarla da karşılıklı etkileşim sağlamasıdır. Kültürün temel işlevinin toplumsal dayanışma ya da bireyler üzerinden bir toplumsal hafıza üretme olduğu farklı literatürlerce tartışılmıştır. Kültür bir yaşam biçimidir; bir toplumu oluşturan bireylerin, yaşadıkları maddi ve manevi değerlerin bir bütünlük yapılandırmasıdır. Kültür, yaşamın soyut ve somut formlarını içerisinde barındıran karmaşık bir yapıdır. Kültür, bir toplumun üyesi olarak insanın öğrendiği, kazandığı, bilgi, sanat, gelenek, görenek, beceri ve alışkanlıklarını içine alan bir özellik göstermektedir.

BÖLÜM 2: GÖÇ VE GÖÇ TEORİLERİ

2.1. Göç Kavramı

Göç kavramı insanlık kadar eskidir. Dünyada savaşlar, sürgünler, açlık ve doğal afetler gibi birçok nedene bağlı olarak sosyal hareketlilik yaşanmıştır ve insanlık boyunca da devam edecektir. İnsanlar bireysel ya da kitleler halinde, zorunlu ya da gönüllü olarak sonucunda çeşitli sonuçların yaşanacağını göze alarak göç etmektedir. Literatürde göç kavramı; insanların sosyal, ekonomik, siyasi ve doğal nedenlerden dolayı yaşadığı yerden bir başka yere göç etmesi olarak açıklanmaktadır. Göç kavramı, bireylerin kendi istekleri doğrultusunda daha konforlu ve düzgün şartlarda yaşamak adına yaptıkları gibi, savaşlar, siyasi baskılar ve sürgünler gibi nedenlerle zorunlu olarak göç etmektedirler (Adıgüzel, 2020). Göç, “*asıl yerinden ulaşılmak istenilen yere hareket*” tanımı göç kavramının en kısa ve tüm sınırlarını barındıran bir tanımdır. İnsanlığın dünyadaki varlığının Âdem ve Havva ile başladığı bilinmektedir. Kuran’ı Kerim’e göre Âdem ile Havva’nın Şeytana uydukları için cennetten kovulup yeryüzüne göç ettirilmişlerdir. Bu nedenle göç kavramı ilk insanlığa kadar dayandırılmaktadır (Karpas, 2019). Göç hareketi, toplumların demografisinde, kültüründe, ekonomisinde, siyasetinde farklılıklar ortaya çıkarmakta ve başta Sosyoloji bilimi olmak üzere farklı disiplinler tarafından araştırılmaya değer görülmektedir. Sosyoloji yazınında göç kavramı, “*bir yerden başka bir yere, belli süreliğine ya da tamamen kalıcı olarak yapılan nüfus hareketliliği, coğrafi yer değiştirme*” olarak tanımlanmaktadır (Emgili, 2012). Marshall’ın yorumuyla göç kavramı, bireylerin ya da grupların sembolik, coğrafi ve siyasi sınırların ötesine, yeni yaşam alanlarına ve yeni toplum/ topluluklara olan hareketi olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü IOM (International Organization for Migration) hazırlamış olduğu Göç Terimleri Sözlüğünde göç kavramını şu şekilde açıklamaktadır:

i. Bir kişinin ya da bir grup insanın uluslar arası bir sınır geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi *ii.* Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketi olarak tanımlanmaktadır (Battır, 2020). Göç olgusu bireylerin hayatında bilinmeyen sulara yelken açmak, risklerle dolu bir süreci ifade etmektedir. Göç ; iter gönüllü ister zorunlu olsun, ister ülke içinde ister uluslararası yapıda olsun ; bireyin

doğup büyüdüğü yerlerden yabancısı olduğu yerlere göç etmesi içine bir çok risk barındırmaktadır. Göç ile beraber sadece fiziksel çevre değil aynı zaman da bireysel ve sosyal hayatları kuşatan bütün toplumsal örüntüler de değişime uğramaktadır. Göç ile beraber sadece gözle görülür elle tutulur maddi unsurlar değil, tüm hayat tecrübeleri, yaşam biçimleri, dilleri, kültürleri ve hayalleri de göçün birer parçası olmaktadır (Adıgüzel, 2020). Türk yazarlarından Tefvik Çavdar, Talat Paşa Biyografisi adlı eserinde “göçmen, temelde toprağından, yetiştiğı, yerleştiğı kaynaklardan sökülüp gelmenin acısını kendisi ile sürükler “şeklinde ifade etmektedir (Karpat, 2019). Bu nedene göç olgusu toplumların sosyo-ekonomik, politik vb. yapıları ile doğrudan ilişkilendirilebilir. Bu nedenle göç olgusu antropologlar, sosyologlar, idareciler, tarihçiler ve coğrafyacılar gibi pek çok disiplin erbabı tarafından ilgi görmektedir. Ancak tüm bu farklı disiplinlerin en temelde ele aldığı bulgu ise, bireylerin ve toplumsal kümelerin coğrafi anlamda kalıcı ya da geçici yer değiştirmeleridir. Bu açıdan Dünya ve insanlık tarihi için Orta Asya’dan Avrupa’nın en batısına kadar çok geniş bir coğrafyayı sadece demografik olarak değil politik ve ekonomik açıdan da etkileyen Kavimler Göçü başta olmak üzere, yüzyıllar boyunca yaşanan ve insanlık tarihini şekillendiren kitlesel hareketliliğın temel nedenleri olarak görülebilir (Battır, 2020).

Karpat’a göre göç olgusunda asıl önemli nokta yaşanan yerden ulaşılmak istenen noktaya doğru yapılan hareketliliktir. Bu açıdan bakıldığında göç olgusu kendi içinde bir amaç ve yön de barındırmaktadır. Göç olgusu hem sistem hem de kişi yönünden unsurlar barındırmaktadır. Göçün sistem yönü göç olgusunun asıl ortaya çıktığını kapsarken, kişi yönü ise göç kararının nasıl alındığına ve göç sonrası uyum süreçlerini barındırmaktadır. Göç ile ilgili tanımlamalarda altı çizilen önemli kelimeler hareketlilik, sosyal değişme ve belli bir amaç olmasıdır. Göçü tanımlarken kullanılan diğer kavramlar ise; mesafe, zaman ve kalıcılıktır. Göç kavramı tanımsal olarak fiziksel yer değişimi vurgularken göçün insani ve sosyal boyutunu da içeren tanımlamalar yapılmaktadır. Jackson’un göç tanımlamasında göçün fiziksel bir yer değiştirmeden ziyade göç edilen toplum ile ilk hareket noktası arasındaki toplumsal yapıyı da ele almaktadır. Göç bu bakımdan toplumsal yapılar arası bir dönüşüm aracı olarak da nitelendirilebilir (Sağır, 2012).

Bu çalışmamızda Boşnakların Türkiye'ye yaptıkları göçler dünyadaki göçler içinde farklı bir yapıya sahiptir. Çünkü sebepleri, şekli, hızı, mahiyeti ve etkileri bakımından ele alındığında bu farklılığı ortaya koymaktadır. Bu çalışma ile amaçlanan; konuyu demografik olarak ele almaktan ziyade göç sonrası şekillenen kültürel pratiklerin ve demografik değişimin akışını belirleyen kültürel ve etnik ortamı da incelemektir.

2.1.1.Göç Tipleri

Göç kavramının sınıflandırılmasında ve çeşitlerinin belirlenmesinde birden fazla kategorik ayırım söz konusudur. Zira göç niteliği taşıyan tüm hareketlilikler; nedeni, hedefi, amacı, süresi, itici-çekici faktörleri, sınırları, tekil ya da grup göçü olup olmadığı veyahut yasal ya da yasa dışı göç gibi çok farklı değişkenler etrafında bir sınıflandırma mevcuttur. Bu kadar farklı tanımlama ve kavramsallaştırma yapmak zor gibi görünse de tanımlarda kullanılan kavramlardan yola çıkılarak bir sınıflandırma yapmak mümkündür. Göç olgusu, sosyal, siyasal, ekonomik ve doğal afetler sonucunda şekillenmektedir (Battır, 2020). Göçler; amacına, gerçekleştirilme tarzına, göç edilen mekânın özelliklerine ve göç kararının hangi koşullar altında alındığı gibi birçok sebep etrafında kendini var etmektedir. İlk olarak göç kararının gönüllü olup olmaması durumunu değerlendirdiğimizde; göç sürecine dahil olan bireylerin bu kararı kendi iradeleri doğrultusunda alıp almadıkları ve bu göç kararının alınmasında ölüm tehlikesi, işkence ve bilumum cezalar ve resmi otoritelerin baskıları da söz konusu olabilir. Gönüllü göçler en temelinde yeni yerler görme ve daha refah hayat sürme amacı etrafında şekillenmektedir. Gönüllü göçler daha çok ekonomik göçle ve beyin göçleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu göç türünde bireysel arzular ön plandadır ve birey göç sürecini kendisi yönlendirir (Adıgüzel, 2020).Fichter; göç sınıflandırmasını gönüllü ve zorunlu göçler şeklinde sınıflandırmakta ve bu göç türlerinin temel ayrımın irade kavramı olduğunun altını çizmektedir (Sağır A. , 2012).Thomas Faist, göç kategorilerini beş ayrı kriter etrafında ele alır; Alan(yerel-uluslar arası),Zaman(geçici-kalıcı),Sebep(gönüllü-zorunlu),ve Yasal durum(yasal-yasa dışı) şeklinde bir kategorileştirme yapmaktadır (Adıgüzel, 2020).

TABLO 1. Göç Tipolojileri

Göç Kriteri		
Amaç	Ekonomik	Ekonomik değil
Alan	İç göç	Dış göç
Göçü tetikleyen unsur	Zorunlu	Gönüllü
Süre	Geçici	Sürekli
Son yerleşim yeri	Transit	Yerleşik
Yasal statü	Yasal	Yasa dışı
Göçmen Özelliği	Vasıflı	Vasıfsız
Boyutu	Bireysel	Kitlesel

Petersen tarafından yapılan göç tipolojilerine dair analize ve bu analiz çerçevesinde ortaya çıkan değişenlere bakmakta fayda vardır. Petersen tarafında yapılan analizlerde göç kararına iten sebeplerin itme – çekme faktörlerinden değil aynı zamanda bireysel ve sosyal faktörlerin de birer çıktısı olduğu belirtilmektedir. Petersen göçü etkileyen faktörlerin altında yatan sebepleri beş farklı başlık altında incelemektedir;

- İlkel(Primitive) Göçler: Bu başlıkta doğal şartlar ve ekolojik dengeler göç kararının alınmasında temel etkindir.
- Zorunlu/Zoraki(forced) göçler: meşru ya da gayri meşru otorite (örgüt vb) tarafından zora dayalı olarak yapılan göçlerdir. Bu göç türünde göçmenlerin rızaları dışında göç kararı alınmaktadır.
- Yönlendirilen (impelled) göçler: Zorunlu göç ile benzerlik gösterse de göçmenlere kalıp gitme kararının salahiyetini vermektedir. Koşullar göçmenlere anlatılır ve göçmenlerin kararı doğrultusunda hareket edilir.
- Serbest (free) göçler: Bireysel göçlerdir. Karar mekanizması tamamen bireyler tarafından şekillenmektedir. Baskı veya zorlayıcı unsur bulunmamaktadır
- Kitlesele (mass) göçler: Bir yerden ulaşılmak istenen bir diğer noktaya kitleler halinde yapılan göçlerdir. Bireysel karar yoktur ve kolektif hareket edilmektedir (Battır, 2020).

Özkalp çalışmasında kitlesel ve bireysel göçler kavramına değinmekte ve bu ayrıma bazı çevreler tarafından zincirleme göçler de eklenmektedir. Niteliğe göre seçicilik gösteren bu ayrımda bireylerin göç hakkında bilinçleri yüksektir ve gidilecek yer ile ilgili beklentiler önem atfetmektedir. Kitlesel göç ise içerisinde zorunlu göçü barındırmakta ve ekonomik, politik nedenler barındırmaktadır. Zincirleme göç ise, göç kararı bireysel ve özerk olmaktan ziyade üyesi olunan grubun kararına bağlıdır. Bu göç türünde önceden göç eden aileler ve akrabalığa dayalı ilişkiler gidilecek nokta için bilgiler sunar ve riskleri oldukça azaltmaktadır (Sağır, 2012). Ayrıca göç ağları ve öncü göçmenlerin edindikleri imkânlar ve kavuşulan konfor ortamı onları cesaretlendirmekte ve göç kararının alınmasını kolaylaştırmaktadır (Battır, 2020).

Göçün aktörleri ve ölçeği açısından bir tasnife gidildiğinde göç edenlerin nicel yapısı bakımından göçler ikiye ayrılır; birincisi bireysel göçler, kişilerin bireysel veya aileleri ile birlikte karar aldığı bir göç türüdür. Kişi tüm göç finansmanını kendisi karşılar veya devlet ve çeşitli örgütler tarafından destek sağlanır. Bu göç türünde zorunluluk değil gönüllülük ön plandadır. İkincisi kitlesel göçler ise, nedenlerinden ve motivasyon kaynaklarından bağımsız olarak göç edenlerin nicel olarak artması ve ile görülen toplu yer değiştirmelerdir. Göç veren kaynak tek olsa da hedef yani göçün son durağı birden farklı yerleşkelere olabilir. Çoğunlukla doğal afet, kuraklık, kıtlık gibi zorlayıcı etmenler sonrasında görülmektedir (Battır, 2020). Göç kavramı hedef noktanın ülke sınırları içinde veya ülke sınırlarını aşan konumuna göre iki farklı kategoride ele alınmaktadır. Ülke sınırları içinde yer alan ve bölge, köy, kent gibi yerleşim yerlerinden bir diğerine geçerek yapılan hareketlilik iç göç olarak tanımlanmaktadır. Ülke sınırlarını aşan ve ne temelde refah ve ekonomik kaygı güden göç ise dış göç olarak tanımlanmaktadır. İç göçte göçmenler menşei olarak yine aynı ülkede kalırlar ve bu göç kararının alınmasında etnik sorunlar, siyasi eğilim, mezhepsel sorunlar ve inançlar göç kararının alınmasında temel sebepler olarak görülmektedir. Dış göç kavramında ise kişilerin geçici veya daimi olarak başka ülkelere menşei veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkelerden ayrılmaları söz konusudur (Battır, 2020).

Göç kararının alınması hususunda göçmenlerin kendi iradeleri doğrultusunda, dışarıdan hiçbir dışsal zorlayıcı unsur olmadan yapılan göçler iradi göçler olarak

adlandırılmaktadır. Bu göç türünde karar tamamen birey tarafından alınmıştır ve riskler bireyler tarafından kabul edilmiş sayılmaktadır. Kişi iradesinden bağımsız ve baskı, tehdit gibi unsurlar içeren ve zorunluluk barındıran göçler zorunlu göç olarak literatürde yer almaktadır. Bu zorunluluk hali devlet veya başka bir otorite tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu göç türünde nedenine olursa olsun istem dışı bir yer değiştirme söz konusudur (Battır, 2020). Zorunlu göçler hukuki olarak devlet tarafından devlet tarafından toplumun yeniden biçimlendirilebilir olmasını temsil etmektedir. Bu nedenle bu göç türü siyasal ve hukuki yönünün yanında siyasi bir anlamda yüklüdür. Zorunlu göç kavramı dendiğinde; toplu sınır dışı etme, etnik temizleme, doğal afetlerden dolayı yerinden edilme, mübadele gibi durumlar kastedilmektedir. Sağır'a göre bireylerin zorunlu göçlerinin üç farklı kaynağı bulunmakta ve bunlar;devletin belli amaçlarını gerçekleştirmek, savaşlar sonucunda yeniden uyum ve doğal afetlerin sonuçlarından kaçınmak şeklinde üç farklı maddeyle sınıflandırmaktadır (Sağır, 2012). Göç kavramı yakın zamanda insan hareketliliğini anlatan kavramsal çerçevesinden uzaklaşmış ve sürgün, tehcir, işgal ve savaş gibi nedenlerle yapılan zorunlu göçü ifade eder hale gelmiştir (Adıgüzel, 2020). Zorunlu göç kavramında bireyler belirsizlik ve güvensizlik içinde yurtlarını terk etmektedirler. Kişileri buldukları yere bağlayan birçok faktör bulunmaktadır. Toprak ve taşınmazlar, toplumla kurulan ilişkiler, kültür birikimi gibi nitelikler zorunlu göç ile yıkıma uğrar (Tacoğlu ve diğerleri, 2012). Bu nedenle göçlerin en büyük etkisi kişiseldir (Battır, 2020).

Göç edilen noktanın ülke sınırları dâhilinde olup olmama durumundan göç türlerini ele aldığımızda; iç göçler: aynı ülke sınırları içinde bölge ya da şehir değişimleridir. İç göçte göçmenler, menşe ülke içinde yer değiştirirler ve yine menşe ülke içinde kalırlar. İç göçler genel olarak ekonomik temeller üzerine kurulsun da dini inanç, etnik köken, mezhepsel sorunlar ve aidiyet gibi Saiklerle toplumsal dışlanma yaşayan bireyler tarafından da gerçekleştirilmektedir (Battır, 2020). Dış göç ise; ülke sınırlarını aşan ve çalışma ve yerleşme amacı güden göç türüdür. Bu göç türünde işçi göçü ve beyin göçü gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır (Sağır, 2012). Modern-ulus yapılanmasında ülke içinde seyahatin serbest ve herhangi bir izne ya da belgeye tabii olmadığını düşündüğümüzde yasal ve yasal olmayan göç ayrımlarına da değinmek faydalı

olacaktır. Yasal göçler, herhangi bir nedenle içinde bulunduğu ülkeden çıkarak, başka bir şehre giderek yaşamsal faaliyetlerini sürdürmek ve gerekli izinlerin alınmasında sonra oturma izni ile ikamet hakkı elde edilmesi durumu olarak tanımlanmaktadır. Yasadışı göçler ise, giriş yapılan ülkenin genel giriş-çıkış kurallarına riayet edilmemesi ve gerekli şartların sağlanmaması durumu olarak ifade edilmektedir. Genel anlamda kural tanımama ve illegal bir yol olarak kısaca tanımlanabilir (Battır, 2020).

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.1.Boşnakların Tarihsel Kökenleri

Boşnakların kim olduğuna dair araştırma yapmaya başlanıldığında,'Tanrının sevgili kulu' anlamına gelen Bogomiller karşımıza çıkmaktadır. Bogomiller hem Ortodoks Kilisesine hem de Katolik Kilisesine direnerek kendi Bosna Kilisesi'ne sahip olmuşlardır. Bu yönüyle Bogomil olma durumu sadece dini bir görüşün ayrılığını değil aynı zamanda siyasi ve kültürel kimlikleri de barındırmaktadır (Aydın, 2020). Bosna-Hersek'in tarih öncesi çağlardan bu yana bilinen ilk sakinleri İliyalılardır. Bosna-Hersek'in 7.Yüzyılda Romalılar tarafından işgal edilmesi sonucunda bölgeye Slav göçleri başlamıştır (Tacoğlu ve diğerleri, 2012). Tarihçi Enver İmamoviç'in tezleri doğrultusunda; 'boşnak' kelimesinin 200 yıldan fazla bir süredir varlığını devam ettirdiği belirtilmektedir.Ona göre Antik Çağ'da Bosna'da '*poseni(boseni)*' olarak anılan bir İliir kavmi yaşam sürmüştür. Roma İmparatorluğu döneminde ise bu bölgenin 'Bassania' ismiyle anıldığı bilinmektedir.6.Yüzyıl sonları,7.yüzyıl başlarında bölgeye akın eden Slav kavimleriyle önce 'Bosona', daha sonra 'Bosna' şeklinde evrildiğini öne sürmektedir. Boşnak tarihçilerin Orta Çağ döneminde Bosna topraklarında yaşayan toplulukların genel olarak 'Boşnyani' adıyla anıldıklarını ve Boşnak kelimesinin bu kelimedenden türediğini belirtmektedirler (Aydın, 2020).

Bosna isminin,'bos'adlı bir İliirya kavminden geldiği ve bunu da 'akan nehirlerin toprağı' anlamına geldiği ise ayrı görüştür. Dilbilimci Anton Mayer'e göre, 'bos' ya da 'bhog' sözcüğü 'akan sular' anlamına eliyordu.Ayrıca Divan-ı Lügati't Türk'te 'zırhı olmayan savaşı' anlamına gelen 'Başnak er' diye bir tabir yer almaktadır. Bu ismin Türklük ile bağlantısı olduğu savunulmaktadır (Emgili, 2012). Bosna isminin ya da Boşnak isminin tarihsel süreci hakkında bir diğer farklı görüş ise,Orta Çağ döneminde ,Balkan Yarımadası'nın kuzey kısmı ile Avrupa topraklarının güneydoğu kesimleri arasında kalan arazi Sava Irmağı'na dökülen Bosna Çayından dolayı Bosna olarak isimlendirildiğidir. Hersek isminin ise Stepjan Vukçiç Kosaça tarafından 15.yüzyılda Bosna Krallığına isyanı üzerine, onun işgal ettiği topraklara 'St.Sava'nın Hersek'i' unvanı verilmiş ve o hakimiyet alanı bu isimle anılmaya başlamıştır (Gündüz, 2017). Bosnalı ya da Boşnak kavramı, her şeyden önce kökleri geçmişe uzanan etnik ve siyasi

kimliği ifade etmektedir. Enver İmamoviç'in yaptığı çalışmalar sonucunda Boşnakların; ne İslamlaşmış Hırvatlar ne de İslamlaşmış Sırpolar oluğu sonucu ortaya çıkmaktadır. İmamoviç, Boşnakları etnik açıdan güney Slav kökenli, dini, kültürel ve politik deneyimler bakımından ise güney Slavlardan farklı olarak nitelendirmektedir. Boşnaklar ve Slav kelimelerinin yan yana kullanımı,7.yüzyıl başlarında bölgeye istila eden Slavların bölge sosyolojisini, dilsel ve kültürel birikimi değiştirmesinden kaynaklı olacağı ne sürülmektedir (Aydın, 2020).

Bosna zerine ilk Osmanlı akımı 1386'da olmuştur.1463 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Bosna'yı fethiyle bu süreç tamamlanmıştır. Bosna'nın fethinin tamamlanmasıyla beraber İslamlaşma süreciyle ilgili gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Saffet Beg Başaği'e göre, Fatih Sultan Mehmet Han'ın Bosna'yı fethi ile Bosna Kilisesinin mensupları kitle halinde İslam dinini seçmişlerdir (Emgili, 2012). Bosnalıların hem Katolik hem de Ortodoks ritüellerini reddeden Bogomil mezhebini benimsemelerinden dolayı baskı ve zulüm görmüşler, hem de tek tanrılı inançlarının İslam dini ile birçok paydada buluştuğunu görmüşler ve kitleler halinde Müslüman olmuşlardır (Aydın, 2020). Süreç içinde gelişen bu İslam'a geçiş süreci yaklaşık olarak yüzyıl sürmüştür. Boşnakların Müslüman olmalarına ilişkin iki özellik dikkatimizi çekmektedir; Doğu Avrupa'da Slav kökenli bir topluluk olmaların rağmen mezheplerinden dolayı bası altında tutulmaları,diğer i se Müslüman olan Boşnaklar diğer komşu topluluklar tarafından 'Türk' olarak lanse edilmekteydiler. Bir kısım Boşnaklar tarafından da reddedilmeyen bu yeni unvan , Boşnak tarihi ile Türk tarihinin harmanlanmasını sağlamıştır.Bu durum Boşnakların kültürel kimliklerine dair derin izler oluşturmuş hem de İslam dininin gerekliliklerini Türkçe olarak öğrenerek dillerine Türkçe kelimeler kazandırmışlardır (Gündüz, 2017). Bosna nüfusu içersinde İslam dininin kabul ve İslam dininin özümsenmesi Bosna'nın modern tarihinin en belirgin ve en önemli olayıdır (Imamovic, 2018).

Osmanlı döneminde sadece Bosna zeline değil, Balkan coğrafyasında, Sancak'ta, Karadağ'da, Kosova'da yaşayan Müslümanlar da Boşnak olarak bilinmektedir. Boşnakların yerel kültürleri; İslam ve Türk kültürü ile harmanlanarak zgn bir kimlik yapısı halini almıştır. Bosna halkının Müslüman olmasıyla beraber savaş

kabiliyetlerinin yüksek olması, Macarları iyi tanımları ve Papalığa karşı Bogomil mezhebinden kalan bir kinleri olması hasebiyle savaşlarda etkin rol almışlardır. Boşnakların İslam dinini kabul etmeleri ve devlete bağlılıklarını ispat etmeleri sebebiyle Osmanlı'nın çeşitli devlet kademelerinde yer almışlar ve Bosna Osmanlı Devleti'nin bir kalesi haline gelmiştir (Aydın, 2020). Ziya Gökalp, Osmanlılık düşüncesinin Müslümanları birleştiren, onları cemaat veya kavim yapısından çıkararak siyasi bir nitelik yükleyen bir yapı olduğundan bahsetmektedir. Daha sonrasında bu Osmanlılık düşüncesi Türk milleti düşüncesine evrilmiştir (Karpas, 2019). İslam dinine geçiş Bosna'nın fethi ve Fatih'in hala Bosna'da olduğu 1463 yılının Haziran ayında birden ve kitlesel olarak gerçekleşmiştir. Jajce'nin Krallığın başkenti olması ve bu düşürülmesi ile 'İslamlaşma anı' devreye girmiştir. Bir anlatıya göre 36.000 Bogomil ailesi Fatih Sultan Mehmet Han'a biat etmek amacıyla Jajce eteklerinde buluşmuş ve topluca İslam dinini seçmişlerdir. 36.000 kişi içerisinde askerliğe elverişli 30.000 kadar Boşnak'ın yeniçeri olarak sultana biat ettikleri belirtilmektedir. Ancak bu sayı çerçevesinde Fatih Sultan Mehmet Han'ın Jajce'nin fethi sonrasında hem askerlerin hem de hayvanların gıda yetersizliğinden dolayı iç kesimlere ilerlediği bilgisi etrafında değerlendirildiğinde bu denli büyük bir asker topluluğunun gıda sorununa nasıl bir çözüm üretildiği düşünülmekte ve bu durum abartı olarak nitelendirilebilmektedir (İmamovic, 2018).

Osmanlı belgelerinde Boşnaklardan, 'Bosnalı Müslümanlar', 'Müslümanlar' ifadesinin yanı sıra 'Boşnaklar', 'Boşnak Taifesi', 'Bosnalı Kavmi', 'Bosnalı Takımı' gibi kavramlarla ifade edilmişlerdir. Osmanlı Devleti Boşnaklardan bu kavramlarla bahsederken, Boşnakların kendi kimliklerini tanımlama süreci ise Bosna-Hersek'in 1878'de Avusturya-Macaristan işgali ile başlamaktadır. Bu süreç içinde Boşnaklar arasında bir Bosna Milleti(Boşnjastvo) oluşturulmamış güdenler kadar, Sırp ve Hırvatlarla dair aitlik hissedenerde bulunmaktaydı. Müslümanlar arasında dini duygu Sırp ve Hırvatlarla kıyasla daha ön plandaydı. Müslümanlar açısından Sırp ve Hırvatlarla karşı ayırt edici etnik sınır din kavramıydı. Boşnaklar dini aidiyetlerinin yanında kaderlerini Osmanlı ile bütünleştirmişler, Osmanlı toplumu ile hemhal olmuşlardır. Avusturya-Macaristan yönetiminin kayıtlarında Bosna halkı,

Müslümanlar ve Sırlar ve Hırvatlar olarak farklı milletler şeklinde kaydedilmişlerdir (Emgili, 2012).

Avusturya-Macaristan yönetimi, Boşnaklara zulüm ve baskı uygulamaya ve onları göç etmeye zorlamıştır. İngiltere'nin Viyana Büyük Elçisi Elliot'un 17 Temmuz 1879 tarihli raporunda; Boşnakları göçe zorlamak için camilerin ve evlerinin depo haline getirildiği, evlerinin zorla ellerinden alınarak göç etmeleri istendiği belirtilmektedir. Boşnakların bu göç istekleri devlet nazarında Osmanlı Devleti ve Balkan Müslümanları için stratejik önem arz etmekteydi. 27 Nisan 1879 tarihli Meclis-i Vükela toplantısında 400.000 Boşnak'ın Osmanlı topraklarına göç talepleri değerlendirilmiştir. Avusturya-Macaristan yönetimi işgallere başlayınca Boşnaklar, bazıları kendi göç masraflarını karşılayarak bazıları ise devlet bazlı kaynakları kullanarak göç sürecine dahi olmuşlardır. 1881 yılında Avusturya ordusunda asker alım ile ilgili yapılan değişiklik doğrultusunda, Müslümanlarında orduya alınmaları hususu eklenince göç dalgası tekrardan başlamıştır. Müslüman olan ve Osmanlı'ya aitlik hissedenden hatta kendisini Türk olarak tanımlayan bu topluluk ,onlara eziyet eden ve baskı yaratan devletin askeri olmayı reddetmiş ve tekrardan göç süreci başlamıştır (Demirel, 2008). Boşnakların Osmanlıların Darülsalam (Osmanlı memalikleri) ile Darülharp (Avusturya kastediliyor) arasında kalmış olmaları onların vatan anlayışlarının da tamamen din üzerinden şekillenmesine sebebiyet vermiştir. Buna göre Boşnaklar Müslüman coğrafyanın bir parçasıydılar ve Bosna toprakları Darülharp içinde yer almalıydı. Bundan dolayı savundukları topraklar sadece kendi vatanları değil, aynı zamanda İslam'ın da ta kendisiydi (Gündüz, 2017).

Osmanlı Devleti'nin Berlin Antlaşmasıyla Bosna-Hersek'in idaresini Avusturya-Macaristan yönetimine terk etmesi Bosna halkında derin bir kaygı yaratmıştır. Ortaya çıkan din temelli 'milli' Osmanlı-Müslüman toplumu, tarihi koşullar nedeniyle Anadolu'da ve Rumeli'de kısa zaman içinde Müslüman-Türk kimlik yapısına bürünmüştür. (Emgili, 2012). Ortodoks Sırlar tarafından tekrar eziyet ve baskı görececeklerini düşünmeleri durumu karşısında Katolik Hırvatlar ise Avusturya ile aynı mezhebi paylaşıyor olmalarından dolayı yönetimde daha etkin olacakları üzerine düşünceler geliştireyorlardı. Avusturya-Macaristan yönetimi Berlin Antlaşmasını

gerekçe göstererek, Bosna-Hersek'i işgale başlamış ve Boşnakları ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalarına başlamışlardır (Gündüz, 2017). 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı diğer adıyla 93 Harbi sonucunda imzalan Berlin Antlaşması ile Balkanlarda Osmanlı hâkimiyeti zayıflamıştır. Bu antlaşma ile Sırbistan ve Romanya bağımsızlığına kavuşmuş, Bosna-Hersek geçici olarak Osmanlı idaresine bırakılmıştır. Berlin Antlaşması 25.maddesi gereğince Bosna resmi ve mülki olarak Osmanlı idaresinde devam edecek ancak yönetim olarak Avusturya yönetiminde olacaktır (Aydın, 2020). 1882-1903 yılları arasında Ortak Maliye Bakanı sıfatıyla, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun Bosna siyaseti yürütücüsü olan Macar Benyamin Kalay, bir Boşnak kimliği oluşmasını ve bu kimliğin Hırvat ve Sırp kimliği karşısında oluşumunu sağlamayı hedeflemiştir. Kalay'ın amacı; Bosnalılık siyasetiyle, Müslümanlar kendilerini sadece Türk ve Müslüman olarak algılamaktan ziyade, Bosnalı olarak ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun bir parçası olarak görmeleri ve devlet ile bütünleşebilmelerini sağlamaktır (Emgili, 2012).

Boşnaklarda milli kimlik inşası tamamen din üzerinden şekillenmekte ve etnik, kültürel, tarihsel, toplumsal ve sınıfsal açılardan tek ayırım Müslüman olmaları ile bağlantılı olarak ifade edilmektedir. Ayrıca Katolik bir devlet hükmü altında yaşamak ,siyasi bir olay gibi görünse de arka planda Bosnalı Müslümanların ulusal kimlik gelişimine de zarar vermiştir (Aydın, 2020). Kalay döneminde Müslümanlar hükümet yetkililerine verdikleri dilekçelerde kendilerini '*islamski narod*' (Müslüman halk) olarak tanımlamaktaydılar. Diğer tanımlamalar ise 'müslüman' ve 'boşnak' idi.Bu tanımlamalar en başta din temelli bir kimlik üzerinden bireysel tanımlamaya tekabül ediyor olarak görünse de; Müslümanların kendilerini Boşnak olarak ifade etmeleri siyasi ve milli gelişmeler açısından önemli bir yere sahip olacaktır.Bu tanımlama Müslümanların Sırp'lardan ve Hırvat'lardan farklılıklarını da ortaya koyan en temel unsur olacaktır. Müslüman hareketinin önderlerinden Cabiç'e göre, Müslümanların kökeni ne Sırp ne de Hırvat soyundandı (Emgili, 2012).

Boşnakların gözünde Avusturya-Macaristan yönetimi sadece işgalci bir kuvvet olmaktan öte, yüzyıllardır aidiyet hissettikleri Osmanlı Devleti'nin aleyhine genişleyen gayrimüslim bir devlet idi. Boşnakların göç kararı almalarında en önemli etken dini ve

siyasi etkenler olmuştur. Zira Müslümanlık ile ortak bir kimlik oluşturulmuş, Osmanlı'nın hukuki ve siyasi düzeni benimsenmiştir. Yaklaşık olarak 450 yıllık bir zaman dilimi içerisinde özellikle de 1880 yılı sonrasında Boşnakların ya da Müslümanların kaderi de siyasi gelişmelere paralel olarak değişim göstermiştir (Emgili, 2012). Bosna-Hersek'in güçlü demokratik bir yapıya sahip Orta Avrupa ülkesi tarafından işgali ülkedeki Müslümanlar üzerinde de birtakım değişiklikler meydana getirmiştir. Bu değişimler etnik ve siyasi anlamda kendini göstermiştir. Avusturya-Macaristan yönetimi boyunca ülkenin en önemli topluluklarından biri Müslümanlar olmuşlardır (Babuna, 2000). Bosnalı Müslümanların 'kendi devletlerinin döneminde Bosna halkının çoğunluğunu oluşturan eski Bosna Bogomillerinin torunları' olduklarına dair popüler Boşnak bakışı ve inancı mevcuttur. Bu anlayış çerçevesinde Katolik ve Ortodoksların Bosna Kilisesi mensuplarına karşı yapılan saldırıların İslam dinini seçtikleri ve her iki kilisenin baskılarından kurtulmayı amaçlamışlardır (İmamovic, 2018).

Sonuç olarak, Bosna-Hersek'in Katolik bir ülke tarafından işgal altına alınması, ülkenin siyasi sınırlarını değiştiren ve idari bir durumu tasvir etmenin ötesinde Boşnakların milli aidiyet unsurlarını da derinden etkileyen bir olay örgüsü olarak ele alınmalıdır. Boşnakların kendi kimliklerinin tamamen din temelli ele alınması, kültürel, siyasi, sosyal ve iktisadi olarak gelişimlerini yok saymak demek olacaktır. Bu nedenle çalışmada tamamen bütünsel bir bakış açısı benimsenmiş ve Boşnakların kimlik tanımlamaları çok yönlü olarak ele alınmıştır.

3.1.1. Güney Marmara'da Bulunan Boşnak Yerleşkeleri Hakkında Genel Bilgi

Anadolu toprakları 1877-78 Osmanlı-Rus harbi diğer adıyla 93 Harbi'nden sonra Bulgaristan, Romanya ve Bosna-Hersek gibi Balkan topraklarından göç almaya başlamıştır. Dönem şartları göz önünde bulundurulduğunda ulaşım imkanları oldukça kısıtlı olup, gerek deniz gerekse demiryoluyla Anadolu'ya ulaşan göçmenlerin iç kesimlere ulaşımı oldukça kısıtlı kalmıştır. Bu ulaşım sıkıntısından dolayı Boşnak göçmenler İzmit'ten İzmir'e doğru kıyı şeridinde yay çizmektedir. İç kesimlerde oluşturulan yerleşimlerde demiryollarına olan yakınlık ise dikkat çekmektedir (Gündüz, 2017). 1 Mart 1886 yılında Bursa'da (Hüdavendigar) Dipnoz köyü olarak

bilinen daha sonrasında ise adı Boşnak köyü olarak değişen yerleşkede, Boşnak göçmenlerin iskanının başarıyla tamamlandığına dair içerikler yer almaktadır. Hüdavendigâr Valiliğinden Bab-ı Ali'ye gönderilen yazılarda bölgede Boşnak muhacirlerin varlığı belirtilmekte ve yardıma muhtaç halde oldukları belirtilmektedir (Demirel, 2008).

19. asrın son dönemlerinde Anadolu'ya gelen Boşnakların en önemli problemi günlük hayattaki dil farklılığı olmuştur. Türkçe bilmemeleri yerel halka adapte olmalarının önündeki en büyük engel olmuştur. Osmanlı döneminde gelen Boşnaklar özellikle bir arada yaşamışlar ve birçoğu Türkçe bilmeden yaşamını yitirmiştir. Boşnaklar daha çok Marmara bölgesine yerleşmişler ve bu bölgeye yerleşen aileler daha kolay halka uyum sağlamışlardır. 1912'de gelen Boşnakların bir kısmı Çanakkale'ye yerleştirilmiştir. Burhaniye ve Ayvalık bölgesine yerleşen aileler iklimin elverişliliği ve toprağın verimliliği nedeniyle kırsal bölgelere yerleşmişlerdir (Aydın, 2020). Osmanlı-Rus Savaş diğer adıyla 93 Harbi sonrasında Balkanlardan Türkiye'ye göç akımı başlamış ve bunların birçoğu Boşnaklar olmuşlardır. 1886'da Bursa Zeyin köyü civarına yerleşen Boşnaklar buraya '*Boşnak*' adını vermişlerdir. 1891'de Biga'ya gelen Boşnak muhacirler, '*Biga Tesviye-i Umur-ı İskaniye Komisyonu*' tarafından gelen Boşnak muhacirlerin daha iyi anlaşılması adına tercüman istihdam edildiği belirtilmektedir. 1892'de İnegöl'e gelen Boşnak muhacirler yeni bir köy kurmuşlar ve buraya '*Mecidiye*' adını vermişlerdir (Ayhan, 2020).

1881 veya 1882 yılında(kesin olmamakla birlikte) Biga'ya bağlı Kalafat köyüne yerleşen Boşnaklardan Mustafa adlı kişi, 1884 yılında Bosna'ya geri dönmüş ve göçten pişmanlığını dile getirmiştir. Ancak o dönemde bölge topraklarının elverişliliği nedeniyle Kafkaslardan ve Balkanlardan yoğun göç akını ile karşı karşıya kaldığı bilinmekte ve bu şikayetin yersiz olduğu yönünde iddialar bulunmaktadır. Bu iddiaya karşılık olarak 1878 yılında 20.000 olan Biga kaza nüfusu 15 yıl içinde 60.000 civarına ulaşmıştır. Hükümetin 1891 yılında bölgeye göçü yasaklamasına rağmen izinli veyahut izinsiz olarak göçler devam etmiştir. Bu yoğun göçlerin iki nedeni bulunmaktadır; ilk olarak deniz yoluyla İstanbul'a gelen Boşnak muhacirler uzun ve zahmetli yolculuk yapmadan Biga'ya ulaşabilmekte, ikinci olarak ise; kan bağı ve

birlikte yaşama arzuları onları yerli ahaliye karşı daha dirençli konuma getiriyordu (Gündüz, 2017).Boşnak muhacirler yerel halk ile sorunlar yaşamış ve büyük güçlüklerle karşı karşıya kalmışlardır. Devlet arşivlerinde yer alan bir belge de Adliye karyesindeki muhacirine saldırıp ölümlerin yaşandığı ve Dimetoka'da (Bugün Biga'ya bağlı Kara Biga Beldesi) meydana gelen olayların önüne geçildiği Karesi Vilayeti'ne şu şekilde bildirilmektedir:

“Dimetoka’lılarla Adliye Karyesi muhacirleri arasında çıkan ve bertaraf edilen anlaşmazlıktan dolayı cinayetle zanlı olan şahısların serbest bırakılmalarının birçok mahzuru olduğunun Karesi Vilayeti’ne bildirildiği”

“Biga’da Dimetokalularla Adliye Karyesi muhacirleri arasında çıkan kavgadan dolayı cinayetle maznun olan şahısların tahkikatları tamamlanuncaya kadar tevkif edilmelerinin Hükümet-i Mülkiye’nin salahiyeti altında olduğu”

Yukarıda yazan yazıların içeriğinden de anlaşılacağı üzere, yerli halk ile Boşnak muhacirler arasında gerek arazi üzerinden gerekse de toplumsal kışkırtmalar yaşandığı anlaşılmaktadır (Ayhan, 2020).

Araştırma çerçevesinde mülakat yapılan katılımcıların doğdukları yerleşim birimleri ve şu an yaşamlarını idame ettirdikleri yerleşim birimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Doğum Yerleri ve Mevcut Yaşam Yerleri

Katılımcılar	Doğulan Yer	Mevcut Yaşanılan Yer
K1	Sakarya/ Adapazarı	Balıkesir/ Karesi
K2	Malatya/ Hekimhan	Balıkesir/Karesi
K3	İstanbul / Yenibosna	Balıkesir/ Altıeylül
K4	Bursa/ İnegöl/Tuzla	Bursa/İnegöl
K5	Çanakkale/ Biga	Balıkesir/ Gönen Çanakkale/ Biga
K6	Bursa/Yenişehir	Bursa/İnegöl
K7	Çanakkale/ Biga	Çanakkale/ Balıkesir
K8	Bursa/İnegöl	Bursa/Nilüfer
K9	Balıkesir/Susurluk	Balıkesir/Susurluk

Araştırma bulgularına yönelik mülakatlarımız Balıkesir İli Susurluk İlçesi Alibeyköy mahallesinde, Balıkesir / Merkez mahallerinde, Bursa İlinde İnegöl İlçesi Tuzla

mahallesinde ve son olarak Çanakkale de Biga İlçesinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

*2014 Büyükşehir yasası kapsamında köyler kırsal mahalle statüsü ile şehir kapsamına alınmıştır.

3.2. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmanın bu bölümünde mülakat görüşme formunda yer alan sorulara verilen yanıtlar çerçevesinde ve çalışmanın amacı doğrultusunda ortaya çıkan verilerden yola çıkılarak yapılan betimsel analizler yer almaktadır. Görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular ikisi temel olmak üzere üç tema üzerinden gruplandırılmıştır. Temel temalar, araştırmaya katılanlar ve nitelikleri, göç anlatıları ve kültürel pratikleridir. Bunlara ek olarak ise, Türkiyeli Boşnakların kimliklerini tanımlama biçimleri, Boşnakların kültürel pratiklerinin devamlılığı ve ana dil devamlılığıdır. Araştırma verileri Kartopu örneklem tekniği ile ulaşılan 9 Boşnak kökenli vatandaş ile gerçekleştirilmiştir. Söz konusu dokuz katılımcı, üç tanesi Balıkesir kökenli, üç tanesi Bursa kökenli ve diğer üç tanesi ise Çanakkale kökenlidir. Görüşmeler pandemi koşullarında online ya da açık hava ortamında sosyal mesafe kuralları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

3.2.1. Araştırmaya Katılanlar ve Nitelikleri

Bu tema çerçevesinde, araştırmanın amacı doğrultusunda gerçekleştirilen mülakatlara katılan katılımcılar ve onların bireysel niteliklerine yer verilmiştir. Araştırmaya Güney Marmara bölümünden 9 katılımcı katılmış ve bu katılımcılara ait verilerden yararlanılarak aşağıdaki tablolar oluşturulmuştur.

Tablo 1.1 :Katılımcılara Ait Cinsiyet Bilgileri

KADIN	ERKEK	TOPLAM
4	5	9

Araştırmanın uygulandığı 9 katılımcının cinsiyet dağılımları incelendiğinde 4 kadın ve 5 erkek katılımcının araştırmaya katıldığı gözlemlenmiştir. Covid 19 Pandemi süresince sokağa çıkma yasakları uygulanması ve tedbir koşulları mülakat sahasını

sınırlı hale getirmiştir. Bu nedenle katılımcılar arasındaki fark tamamen rastlantısal bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kadın katılımcılara geleneklerin devamlılığı hususunda araştırma sorularını yönelttiğimizde yöresel kıyafetlerinin var olduğunu ancak bunun mahremiyet kavramı çerçevesinde göstermenin ve fotoğraflanmasının uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Erkek katılımcıların herhangi bir yöresel kıyafete dair unsur taşımadığı katılımcılar tarafından aktarılmıştır. Araştırma çerçevesinde saha çalışması özellikle pazar günleri uygulanmıştır. Bunun nedeni araştırmaya katılma durumlarının tamamen aile eşrafının da rızasını almak olduğu araştırma esnasında gözlemlenmiştir. Kadın katılımcıların kültürel pratiklerin ve dilin devamlılığı konusunda daha kararlı ve istikrarlı oldukları gözlemlenmiştir. Erkek katılımcıların hepsi askerlik hali dışında da farklı şehirlerde kısa sürede olsa yaşamlarını idame ettirmişlerdir. Bu durum kadın katılımcılarda ise oldukça azdır.

Tablo 2: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

YAŞ			
21-30	31-40	41-50	51 ve üzeri
2	1	4	2
MEDENİ DURUM			
EVLİ		BEKÂR	
7		2	
EĞİTİM DURUMU			
İLKÖĞRETİM	LİSE	ÜNİVERSİTE	YÜKSEK LİSANS
4	1	3	1

Araştırmanın uygulandığı 9 katılımcının yaş dağılımları incelendiğinde,40-51 yaş aralığında (4 kişi) yoğunluk olduğu gözlemlenmiştir. Daha sonra bu yoğunluğu 21-30 yaş (2 kişi) ,51 yaş ve üzeri (2 kişi) ve 21-30 yaş grubu (1 kişi) takip etmektedir.Bu noktada 9 katılımcının demografik yapıları incelendiğinde 31-40 yaş arasında yoğunluk olduğu gözlemlenmektedir.Bu yaş grubunun çoğunluğu oluşturmasında 1980 yılı ve sonrasında köyden kente göçün hız kazanmasıyla kentlere göçler başlamış ve köy nüfusu ülke çapında ivme kaybetmiştir. 40-51 yaş grubu, ebeveynlerinin o dönemki göç furiasının etkisinde kalmayarak köylerde yaşamına devam etmesi ile köyde doğup büyümüşler ve yaşamlarının büyük bir kısmını kırsalda sürdürmektedirler. Araştırma sırasında yapılan mülakatlarda katılımcılardan K9

‘Köyümüz hep küçüktü, halen küçük...Camisi,sokakları vs hep küçücük..Dağlık bir arazi’ şeklindeki görüşlerini paylaşırken köyün coğrafi yapısı hakkında bilgi vermekte ve tarımsal faaliyetlerin dağlık arazi nedeniyle kısıtlı olması sebebiyle yaşanan göçler hakkında fikir yürütebilmekteyiz.

İkinci olarak en yoğun yaş grubunu oluşturan 21-30 yaş ve 51 yaş üzeri yaş grubu eşit oranları paylaşmaktadır.21-30 yaş grubunun köylerde refah seviyelerinin yükselmesi, ulaşım şartlarının iyileşmesi ve bölgede kültür hayvancılığının ve süt işlemeciliğinin önem kazanmasıyla köylerde ikamet etmeye başlamışlardır. 51 yaş ve üzeri grup ise, köyden göç edildiğinde kültürlerinin yok olacağına dair görüşü savunmakta ve doğup büyüdükları topraklardan göç etmeye direnmektedirler.

Katılımcılardan K7

‘Hayvancılık yapmışlar, manda inek, koyun... Peynir satarlarmış İstanbul’dan Bursa’dan alıcılar gelirmiş’ şeklinde ifadesi ile bölgenin öteden beri var olan temel geçim kaynağı hakkında bilgi vermektedir.51 yaş ve üzeri gruptan katılımcının; K5 *‘Şehirde yaşıyor olmamız, toplu yaşamıyor olmamızdan adetleri tam olarak yerine getirmemiz mümkün olmuyor’*

ifadesi ile köyden kopup şehirde bireysel olarak yaşamsal faaliyetlerinin devam ettirilmesinin kültürel pratiklere dair erozyonlar oluşturduğunu belirtmektedir. Katılımcımız hayvancılık faaliyetlerinin Bosna’da atalarının devam temel geçim kaynağı olduğunu ve günümüzde de kültürel bir pratiğin devamı şeklinde benimsenip hayvancılık faaliyetlerine devam ettiklerini belirtmektedir.

En düşük yoğunluğu oluşturan 31-40 yaş grubunu oluşturan 1 kişi ise, evlilik sonrasında şehir yaşamına devam ettiğini ve bu hayata alışmakta ilk başlarda oldukça zorlandığını belirtmektedir. Katılımcılardan K9 *‘Biz köyde değiliz..Ama köyü çok seviyoruz.Adeta orası bizim için cennet...’* ifadeleri bireylerin meslekleri gereği şehir yaşamına adapte olmuş olsalar da bir tahayyül olarak köylerinin cennet tasavvuru ile bağdaştırıldığı belirtilmektedir.

Araştırmanın uygulandığı 9 katılımcının medeni durum dağılımları incelendiğinde evli ve bekâr katılımcı oranlarında evli katılımcıların daha yoğun olduğu gözlemlenmiştir. Evli ve bekar katılımcıların orantısız farklılıklarının eşit olmaması tamamen bir rastlantısal durumdur. Araştırma yürütülürken kartopu örnekleme yöntemi ile katılımcılara ulaşılmıştır. Mülakat yapmak için gidilen köylerde ve hanelerde, bireylerin iş ya da tarlada olmaları ve pandemiden doğan çekinceden dolayı bir eşitlik sağlanamamıştır.

Araştırmanın uygulandığı 9 katılımcının eğitim durumu dağılımları ele alınmadan önce, araştırma süresinde karşılaşılan büyük güçlüklerden birisinin belirtilmesi büyük bir önem arz etmektedir. Bu güçlük, köylerde yaşayan Boşnak vatandaşların ve özellikle de yaşlı neslin araştırmanın etik kurul belgesi ve tüm izinleri olmasına rağmen mülakat yapmaya rızaları olmaması şeklinde yaşanan güçlüktür. Bu durum hem araştırma sorularını hem de araştırmanın çerçevesini anlatırken yaşanan iletişim kurma güçlüğüdür.

Bu tespit göz önüne alınarak araştırmanın uygulandığı 9 katılımcının eğitim durumu dağılımları incelendiğinde, ilköğretim (4 kişi) ve üniversite (4 kişi) mezunları yoğunlukta olduğu gözlemlenmektedir. Daha sonra bu yoğunluğu lise (1kişi) ve yüksek lisans(1 kişi) takip etmektedir. Katılımcılardan K1

‘Herkesin iyi bir eğitim aldığı, dini eğitim önemli ama onun yanında eğitim öğretime önem oldukça fazla’

şeklinde ifadesi ile Boşnak vatandaşlar arasında eğitimin önemli bir yere sahip olduğu, sadece dini eğitimin değil akademik eğitime de önem atfedildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 3:Katılımcılara Ait Mesleki Bilgiler

Meslek Adı	Sayısı
Esnaf	2
Ev Hanımı	1
Hemşire	1
Doktor (Hekim)	2
Öğrenci	1
Çiftçi	1

Araştırmanın uygulandığı 9 katılımcının mesleki dağılımları incelendiğinde doktorların (2 kişi) ve esnafların (2 kişi) yoğunlukta olduğu gözlemlenmiştir. Daha sonrasında bu sırayı eşit bir şekilde ev hanımı (1 kişi),hemşire(1 kişi),öğrenci (1 kişi) ve çiftçi (1 kişi) takip etmektedir.Boşnakların Türkiye'ye geldikten sonrada hem ticaretle hem de çiftçilikle yoğun olarak uğraştıklarını yapılan mülakatlarda gözlemlemekteyiz.

Katılımcılardan K6

“boşnakla ticaret yapıyorsan korkma” şeklinde ifadesi ile yaşadıkları bölgede Boşnakların yoğun olarak ticaretle uğraştıklarını ve ticaretle güven inşa ettiklerini belirtmektedir. Ayrıca bölgenin süt ürünleri ile meşhur olması çiftçiliği önemli hale getirmiştir.

Katılımcılardan K6,

‘Orda hayvancılık yaparlarmış bizimkiler...Keçileri varmış,peynir satarlarmış.. Buraya gelmişler hayvancılığa gene devam...’ şeklinde ifadesi ile hayvancılığın ata meslekleri olduğunu ve geçim kaynağı olarak yıllarca bu mesleği devam ettirdiklerini belirtmektedir.

3.2.1.Boşnakların Yeni Yaşam Kurma Çabaları: Göç Anlatıları

Türkiye'ye gelen Boşnak muhacirler genellikle bir arada yaşamışlardır. Bu durum hem kültürlerini devam ettirme hem de birlik ve beraberlik duygusunun korunması için adeta bir kalkan görevi görmüştür. Türkiye'ye gelen Boşnaklar yurdun çeşitli coğrafi bölgelerine dağılım gösterebilir de yoğun olarak Marmara bölgesine iskân olmuşlardır.

Boşnaklar yoğun olarak Adapazarı, İzmit, Yalova, Bursa gibi çeşitli illere yerleşmişlerdir. Burhaniye ve Ayvalık'a yerleşen Boşnaklar, hem iklimsel özellikler hem de coğrafi özelliklerden dolayı kısa sürede zengin olmuşlardır (Kırbaç, 2012a).

Bosna topraklarında çeşitli siyasi ve dini baskılar altında yaşamak istemeyen Boşnaklar, göç kararı almışlar ve bu zorlu göç yolculuğuna çıkışın asıl sebebi, yaşadıkları sıkıntılardan bir an evvel kurtulmak ve kendilerini güvende hissedecekleri Türkiye'ye yerleşebilmektir (Emgili, 2012). Baskı altında yaşamak istemeyen pek çok Boşnak zaman içinde Türkiye'ye göçmüş ve iş sahibi olmuştur. Bugün Balıkesir'de Ayvalık, Havran, Edremit ve Burhaniye'de yoğun Boşnak nüfusu yaşamaktadır (Ayhan, 2020).

Katılımcılardan K4,

'Göç etme süreçlerinde bizimkilerin Türkiye'ye davet üzerine geldiklerini, geldikten sonrada Bursa'ya iskan olduklarını büyüklerimizden taa küçük yaşlarda öğrenmiştim. Bursa'da yerleşim kurdukları köyde oralara benzer, yeşillik, dağlık ve sulak bir arazi yapısına sahip. Göç sürecinde aklıktan kırıldıklarını, çok insanın göç yolunda öldüğü, sıtma ve verem olanların nasıl yol kenarlarında bırakıldıkları hep büyüklerimiz tarafından anlatılırdı... (düşünerek)'

şeklindeki ifadesi ile göç kararının tamamen kendi iradeleri doğrultusunda alındığını belirtmektedir.

Katılımcılardan K5,

Bosna'dan ya da Sırbistan'dan orasını tam bilemiyem göç etmiş dedelerimiz... Hep anlatırlardı trenle geldik diye... Yollarda bitlendik diye... Bitlenmişler, günlerce yolda per perişan... Tuvalet yok, su yok... Çok zor zamanlar yaşamışlar. İstanbul'a iskan vermişler ilk önce onlara.. Orda da bataklıklar varmış baştan evet demişler orda da mandaları varmış burada da su var, bataklık var hayvancılık yaparız demişler.. ama sıtma hastalığından ölümler artınca tekrardan göç isteğinde bulunmuşlar Çanakkale'ye vermişler onları... Çanakkale'de de dağlık bi alanı vermişler.. İlk zamanlar çevre köylere işçi gitmişler. İşi öğrenelim, havası nedir suyu nedir diye ... Çok aç kalmışlar... Hep anlatırlardı dere kenarından labada toplamışlar günlerce onu yemişler'

şeklindeki ifadesi ile göç sürecinin oldukça güç olduğunu ve can kayıpları yaşandığı belirtilmektedir.

Katılımcılardan K6,

‘Çok zor şartlarda Türkiye’ye geldiklerini ve köy kurma aşamasında oldukça zorlandıklarını anlatırlardı. Kerpiç kesmek için soğukta çamur kardıklarını hep anlatmışlardı. Yeniden bir yuva, vatan kurmanın çok zor olduğunu bize hep anlattılar’

şeklindeki ifadesi ile göç sürecinin zorlu şartlarından sonra yeni bir yaşam kurmanın zorluğu ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmektedir.

Katılımcılardan K7,

‘Novipazardan geldiklerini biliyorum. İstanbul’dan mı artık nereden bindiler bilmiyorum ama gemiyle gelmişler. Uzun bir yolculuk olmuş...Gemide susuz kalmışlar...Ekmek vermişler ama su vermemişler...Denizin ortasında susuz...Neyse inmişler gemiden...Beklemişler üç gün bi camide...Bi memur gelmiş almış toplamış onları götürmüş köyün olduğu yere...Eski birkaç ev var ama onlarda yıkılmış.. Çiftlik gibi bi yermiş...Neyse bizimkiler başlamış orayı imar etmeye...Yer yurt edinmişler orayı..Çevre köylerden götüre usulü orak işi almışlar..Tarlalarda çalışmışlar...Daha sonrasında tabii zamanla varlıklı hale gelmişler.Hayvancılık yapmışlar,manda inek,koyun...’

şeklindeki ifadesiyle deniz yoluyla Anadolu topraklarına gelmiş olduklarını ve yerleştikleri bölgede acil olarak imar işlerine başladıklarını ifade etmektedir.

Katılımcılardan K9,

‘Göç geldikleri dönemde atalarım ağaç işleri yaparmış.Kaşık,kap,kürek,saban vs.gibi...Buraya geldiklerinde iskan oldukları köyde dağlık bi alanda olunca ağaç bol tabii başlamışlar aynı mesleğe devam etmeye...Yaptıkları eşyaları yüklerlermiş eşeklere,atlara köy köy kasaba kasaba satarlarmış.Yerine para da yok yani buğday,arpa alırlarmış...Uzun zaman böyle geçim sağlamışlar...Sonra hayvancılık yapmışlar...Dedeler pazarda kaşık satarken ninelerde yoğurt peynir satmaya başlamış... ‘

şeklindeki ifadesiyle Bosna’da devam ettirdikleri geçim kaynaklarına yerleştikleri bölgenin bu mesleğe elverişli olduğu için devam ettirdiklerini ifade etmektedir.

Katılımcılardan K8,

‘Herhangi bir göç anısı anlatmadı büyüklerimiz. Ancak çok zor şartlarda Türkiye’ye geldiklerini ve köy kurma aşamasında oldukça zorlandıklarını anlatırlardı. Kerpiç kesmek için soğukta çamur kardıklarını hep anlatmışlardı. Yeniden bir yuva,vatan kurmanın çok zor olduğunu bize hep anlattılar’

ifadesiyle o dönemin yaşam şartları göz önüne alındığında yeni bir yuva kurmanın güçlüğü ifade edilmektedir.

Yukarıda katılımcıların göç sürecine ve göç süreci sonrasında yaşadıkları iskâna dair sıkıntılar belirtilmektedir. Mülakat yapılan katılımcılar birinci derece göç eden nesil olmadığı için tamamen büyüklerinden duydukları anıları anlatmaktadırlar. Sözlü anlatım geleneği içerisinde kulaktan kulağa aktarılarak bugünlere kadar gelmiştir. Bu sürece kadar gelmesinde bazı olayların unutulduğu ya da anlatımlar sırasında yaşanan değişimler göz önünde bulundurulmalıdır.

Katılımcılardan K3,

‘Tüm mal varlıklarını yok pahasına satıp Türkiye’ye göç etme kararı alıyorlar. Göç değil aslında bu tamamen hicret. Ekonomik amaçlı bir göç değil kesinlikle. Tamamen dini yaşantıya getirilen sınırlamalardan rahatsız oldukları için göç kararı alıyorlar’

şeklindeki ifadesiyle göç kararının aslında ‘hicret’ olarak nitelendirdiklerini ve bu kararın tamamen dini yaşam şartlarının değişmesinden dolayı alındığını ifade etmektedir.

Katılımcılardan K7,

‘Bizlerin Osmanlının öz evlatları olduğumuz söylendi hep...Osmanlı ile Müslüman olmuşuz, o bizi bırakmış ama biz onu bırakmamışız...Kalkıp buralara gelmişiz.. İyi ki de gelmişiz. Şükürler olsun Al bayrağın altında minarelerin gölgesindeyiz...(sevinçle ve şükürle)’

ifadesiyle Osmanlı ile tanıştıkları İslam dininin vurgusu yapılmakta ve bu durumdan memnuniyetleri dile getirilmektedir.

Anadolu’ya yapılan göçlerin ilk dönemlerinde Boşnaklıktan ziyade tamamen dini kimlikleri ön planda tutularak göç kararı almışlardır. Boşnaklarda milli kimlik inşasına dair tüm tutumlar İslam dini üzerinden şekillenmiştir. Çünkü Boşnak toplumunu etnik, kültürel, tarihsel, toplumsal ve sınıfsal açılardan ayırt eden tek nokta Müslüman olmalarıydı (Aydın, 2020). Denilebilir ki Bosna’da 20.yüzyılın ilk çeyreğinde, modern kimlik oluşumuna dair en önemli etken Müslümanlık olmuştur (Emgili, 2012).

Osmanlı toplumu içerisinde din temelli bir millet ekseni var olması sebebiyle Müslüman olmak ve Türk olmak kavramları birbirine eşdeğer halde tutulmuştur. Boşnaklar komşu kavimler tarafından ‘Türk’ olarak adlandırılmışlardır. Bu durum Boşnaklar tarafından da reddedilmemiş olup Boşnak kimliğinde Türk-İslam sentezi izler meydana getirmiştir (Gündüz, 2017). Tanıl Bora’da Bosna Müslümanlığını şu şekilde özetlemektedir; milli kimlik ile dini kimliğin üst üste inşa edildiğini ve bu inşa sonucunda oluşan bu sentezin modern ve olgunlaşmış örneği olduğundan bahsetmektedir (Bora, 1999). Bu çerçevede yazar, dini kimliğin küçük harfle ‘müslüman’ etnik kimliğin ise büyük harfle ‘Müslüman’ olarak şekillendiğini belirtmektedir (Velioğlu, 2021).

Katılımcılardan K9, *‘Oradan tabi göç etmenin temel amacı İslam dinin tam anlamıyla yaşamak. Onun yanında Müslüman olmak demek Türk demek ...’* şeklindeki ifadeyle göç sebeplerini belirtmekte ve Müslüman ve Türk kimliklerinin iç içe geçmiş bir yapıda olduğunu belirtmektedir. Katılımcılardan K5, *‘Osmanlıdan miras kalan bir milletiz. Osmanlıyı benimsemiş onun peşine düşüp gelmişiz buralara...’* şeklindeki ifadeyle Osmanlı memalığı bir topraktan geldiklerini, Türklüğün ve Müslümanlığın peşine düşerek Anadolu’ya geldiklerini belirtmektedir. Katılımcılardan K4, *‘Müslüman olmak demek Türk demek oralarda. Ben de gittim gördüm oraları. İnsanlar Boşnak ya da Türk değil tamamen dini kimliği ile değerlendiriliyor’* şeklindeki ifadeyle Türk kimliğinin aynı zamanda Boşnak alt kimliğini de barındırdığını da belirtmektedir.

Osmanlı’nın toprak kaybettiği coğrafyalardan kitlesel biçimde Anadolu’ya yapılan göçler ‘Balkanlaşma göçleri’ olarak ifade edilmektedir. Halen Türkiye sınırları içinde olmayan bölgelerden gelenleri ifade etmekte kullanılan bu kavram, iç göç olarak değerlendirilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulum aşamasında siyasi sınırların değişmesi ile Türkiye topraklarının dışında kalanlar, için ‘eskiden içte olanlar şimdi yeniden içte olmak için yer değiştirmektedir’ şeklinde ifade edilmektedir (Adıgüzel, 2020). Bosna özelinde yeniden içte olmak amacıyla Anadolu’ya göçler başlamış ve bu göçler esnasında yaşanan zorluklar ve Anadolu topraklarında yeniden bir hayat kurma çabaları katılımcılarımız tarafından aktarılmıştır. Yapılan mülakatlarda göç kararının alınmasında en önemli etkenin ‘din’ kavramı olduğu göze çarpmaktadır. Osmanlı

Devleti'nin din kökenli 'milli' Osmanlı-Müslüman toplumu hem Balkanlarda hem de Anadolu'da kısa bir zaman diliminde Müslüman Türk topluluğuna dönüşmüştür (Emgili, 2012). Ayrıca Müslüman Boşnakların komşu kavimler tarafından 'Türk' olarak adlandırılmaları da bu din-millî kökenli kimlik tasvirinden kaynaklanmaktaydı. Boşnaklar tarafından da reddedilmeyen bu unvan Boşnak tarihi ile Türk tarihinin harmanlanmasının da yolunu açmıştır (Gündüz, 2017). Sadece kimlik anlamında değil kültürel pratikler ve değerler konusunda da bir harmandan söz edilebilmektedir.

Katılımcılardan K4,

'Göç etme süreçlerinde bizimkilerin Türkiye'ye davet üzerine geldiklerini, geldikten sonra da Bursa'ya iskân olduklarını büyüklerimizden taa küçük yaşlarda öğrenmiştim. Göç sonrasında köye yerleşip burada yıllarca kapalı olarak, diğer topluluklarla çok az görüşerek hayatlarını devam ettirmişler. Göç süreçlerinde en büyük zorluğu Bosna'da çok zengin olmaları Türkiye'ye geldikten sonra ise zor durumlar yaşamaları, fakirlik çekmelerini anlatırlardı. Bosna'nın suyu, yeşilliği anlata anlata bitiremezlerdi. Ancak Bursa'da yerleşim kurdukları köyde oralara benzer, yeşillik, dağlık ve sulak bir arazi yapısına sahip. Göç sürecinde açlıktan kırıldıklarını, çok insanın göç yolunda öldüğü, sıtma ve verem olanların nasıl yol kenarlarında bırakıldıkları hep büyüklerimiz tarafından anlatılırdı. Bazen gözleri yaşla dolar, nefesleri düğümlenirdi... (düşünerek). İlk olarak İstanbul'a oradan da Bursa'ya iskan olmuşlar. O dönemde Türkçe bilen yok sanıyorum aralarında iletişim oldukça zor olmuş ama yıllar içinde alışveriş yapmaya ve kız alıp vermeye başlamışlar' şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcılarımızdan K4, büyüklerinden göç anlatılarını dinlemiş ve araştırmamızın mülakatı esnasında duyulanarak bizlere bu anılarını aktarmıştır. Katılımcımız Anadolu topraklarına göç etme isteklerinin sadece çağrı yoluyla olabildiğini ya da kaçak olarak Anadolu topraklarına göç etme şeklinde olduğunu belirtmektedir. Uzun yıllar gerek kültürlerini korumak ya da diğer toplumlar arasında bir güven inşası oluşturmak adına kapalı bir toplum özelliği gösterdiklerini belirtmektedir. Kendilerine ait köyler, mahalleler kurup, sadece kendi aralarında evlilikler yapmışlardır (Aydın, 2020).

Katılımcılardan K5,

'Çok zor zamanlar yaşamışlar. İstanbul'a iskan vermişler ilk önce onlara... Orda da bataklıklar varmış baştan evet demişler orda da mandaları varmış burada da su var, bataklık var hayvancılık yaparız demişler..ama sıtma hastalığından ölümler artınca tekrardan göç isteğinde bulunmuşlar Çanakkale'ye vermişler

onları...Çanakkale’de de dağlık bi alanı vermişler.. İlk zamanlar çevre köylere işçi gitmişler. İşi öğrenelim, havası nedir suyu nedir diye ...Çok aç kalmışlar...Hep anlatırlardı dere kenarından labada toplamaşlar günlerce onu yemişler....’

Katılımcımız K5, iskân konusunda çok sıkıntı çektiklerini büyüklerinden dinlemiş ve iki sefer göç talebinde bulduklarını aktarmıştır. İlk duraklarının İstanbul Avcılar tarafında olduğunu ancak o bölgede, o tarihte bataklıklar olduğunu, sıtma hastalığından dolayı tekrardan göç talep ederek Çanakkale’ye iskân olduklarını belirtmektedir. Buldukları bölgede yabancı otlar toplayarak yaşamlarını devam ettirdikleri büyükleri tarafından her fırsatta kendisine anlatılmıştır. Bugün dere kenarlarında olan ve bir çeşit yabancı ıspanak olan ‘labada’ otu onlar için halen atalarından yadigâr olarak görülmekte ve senede bir seferde olsa o günlerin hatırına aile eşrafi tarafından tüketildiği aktarılmıştır.

Katılımcılardan K8,

‘Dedelerimiz Bosna novipazarlı, yani Yenipazarlı...Dedelerimin orada mesleği deri işlemeciliğiymiş yani debbağ...Türkiye’ye geldiklerinde de bu mesleği devam ettirmek istemişler.O zaman tabi ayakkabılar,eğerler her şey deriden ...Kıymetli bi zanaatmış...Bu nedenle Bursa’ya İnegöl’e iskan olmuşlar.İki odalı bir evde 12 nüfus yaşamışlar...Daha sonra durumlar düzelince yeni ev yapmışlar...İki katlı ve cumbalıymış...Küçük bir dükkanda deri işlemiş dedeler...Ailenin tüm geliri o dükkandan sağlanırmış....Daha sonra zamanla varlıklı hale gelmişler...Çiftçiliğe başlamışlar,hayvancılık yapmışlar..Artık tamamen İnegöllü olmuşlar.O dönemler deri ve yün oldukça değerli tabi....Bakmışlar burada yün iyi kazanç sağlıyor ve bol...Yün işine de girdiler..Dedelerim ve halen babam artık eski kıymetini yitirse de yün ile hala ilgilenirler...Geldikleri ilk dönemde aç kalmışlar...Burada ahaliden bir kadın bir tepsi yemek yollamış cami önünde bekleyen dedelerime...O kadını yıllarca bırakmamışlar ona haminne demişler ve ölesiye kadar ziyaret etmişler...İlk geldiklerinde yemek yapacak kap değil odunu zor bulmuşlar...Daha sonra her şey zamanla yoluna girmiş...Neneler hatta bir nesil öncesine kadar çarşafı bırakmadılar...Osmanlıdan bir miras olarak üzerlerinde taşıdılar...Osmanlı onlar için bir umut,bir kurtuluş kapısı olmuş..Hep minnettar kaldılar....’

Katılımcılarımızdan K8, dedelerinin Bosna’da esnaf olduğunu Anadolu’ya göç ettikten sonrada bu mesleklerine devam ettiklerini belirtmektedir. İskân sonrasında Osmanlı Devleti tarafından araziler tahsis edilmiş olup bunun üzerine çiftçiliğe de başladıklarını belirtmektedir. İnegöl’e ilk geldiklerinde, yerli halktan bir yaşlı kadının onlara yemek ikram etmesi üzerine oluşan dostluk anlatılırken yaşanan duygu değişimi de gözlemlenmiştir. Göç sonrası yorgunluk ve yaşanan belirsizlik içerisinde uzanan bir

yardım elinin ileriki yıllarda adeta bir anne metaforu ile ‘haminne’ şeklinde hitabı da bu aciz günlerin bir şükür timsali olmuştur. Bosna’dan göç eden atalarının uzun yıllar Osmanlı’dan miras olarak gördükleri ‘çarşaf’ ya da yerel ağızda ‘bürgü’(bir nevi siyah pelerin) adlı kıyafetin giyildiği, ancak şu an genç nesil tarafından günümüzde bu kıyafetin kabul görmediği aktarılmıştır.

Katılımcılardan K9,

‘Üç aile olarak Balıkesir’e gelmişler...Balıkesir’e gelirken vapurla gelmişler onu biliyorum...Onu hep anlatırlardı.’. Kara duman ata ata geldik...İndik bandırmaya...Yer bilmeyiz, iz bilmeyiz,dil desen çok azVapurdan inmişler, bir taş binada kalmışlar bir hafta resmi bir kurummuş..Sonra yerleri belli olup tekrardan çıkmışlar oradan...’

İfadesiyle Anadolu topraklarına göç sonrasında yaşanan en büyük zorluklarının dil problemi olduğunu belirtmektedir.1970’li yıllarda S.Smlatic, Türkiye’de yaşayan Boşnak muhacirler hakkında bir kitap kaleme almıştır. Anadolu topraklarına göç sonrasında çok fazla ölümler yaşandığını bu kitabında belirtmektedir. İlk gelen muhacirlerin ona göre en büyük problemi ‘dil’ olmuştur. Yaşlı bireylerin dil öğrenmede daha çok problem yaşadığını ve hatta Türkçe öğrenmeden vefat ettiklerini belirtmektedir (Aydın, 2020).

Katılımcılardan K2,

‘Dedelerim Balıkesir’e ilk geldiklerinde ekmek fırını açmışlar... Somun ekmek yapıyorlarmış... Şehirli Boşnaklar ticaret erbabı olan, daha çok fırıncılık ve lokantacılık yapan insanlardı bizim çevremizde... Sütlü tatlıların satıldığı pastanelerde bizim gençliğimizde hep Boşnaklarındı’

İfadesiyle Bosna’dan göç eden ailesinin esnaflıkla geçimlerini sağladıklarını belirtmektedir. Avusturya Eyalet Yönetimi’nin kayıtlarında göç edenlerin büyük çoğunluğu köylüler, ikinci sırada ise esnafların yer aldığı belirtilmektedir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Bari Limanı’ndan hareket eden 250 hanede 2000 kadar Boşnak muhacirin Karesi Sancağı’na yerleştirilmesi hususunda da yazışmalar bulunmaktadır (Ağaoğlu, 2017).

3.2.2.Boşnak Kültürünün Sürekliliği

Kültür insani arzu ve hayallerden meydana gelen bir kavramdır. İnsanların ne olmak istedikleri, neyi tecrübe etmek veya neyi yapmak istediklerini yansıtan bir fikirler bütünüdür. Bu arzuların özü, biz doğmadan var olan ve biz öldükten sonrada var olacak değerler, normlar ve anlamlardır. Ancak bu değerler ve normlar zaman içinde az ya da çok değişime uğrayacaktır. Bu durum modernleşme sürecinin bir uzantısıdır. Sosyoloji disiplini, daha özelde Kültür sosyolojisinin görevi ise, farklı kuşaklar tarafından bugüne kadar var olup gelen kültürel normlar ve pratiklerin nasıl değiştiğini araştırmaktır (C.Zijderveld, 2013). Bireysel olarak doğuştan kazandığımız özellikler kimlik tasavvurunda önemlidir ancak aynı kültürü paylaşan kişilerin ortak değerler, ortak hafıza ve ortak tahayyüllerle kurguladıkları ve kültürün tüm öğeleriyle harmanlanarak bir sentez halini alan kültürel kimlik kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bir topluma has olan anadil, örf, adet, ananeler, geleneksel sanatlar ve kıyafetlerde kültürel kimlik tasavvurunun birer parçası olarak tanımlanmaktadır (Adıgüzel, 2020).

İnsanlık tarihi boyunca bireylerin ve toplumların çeşitli sebeplerle doğdukları ve yaşadıkları yerden ayrılmaları olagelen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç bireylerin yaşam tarzını olduğu kadar hem göçün çıkış noktasının hem de göçün varış noktasının sosyokültürel yapısını değiştiren bir süreçtir (Battır, 2020). Göç sonrasında kültürel kimlik kavramının yeniden inşası ya da mevcut durumun korunmasına ilişkin olarak kültürel kimlik kavramı sadece 'ben kimim?' sorusunun cevabı değil,'biz kimiz?' sorusuna da cevap vermesi beklenmektedir. İçinde yaşanan değerlere ve sembollere katılma ve paylaşma ile ortak hale gelen yaşam tarzının fertlere ve sosyal gruplara yansımalarıdır. Onlarda müşahhaslaşmasıdır (Adıgüzel, 2020).Bireysel kimliği oluşturan öğelerden biri çıkarıldığında o kişi artık o kimliğe sahip değildir. Ancak kültürel kimlik kısmında öğelerin zaman içinde değişebileceği ve bazı öğelere sahip olmama/olamama durumu göz önünde bulundurulmaktadır. Kültürel kimlikte temel vurgu yaşanan toplum yapısı içindeki kültürel unsurlara dikkat çekmektedir (Sağır P. T., 2012). Erkal'a göre, kültürel kimlik kodları doğuştan sahip olunmayan, bireyin toplumsal yaşam içerisinde kazandığı ve yine toplumsal süreç içinde şekillenen bir yapıya sahiptir (Erkal, 1992). Kültürel kimliklerimiz, gerçek tarihimizin cilvelerinin ve

değişen bölümlerin ötesinde bizi sabit, değişmeyen ve sürekli olan referans ve anlam çerçevelerinde ‘tek bir halk’ olarak gösteren ortak tarihsel deneyimleri ve paylaştığımız kültürel kodları yansıtmaktadır (Yolcu, 2015).

Katılımcılarımızdan K1,

‘kına gecemde temenna denilen gelinin kayınvalidesine olan saygısını toplum önünde sergilediği tören vardır.O halen devam etmekte mesela.Ya da kına gecelerinde gösterişli şalvarlar,kıyafetler giyme gibi o adetler halen devam ediyor.Bu da aslında sadece bizim özel günlerde Boşnaklığımızı devam ettirdiğimiz anlamına geliyor.Günlük hayatta ne yazık ki o konakta yaşasam,o kalabalık ailede yaşamaya devam etsem ya da o mahalle de yaşasam yataktan kalktığımda her halde Boşnak olarak kalkar hayata öyle devam ederim.Ancak gelen hastalarım,eşim ya da çocuklarım benim Boşnaklığım ile değil benim onlara olan ilgim ile ilgilendikleri için ben sadece özel günlerde boşnağım....(üzülerek, birazda kaygılanarak).Ben kendi kına gecemde tamamen boşnaktım, geleneğim, göreneğim, kıyafetim ve adetlerim ile tamamen bir boşnaktım..’

şeklinde kültürel pratiklerinin sadece özel günlerde devam ettiğine dikkat çekmektedir. Kültürel pratiklerde kıyafet unsuru günümüzde sadece özel günler ile sınırlı kalmaktadır.

Katılımcılarımızdan K2,

‘Boşnaklar kendi dillerini ve kıyafetlerini kaybetseler de tek kaybetmedikleri şey mutfakları olacaktır. Bir Boşnak dünyanın diğer ucunda da olsa hamur işlerinden vazgeçemez. Kültür devamlılığı konusunda mutfak oldukça önemli. Mutfak üzerinden devam eden kültür her ne kadar farklı karşılanırsa da damak tadı yıllar geçse de değişmiyor...’

şeklinde ifadesiyle kültürel pratiklerin zamana karşı direnmede yaşadığı güçlüğe dikkat çekmekte ve mutfak kültürü ya da damak tadı değişimlerinin daha geç değişime uğradığını belirtmektedir.

Katılımcılarımızdan K3,

‘Akşam gezmeleri Boşnakçası ‘posjeta’ olan bir geleneğimiz var.Her akşam aile eşrafının en büyüğünün evinde toplanıp, sohbet muhabbet ortamı oluşturuluyor. Yaşlılar ve gençler bir arada bir kültürel devamlılık sağlanıyor. Ancak yoğun hayat temposu içinde bu geleneği her akşam değil haftada bir,ayda bir ya da bayramdan bayrama olacak şekilde güncelledik. Bir boşnağın olmazsa olmazı börek(gülerek)..Her Perşembe ve Pazar börek günüdür ve aile eşrafı börek ile bir birlik beraberlik ortamı sağlanır. Ancak o da artık ya tek gün yapılır hale geldi ya da

dışarıdan hazır alınır hale geldi. Boşnakların kına geceleri de oldukça meşhur aslında. Abartılı kıyafetlerin ve ortamların olduğu bi gelenek. O da ticari hayat içinde çok fazla abartılır hale geldi. Bu kıyafetler ciddi paralara satılıyor,her düğünde on adet kıyafet değiştirmeleri gerekiyor.’

şeklindeki ifadesiyle geleneklerin zaman içinde günlük yaşam koşullarına bağlı olarak revize edildiğini ancak geleneklerin tamamen kaldırılmadığına dikkat çekmektedir. Bu katılımcımızda damak tadının diğer pratiklere nazaran değişime karşı daha dirençli olduğunu belirtmektedir. Yöresel kıyafetlerin sadece özel günlerde giyildiğini ve bu kıyafetlerin de maddi olarak oldukça pahalı olduğunu belirtmektedir. Bu ciddi fiyatlar karşısında yeni neslin bu geleneğe bir güncelleme getirerek kiralama yoluna gittiklerini belirtmektedir.

Katılımcılarımızdan K4,

‘çalışan insanlar için falan beş gün düğün yapmak yapmayı bırak ona gidip gelmek misafir olarak yani o bile zor...Şimdi düğünler iki güne düşmüştü, tek güne düşürdüler. Taziyeler haftalık üç güne düşmüştü şimdi kökten kaldırıldı. Korona var diye. Yani sen ne kadar devam ettirmek istesen de o bi şekilde evrilip doğrulup bi düzene oturuyor...Şimdi yeni nesile de hak verelim. Boşnakların adetleri masraflı,varlıklı olmak gerek azıcık...Varlığın yoksa yapman zor ama varlıklıysan sen yap illa gelen olur, uygula özencin varsa...’

şeklindeki ifadesiyle geleneklerinin istemli ya da istemsiz bir şekilde değişime uğradığını belirtmektedir. Katılımcımız bu değişimden rahatsızlığını dile getirse de tamamen ortadan kalkmadığına mutlu olduklarını belirtmektedir. Günlük yaşam uğraşları içerisinde uzun süreli ve zahmetli adetlerin tek güne sığdırılması modern iş hayatı içerisinde kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılarımızdan K5,

‘Şehirde yaşıyor olmamız, toplu yaşamıyor olmamızdan adetleri tam olarak yerine getirmemiz mümkün olmuyor. Sadece belli başlı olarak; mantı, börek gibi, toplantılar gibi bazı ritüelleri devam ettiriyoruz.Düğünlerde bir kerede olsa Boşnak oyununu oynuyoruz mesela...Bayramlarda toplantılarımız oluyor...’

şeklindeki ifadesiyle köy ya da kasaba hayatından çıkıp şehirlerde ikamet edildiğinde, kitlesel olarak yaşamın devam etmediğini bu durumda kültürel pratiklerin uygulanmasını sekteye uğrattığını belirtmektedir. Haftalık olarak yapılan toplantıların sadece bayramlarda devam ettirildiğini bunun nedenin de gurbette yaşayan diğer

akrabaların ve Boşnakların köye ziyaret nedeniyle gelmesiyle gerçekleştiğini belirtmektedir. Düğünlerde oynanan yöresel oyunların gençler tarafından çok fazla bilinmediğini, bilirse de oyun figürlerinin tam olarak yerine getirilmediği aktarılmaktadır.

Katılımcılarımızdan K6,

‘Boşnakların kendi tatlıları var.’”hurmacık” adı.O çok meşhurdur.Baklavayı bırakır onu yeriz.Boşnak oyunları oynuyoruz. Boşnak böreği yani pita var.Pita’nın festivali yapıyordu hatta pandemi öncesinde. Herkes pita şenliğinde oluyor, birlikte bir kaynaşma ortamı oluyordu. ”Puğra” var.Mısır unu ,ile yapılan bir yemek’

şeklindeki ifadesiyle kültürel pratiklerle ilgili tüm düşünceleri yemek ve mutfak kültürü üzerinden şekillenmiştir. Yapılan mülakatlarda genel olarak mutfak kültürü ile kültürel pratikler konusundaki görüşler eş değer olarak algılanmakta ve bu şekilde cevaplar verilmektedir. Mülakatlar sırasında sorulara müdahale edilmemiş olup katılımcılar tarafından sorulardan ne anladıkları ve nasıl aktardıklarına müdahale edilmemiştir.

Katılımcılarımızdan K7,

‘Adetler ne yazık ki yorucu,masraflı...Gençler şimdi balayına gidiyor,eskiden düğün sabahı gelin tekrar gelinlik giyer kayınvalidesinin elini öper,lokum dağıtırdı..Lokumu yiyenin dişi ağrımaz derlerdi...E şimdi herkes tatile gidiyor...Kalkacak da sana lokum mu dağıtcek...Ya da kına geceleri iki gün olurdu,şimdi ayrı kına yapan yok...Çeyizleri iplere serer,el aleme gösterirdik..Şimdiki kızlar üniversite okuyor...Dantel mi gösterecek..patik mi..Çocuklarda haklı...Onlar okuyorlar kendilerini geliştiriyorlar..Eskiden mesela el ve ayak bileklerine kadar kına yakılırdı...Şimdi kızlar amir,memur...O kına ile nasıl çalışcak...Çağa ayak uydurcez’

şeklindeki ifadesiyle bazı geleneklerin köy ya da kasaba dışında yadırganacağına ve şehir ortamına uygun olmayacağı yönündeki görüşlerini aktarmıştır.

Katılımcılarımızdan K8,

‘Boşnakların şalvarları çok güzel mesela... Yemekleri, börekleri... Eskiden çok saygı varmış... Yeni gelinler el pençe divan dururmuş artık ne yazık ki o yok...Olsa bile kayınvalide ile oturan yok...Evet eşin ailesine karşı bir saygı söz konusu ama

standart ölçülerde yani...Eskiden Boşnak gelini çocuğunu herkesin yanında sevecekmış mesela...Artık onlar kalmadı'

şeklindeki ifadesiyle geleneklerin gençlerin eğitim seviyelerinin yükselmesi,diğer topluluklarla etkileşimin artması gibi nedenlerle zaman içinde değişime uğradığı açıkça belirtilmektedir.

Katılımcılarımızdan K9,

'Mısır unu ile kek yapardık... Kuzine fırınında ...Boşnakçası peçka, Yörüklerde maşinga der kuzineye...Peçkada pirinçli börek yapardık...Biber dolması yapıldı tepsi tepsi düğünlerde üstüne kaymak dökülür fırına verilir...Börekler yapıldı çarşaplarda açardık... Ama ne börek. Patatesli, bal kabaklı, pırasalı, bulgurlu, lahanalı... Bulgurlu börek çok meşhurdu. Çok fakirlik çekmişler böreği bile vakti zamanında bulgurlu yapmışlar...Kışın evde ne olur köylük yerde. Un var,yağ var.. Her hafta börek yapılır. Orta göbeği alınır...Oraya koyun yoğurdu konurdu...Bi börekte bi yoğurttan yerdik...Şimdi millet aynı tabaktan değil aynı masada yemek yemiyor...Düğünlerde sadece kına yakılırken Boşnakça türkü söylenirdi...Diğer türlü Roman kadınlar gelirdi ellerinde tefleri,dümbelekleri onlar oynatırdı bizleri...Boşnakların şalvarları meşhur ama biz onu pek bilmiyoruz..Şimdi televizyon da görüyoruz onları da,biz hiç giymedikte...görmedikte....'

şeklindeki ifadesiyle kültürel pratikler mutfak kültürü ile harmanlanmış şekilde aktarılmıştır. Bugün imkanların elverişli hale gelmiş olmasına rağmen halen atalarının kısıtlı imkanlarla yaptıkları yemeklerin ve kültürel pratiklerin devam ettirdikleri belirtilmektedir.

Araştırma çerçevesinde yapılan mülakatlarda Anadolu'ya göç eden Boşnakların uzun yıllar kapalı toplum özelliği gösterdikleri ve diğer topluluklarla etkileşimlerinin oldukça az olduğu belirtilmektedir. Bu durum kültürel pratiklerin ve ana dilin de devamlılığının sağlanması açısından oldukça önem teşkil etmektedir. Araştırma çerçevesinde yapılan mülakatlarda Anadolu'ya göç eden Boşnakların uzun yıllar kapalı toplum özelliği gösterdikleri ve diğer topluluklarla etkileşimlerinin oldukça az olduğu belirtilmektedir. Bu durum kültürel pratiklerin ve ana dilin de devamlılığının sağlanması açısından oldukça önem teşkil etmektedir. Aydın, Türkiye'ye gelen Boşnakların kendilerine has yerleşim yeri kurduklarını ve uzun yıllar sadece kendi aralarında evlilikler yaptıklarını belirtmektedir. Bu özellik Boşnakların kapalı toplum özelliği gösterdiğine bir kanıttır (Aydın, 2020).

Katılımcılarımızdan K4,

‘Uzun yıllar harici evlenme yok...İlk harici evlenme bir Pomak gelin geliyor.Daha sonra başlamış dıştan evlilikler.Biz küçükken bu durum yok denecek kadar azdı.Tek tük ,olsa da zaten dillerden düşmeyen bir olay ...Biz genç olduk o dönemde artık normal kabul edilmeye başlandı ama gene de bi dik duruş vardı. Şimdi ise herkes herkesle evlenebilir. Çok uç durumlar olmadıkça tabii. Üniversite okuyorlar, dışa gidiyorlar farklı insanlarla tanışıyorlar bu normal bi durum. Ama kültürel olarak yok olmayı getirir mi evet getirir. Bizi günden güne eritir...’

şeklindeki ifadesiyle evliliklerin uzun yıllar boyunca sadece Boşnaklar arasında yapıldığı belirtilmektedir. Ayrıca ana dil olarak Boşnakça konuşan halkın en yakın ilişkilerinin Bulgarcaya benzer bir dil konuşan Pomaklarla yapıldığı mülakatımızda ifade edilmiştir. Anadili farklı olan bu iki grup, Türkçe konuşulan bir coğrafya içinde birbirine dayanışma gösterdiği çalışma mülakatlarında ifade edilmiştir.

Katılımcılarımızdan K1,

‘Öncelikle insanı seven bir milletiz. Ama bunu İslam’ı benimsememizden dolayı mı yoksa Bosna’dan kalan bir adet mi bilmiyorum.Ama manavlar,Çerkezler ya da diğer Boşnaklar bize gelir,biz onlara gideriz.Artık zaten onlar bizim komşularımız,ailemiz...Kız da alıp veriyoruz,cenazelerde de beraberiz.Aslında insanı insan yapan bir çok paydada hep beraberiz’

şeklindeki ifadesiyle kapalı toplum özelliğinin artık varlığını yitirdiğini ve diğer topluluklarla da etkileşim halinde olduklarını belirtmektedir.

Katılımcılarımızdan K7,

‘Çevrede manav köyleri onlara döşek getirmiş, yorgan getirmiş...Onlara iş vermişler...Çobanlık yapmışlar yanlarında.. Kızlarını alıp, kızlarını vermişler. Kimsenin malı canı onları ilgilendirmemiş. Sonra bayramlarda traktör kasalarında biz onlara giderdik,onlar bize gelirdi..Düğünlerde gene aynı...Dedemin bir dostu vardı Bayram aga derlerdi...Dedem atıyla her ay ona giderdi..Dedemin parasını,malını ,borcunu hep o bilirdi... Dedem de bayram aganın sırlarını...Ahretlik derlerdi birbirlerine....’

şeklinde ifadesi ile çevre köyler ile etkileşime girilmiş ve dostluk ilişkileri kurulmuştur.

Katılımcılarımızdan K9,

'Kültür illa ki karışacak.. İllaki karşılıklı olarak karışacak ama. Biz onları etkiliycez onlar bizi. Bu kaçınılmaz...Aslında yürüğü, manavı, pomağı bizler bir şehrin kültürünü hep beraber var etmişiz. Şu an bizlerde olan çoğu gelenek onlarda da var..'

şeklindeki ifadesi ile şehrin ya da o bölgenin tamamen yerli halklarından biri konumuna geldiklerini ve hem Boşnak kültürünün hem de diğer toplulukların kültürlerinin zaman içinde birbiriyle etkileşime girerek kültür alışverişi olduğunu belirtmektedir.

Katılımcılarımızdan K8,

'Köylerimiz iki Gürcü köyü arasında kalıyor. Gürcülerle çok iyi etkileşimlerimiz vardır. Onların köylerinde bakkal ve kahve olmadığı için sürekli bizim köye gider gelirlerdi.Onlarla kız alıp vermeler ya da ev oturmalarımız sürekli olurdu ve halen de devam etmekte.Ancak köylerde nüfus artık az.Dışarıdan yazlık yapmak için gelen yabancılar var.Eski tadı yok ancak bizler oranın yerlileri olarak ilişkilerimiz sürdürüyoruz'

ifadesiyle kapalı toplum özelliğinin kendi deyimleriyle 'dışarıdan gelenler' diğer tabirle köyden arazi alıp yakın zamanda yerleşmiş kişileri kastetmektedirler.Burada anlaşılan durum,çevrede yaşayan yabancılara karşı olan güvensizlik durumudur.Dışarıdan gelenler şeklinde tabir edilen yeni yerleşimcilerle tanışma ve tanıma gibi durumlar sonrasında etkileşim içine girileceği öngörülmektedir.

Katılımcılarımızdan K1,

'Yeni nesil gümbür gümbür geliyor, bu nesile bu Boşnaklığı aşılamanız pek mümkün değil... Neden? Çocuk için çok soyut bir kavram Boşnaklık, bilmediği, görmediği, gitmediği, biz gittik gördük onu da turist olarak tabii çok soyut kalıyor. Çocukta haklı şimdi. Okuyor,görüyor o artık yeni dünya düzeninde elindeki tablettten Amerika'yı takip ediyor,biz de çocuğa diyoruz ki biz 100 küsur sene önce Bosna'dan gelmişiz. Çocuk bana bakakalıyor(gülerek...)'

şeklindeki ifadesi ile göç anlatılarının ya da kültürel pratiklere dair bilincin yeni nesil arasında pek kabul görmediği parantez içinde soyut kaldığı belirtilmektedir.Kültürel pratiklerin ya da kökene dair bilincin günümüzde anlamını yitirdiği,küresel çağ olarak

adlandırılan günümüz de bu değerlerin herhangi bir anlam ifade etmediği görü katılımcımız tarafından ifade edilmiştir.

3.2.3.Ana Dil Devamlılığı

Boşnak kültürel pratiklerin devamlılığının bir diğer önemli kısmı ise anadil devamlılığıdır. Boşnak kimliğinin bir diğer unsuru Boşnakçadır. Boşnak dili, Güney Slav dilidir. Bu dil Bosna-Hersek'te ve diğer Boşnak vatandaşların olduğu coğrafyalarda kullanılmaktadır. Boşnak dilini Sırpça ve Hırvatçadan ayıran en temel özellik Osmanlı döneminde Türkçe sebebiyle Boşnak diline girmiş olan Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerdir (Aydın, 2020).Ancak şu an Bosna'da konuşulan Boşnak dili ile Türkiye'de Boşnak vatandaşların konuştukları Boşnakça arasında oldukça farklar bulunmaktadır. Türkiye'de yaşayan Boşnaklar dillerine Türkçe kelimeler eklemişler ve Boşnak dili Anadolu coğrafyasında sadece sözlü gelenek olarak varlığını devam ettirir hale gelmiştir. Boşnak halkın bir kısmının Boşnak dilinin, Sırpça ve Hırvatçaya benzemediği; Türkçeye benzediği belirtilmektedir. Bu durum dil aracılığıyla simgeleştirilen kültürel aidiyet duygusunun bir tezahürüdür. Bu söylem ile sosyo-kültürel bakımdan toplumun Boşnak bireyleri nasıl algıladığının da dil bilimsel gerçeğin üstünde olduğu kanısına varmaktayız (Tacoğlu ve diğerleri, 2012).

Katılımcılarımızdan K5,

'Dedemler Boşnakça konuşurlardı uzun yıllarca hiç Türkçe konuştuklarına şahit olmadım...Ama babam evde Türkçe konuşalım isterdi,annem Boşnakça konuşalım..Babam dışarıda okulda bu çocuklar zorlanacak diye annemle hep kavga ederlerdi. Annem de Boşnakçayı unutursak Boşnak olacağımızı unutacağımızdan kokardı..Babam ileri görüşlüydü siz Türksünüz, diliniz de Türkçe olsun derdi...Yıllarca bu çatışmayı yaşadık ama Boşnakçayı da unutmadık ve konuşmaya da devam ediyoruz...Ama biz bunu çocuklarımıza yapmadık...Onlar sadece selamlaşma olarak biliyorlar..Anlama da ,Konuşma da yok dencek kadar az...'

şeklinde ifadesiyle Boşnakçanın sadece aile içinde konuşulan bir dil haline geldiği aktarılmaktadır. Dilin unutulması durumunda kimlik olarak da unutulmanın ya da kaybolup gitmenin yaşanacağı açıkça belirtilmektedir.

Katılımcılarımızdan K4,

‘Dili de yıllarca kaybedersek yok oluruz mantığıyla hiç değiştirmediler.Bizim nesil olarak diyim şimdi okula gittiğimizde Türkçe gördük açıkçası. Evde Boşnakça,s okakta Boşnakça...İlkolula gittik Türkçeyi ğreniyoruz Boşnakasını biliyoruz Türkçesi aklımıza gelmiyor. Hadiii bakam...çok zorlandık ama bizim nesil sondu o durumu yaşayan .Sonra TV geldi her eve falan derken şimdi en yaşlısı bile Türkçeyi konuşuyor.’

şeklindeki ifadesiyle okul yıllarında Boşnakça ile Türkçe arasında gelgitler yaşadıklarını ve oldukça zorlandıklarını aktarmaktadır.Ancak kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile Türkçe kullanımının yaygınlaştığı belirtilmektedir.

Katılımcılarımızdan K9,

‘Boşnakça sadece evde konuşulurdu..Dedem kızardı Türkçe konuşulunca..Eşşeği ile hep Boşnakça konuşurdu..Bize de derdi o Türkçe bilmiyor...(gülerek)...Yörüklerin ana dili Türkçeydi ve onların yanında bizim Boşnakça konuşmamız uygun olmuyordu..En sıkı ilişkimizin onlarla olması da yeni nesil arasında Boşnakçayı zayıflattı...Ancak halen annem bize kızarken Boşnakça kızarı,söylenirken Boşnakça söylenir...zlnce Boşnakça dertlenir...Bizler artık sadece Boşnakça selamlaşıp geçiyoruz Türkçeye’

şeklinde ifadesiyle katılımcımız Boşnakçanın sadece ev içinde konuşulan bir dil olduğu fikrini belirtmektedir.evre köylerle etkileşimin artması zerine Türkçe kullanımının yaygınlaştığını ancak bir önceki neslin hayvanlarıyla bile Boşnakça konuştuğu aktarılmaktadır.

Boşnak kültürünün olmazsa olmazı nedir? şeklinde soru yönelttiğimizde katılımcılarımız Türk kahvesi ve Boşnak böreği üzerinden çoğunluk cevapları vermişlerdir. Boşnak adetleri yer yer farklılıklar gösterse de Osmanlı-Türk kültürünün bir uzantısı şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılarımızdan K4,

‘Evlerde iğ kahve alınırdı, o günlük kavrulur, değirmende çekilir taze taze pişirilirdi...Biz de değirmen çevirmek için yarışırdık birbirimizle kken...Sigara içmeyen insanların bile kahve yanında sigara içtiğine şahit olurduk. Bunu yıllar sonra Saraybosna’ya gittiğimde de gördüm hatta çok şaşır mıştıım...’

şeklindeki ifadesiyle bu kültürün sadece kendi köylerine has yerel bir unsur olmadığını bunun Bosna'da da devam ettirildiğini gördüğünde yaşadığı durumu aktarmıştır.

Katılımcılarımızdan K1, Boşnak kültürünün olmazsa olmazı nedir? Sorusuna

'Kesinlikle Türk kahvesi...Gösterişli fincanlar, yanında lokumlar...Hatta sigara. Boşnaklar ki eski nesil sigarasız kahve içmezdi.Kahve evde kavrulur taze taze el değirmeninde çekilirdi. Şimdi hala çok yoğun olarak kahve tüketiyoruz ama kahveyi ne yazık ki kahveciden alıyoruz ve sigaraya yanında yer yok...'

şeklindeki ifadesiyle kahve kültürünün devam ettiğini,ancak sigara kullanımının olmadığını ve kahvenin hazır öğütülmüş kahve şeklinde aldıklarını belirtmektedir.Birkaç küçük farklılık dışında bu adet varlığını korumaktadır.

Katılımcılarımızdan K3,

'Cümbüş eğlence demek. Cümbüşler bizim için önemli. Düğünlerde bayrak mutlaka olur. Akordiyon mutlaka olur.Gelin almaya giderken,gelin alımında mutlaka Boşnak oyunları oynanır.Kuru etli kuru fasulye her düğünde mutlaka yapılır'

şeklindeki ifadesiyle kültürün temel yapıtaşlarından birinin Boşnak oyunları ve oyun havaları olduğunu belirtmektedir.

Katılımcılarımızdan K2,

'Evde kahve çekirdeklerinin kavrulduğunu, sıcak sıcak el değirmeninde o kahvenin çekildiğini ve hemen pişirilip servis edildiğini söyleyebilirim. Tam bir ritüeldir bizde Türk kahvesi. Türk kahvesi Boşnak kültürünün en önemli temsilcisi diyebiliriz.'

şeklindeki ifadesiyle kahve pişirmenin bir ritüel şeklinde devam ettiğini ve Türk kahvesinin Boşnak kültürü ile adeta sembolleştiğini belirtmektedir.

Katılımcılarımızdan K7, '100 tepsi düğün böreği (pita) yapıldığını bilirim..Her gelene sünnette,düğünde börek ikram edilirdi...Konu komşu toplanır..Boşnakça şarkılar söyler,gece yaralarına kadar börek açardı...' şeklindeki ifadesiyle Boşnak kültürü ve börek ikilisinin ayrılmaz bir yapıda olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcılarımızdan K5, 'Yeğenim kına gecesi yaptı mesela... Boşnak konseptli yaptı. Herkes Boşnak kıyafetliydi. Bunda hem adetini yaşattı hem de modern bir adete uyum sağladı.' şeklindeki ifadesiyle sadece özel günlerde

giyindikleri yöresel kıyafetlerin kültürün ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulamaktadır. Modern yaşam içerisinde hem yaşam konforunu kısıtladığı hem de günlük yaşam koşullarına uygun olmaması nedeniyle yöresel kıyafetler sadece özel günlerde giyilir hale gelmiştir. Erkek katılımcılar herhangi bir yöresel kıyafete dair bilgi aktarmamıştır.

Katılımcılarımızdan K6,

‘Perşembe akşamları köyde kız erkek toplanır eğlenceler yapardık. O gün İnegöl pazarı olurdu halen de perşembedir, ordan çerez, helva, köpük helva alırdık. Akşam muhabbet ortamı olurdu. Büyükler o gün ses çıkarmazlardı. Bayramlarda, düğünlerde koşu olurdu. Koşanlara hediyeler verilirdi.”Maslanica” Türkçesi yağlı börek anlamına gelir. Ondan yapılırdı. O yapıldı mı herkes birbirini ünlerdi... Börek etrafında muhabbetlere doyum olmazdı...’

şeklindeki ifadesiyle Boşnak kültürünün en temelde dayanışma üzerine kurulu olduğunu belirtmekte ve geçmişe duyduğu özlem ile yapılan toplantıların kültürlerinin ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulamaktadır.

Katılımcılarımızdan K8, ‘*Beyaz tenli renkli gözlü insanlar... Gerek manevi gerekse de maddi(somut anlamında) duruşlarıyla güçlü insanlar...*’ifadesiyle Boşnakların fiziksel özelliklerine değinmektedir. Bu fiziksel özellikler bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Türkiye’de yaşanan bölge, meslek ve kent/ kır yaşamı gibi farklı unsurlar çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Katılımcılarımızdan K9,

‘Renkli gözlü ve beyaz tenli olduğum içim Pomak mısın? Diye soruyorlar... Ben de boşnağım diyorum... Ten rengimiz ile hemen dikkat çekiyoruz... Dilimiz ve kültürümüz az az yitip gidiyor... Ama bu (ten rengi) bize atalarımızdan yadigâr...’

şeklindeki ifadesiyle diğer katılımcımıza benzer açıklamalar yapmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Berlin Antlaşması (1878) ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu hâkimiyeti altına giren Bosna, halkın gayrimüslim bir devlete askerlik yapmak istememeleri üzerine Anadolu topraklarına doğru göç hazırlığına başlamışlardır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ya da diğer adıyla 93 Harbi döneminde Boşnaklar mallarını ve evlerini Hıristiyan komşularına satarak Türkiye'ye kitleler halinde göç etmişlerdir. Boşnak göçü bir zorunlu göç olarak kabul edilmektedir. Bunu en temel nedeni, Osmanlı Devleti'ne aidiyet hisseden bir millet olmaları ve Osmanlı'nın toprak kayıpları neticesinde gayrimüslim bir devlet hakimiyetine girmeleri ve savaş durumunun söz konusu olması bu göçün zorunlu göç olarak nitelendirilmesine yeterli sebebiyet vermektedir.

Bu göçlerin yoğun olarak Marmara bölgesine yapıldığını açıkça ifade edebiliriz. Bunun en temelde İstanbul'a ulaşıldıktan sonra deniz yoluyla ulaşımın kolay olması ve coğrafi olarak benzerliğin sebep olduğunu söyleyebiliriz. Araştırma kapsamında Balıkesir, Çanakkale ve Bursa illerinde yaşayan Boşnaklar ile mülakatlar yapılmış olup hem göç anlatıları hem de kültürel pratikleri ne denli devam ettirdiklerine dair bilgiler saptanmıştır.

Boşnak kimliği, ilk göç eden nesillerde daha belirgin olmak üzere melez bir yapıya sahiptir. Bu melezlikten kastımız, hem Boşnak kimliğini devam ettirme hem de mevcut yaşanılan yerin yerli kültürü ile olan etkileşimin sonucunda oluşan durumu ifade etmektedir. Göç eden birinci neslin ve Türkiye'de doğan ikinci neslin Boşnak kültürüne gerek dillerini devam ettirme gerekse de kültürel pratiklerin devamlılığı konusunda son derece korumacı davrandıkları gözlemlenmiştir. Ancak okuma-yazma oranının artması, köyden kente göç ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması gibi birçok unsur beraberinde kültürel değişimi de getirmiştir. Boşnak dili günümüzde sadece ev ortamında konuşulan ya da gizli durumları anlatmak için başvurulan bir dil halini almıştır. Katılımcılar Boşnakça bilseler de Boşnak olmayan bireyler yanında bu dili kullanmamayı tercih etmektedirler.

Katılımcılarımıza Türkiye'ye göç ederken yaşadıkları göç anlatılarını bizlere aktarmalarını istediğimizde göç eden birinci nesil olmamaları sebebiyle anlatıların silik bir yapıda olduğu gözlemlenmiştir. Nesilden nesile aktarılırken belli değişimler yaşanmış veyahut bazı kısımlar unutulmuş gelmiştir. Mülakatlar sırasında Covid-19 pandemisi sebebiyle yaşlı bireylerle görüşmemize izin verilmemiştir. Yaşlı bireylerde göç anlatılarının daha net olduğu ve bazı kayıpların daha da az olacağı yönündeki düşüncemiz ne yazık ki sonuca ulaşamamıştır. Göç anlatıları esnasında katılımcıların yer yer duygulanarak gözyaşlarına hâkim olamadıkları gözlemlenmiştir. Göç kavramının beraberinde getirdiği belirsizlik duygusu bugün mülakat yaptığımız katılımcıların duygularında da halen var olduğu gözlemlenmiştir. Ancak Türkiye'de doğan ve göç etmemiş olan bu neslin bu duygulara sadece empati yoluyla ve anlatılardan yola çıkarak vakıf olduğu gözlemlenmektedir. Göç anlatılarının sadece bir hikâyeden ibaret olmadığı ve bugün idame ettirdikleri hayatlarının o günlere ve göç eden birinci neslin emeklerinin neticesinde olduğu katılımcılarımız tarafından genel kabul görmektedir.

Göç, yapısı itibarıyla mevcut düzenin yıkımı ve belirsizliğe doğru yapılan yolculuğu betimlemektedir. Boşnak vatandaşların Osmanlı'nın Bosna'yı kaybetmesi üzerine Anadolu topraklarına göçü de kendi içerisinde belirsizlikler barındırmıştır. Ancak bu durum Boşnakların Osmanlı devleti ile gönülden bağlı olmaları ve de kendilerini Türk olarak görmeleri sebebiyle minimum düzeyde olmuştur. Boşnak vatandaşların Sırp ve Hırvatlar ile aynı kökenden geldikleri farklı disiplinlerce tartışma konusu olmuştur. Ancak bu durumun çalışmamızın kapsamında yeri yoktur. İslam dini ile bütünleşen Boşnak kültürü Osmanlı-İslam sentezi bir kültür çerçevesinde gelişmiştir. Yapılan mülakatlarda katılımcıların kendilerini tamamen Türk olarak gördükleri belirtilmektedir. Ayrıca Boşnakların ve diğer etnik grupların siyasi anlamda bu siyasi anlamı açmamız gerekirse; Osmanlı memaliği olan tüm topraklarda yaşayan vatandaşlar Türk kimliğini belli oranlarda benimsemişlerdir. Bu siyasi anlamda Türk olma durumu Boşnak vatandaşlar içinde geçerlidir. Ancak burada Mustafa Kemal Atatürk'e ithafen 'Ne Mutlu Türk'üm Diyene' sözüyle yola çıktığımızda kişilerin etnik kökeninin değil, kendilerini Türk olarak adlandırıp adlandırmamaları ön plandadır.

Yapılan mülakatlarda öncelikle İstanbul'a oradan da Güney Marmara Bölümünün çeşitli illerine yayılan Boşnaklar şu an yerli nüfusun önemli birer parçası olmuşlardır. Mülakatlar esnasında K1 '*Boşnakoğlu, iyidir ver veresiye onlar borcuna sadıktır*', "*Boşnakla ticaret yapıyorsan korkma*" şeklinde çevre eşraftan sözler duyduk' şeklindeki ifadesi ile günümüz toplumunda güven duyulan bir topluluk olarak anılmaktadırlar. Anadolu topraklarına göçün üzerinden uzun yıllar geçmesi ile göç anlatıları oldukça zayıflamıştır. Ancak yapılan tüm mülakatlarda tüm katılımcılar göç anlatıları ile az ve kopuk da olsa birer hatıraya sahiptirler. Boşnakların göç kararlarının tamamen isteğe bağlı olduğu ve bu durumun dini inançlarını daha özgür yaşama adına yapıldığı belirtilmiştir.

Boşnaklar, Anadolu'ya kitlesel olarak göç etmişler ve kendilerine özel köyler ve yerleşim birimleri kurmuşlardır. Mülakatların gerçekleştirildiği Alibey Köyü/ Susurluk kendi içerisinde çok az Manav topluluğu buldursa da çevre köylülerce Boşnak köyü olarak bilinmektedir. Diğer mülakatların gerçekleştirildiği Biga Kalafat Köyü ve İnegöl/ Tuzla köyü sadece Boşnaklar tarafından oluşturulan yerleşim yerleridir. Çevre köylerinde Pomak, Manav ve Yörük yerleşim birimleri olduğu ve günümüzde sıkı dostluk ilişkileri içinde oldukları belirtilmiştir. Göç sonrası ilk nesil dil probleminden dolayı yabancıları gördüklerinde mahcup olmamak adına kaçtıklarını belirtmektedirler. İlk dönemlerde kız alıp verme gibi etkileşimlere girilmediği ancak günümüzde bu durumun artık genel geçerliliğini yitirdiği belirtilmektedir. Kültürel pratiklerin devamlılığı konusunda araştırmaya katılan Boşnaklar, eski dönemlere nazaran geleneklerinin, örf ve adetlerinin daha az devam ettirmeye başladıkları; misafir kültürünün ve düğün geleneklerinin görece korunduğunu belirtmektedirler. Boşnaklar buldukları coğrafyanın turizm ve sanayi kolları açısından zengin bölgelerden dolayı hızlı bir şekilde şehirleşmektedirler. Bu şehirleşme durumu gerek köylerin yapı olarak değişmesi gerekse de insanların yaşam tarzlarının değişmesi hususundadır.

Bugün Boşnak vatandaşlar Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan ve kendilerini Türk olarak ithaf eden, çevreden de bu şekilde görülen bir topluluk olarak yaşamlarını idame ettirmektedirler. Gerek kültürel pratikler gerek örf-adetler zaman içinde karşılıklı olarak etkileşime uğramıştır. Türkiye'de doğan Boşnakların alt kimlik olarak

Boşnak kimliğini sadece özel gün ve gecelerde devam ettirdikleri saptanmıştır. Ana dil olarak Türkçe görülmekte ve Boşnak dili bilinci giderek azalmaktadır. Sadece tanışma ya da selamlaşma gibi kısa cümlelerden sonra Türkçeye geçildiği katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Boşnakların kimlik özelinde Türk ve Müslüman vurgusu iç içe geçmiş vaziyettedir. Osmanlı memalığı bir topraktan gelmek ve İslam dini ile Osmanlı Devleti'nin bölgeyi fethi ile tanışmaları bu iç içe geçmişliğin oluşmasında en önemli faktör olmuştur. Gelecekte doğacak nesillerin Boşnak bilincinin giderek kaybolacağı katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Bu bilinç, hem göç anlatılarının zayıflaması hem de göç sürecinin üzerinden yaklaşık bir asır vakit geçmesinden kaynaklanmaktadır. Boşnakların kendilerini Türk olarak atfetmeleri bu bilincin giderek zayıflamasında en önemli etkidir. Gelenekler ve kültürel pratikler bağlamında ise günümüzde bölgede yerli nüfus statüsünde olan Boşnakların kültürel pratikleri diğer etnik gruplara da yansımıştır. Bu kültürel pratiklerin ve geleneğin karşılıklı olarak etkileşimde olduğu açıkça ifade edilmektedir. Kültürel pratikler özelinde ifade edildiğinde ise, modern yaşam şartları ve eğitim düzeyinin yükselmesi ile bazı uygulamaların devamlılığı ortadan kalkmaktadır. Bu durumun yaşanması gelecek nesillerin kültürel pratikleri öğrenip devam ettirme hususunda güçlükler ortaya çıkaracaktır. Yeni neslin Boşnak diline verdiği önem giderek azalmaktadır. Bu durum Boşnak dilinin sadece ev içinde konuşulan bir dil olması ve Boşnak olmayan kişilerin yanında konuşulmaması ile giderek azalmaktadır. Katılımcıların sözlü tarih geleneği ile nerden geldikleri ve ne zaman geldiklerine dair bilgiler zaman içinde unutulmuş veya katılımcılar tarafından mülakatlar esnasında hatırlanamamıştır.

Sonuç olarak;

-Göç anlatıları yeni nesil arasında sözlü anlatım yoluyla aktarılmasından dolayı giderek silikleşmektedir. Katılımcıların bazı kısımları hatırlayamadıkları ya da kurgu esnasında sıkıntı yaşadığı yapılan mülakatlar esnasında gözlemlenmiştir.

-Boşnakların kültürel pratiklerini devam ettirme çabaları, yeni nesil arasında imkânlar doğrultusunda kabul görmektedir. İlk dönemlerde yabancılarla konuşmama ve Boşnak olmayan vatandaşlarla evlilik durumu artık önemini yitirmiştir.

-Boşnakça şarkılar, maniler ve anlatılar sözlü olarak ifade edilmektedir. Boşnakçayı çok iyi konuşan bireyler sadece sözlü olarak Boşnakçayı bilmektedirler. Katılımcılardan hiçbiri Boşnakça yazamamaktadır.

-Boşnak vatandaşlar artık kendilerini buldukları il/ilçe bazında tanımlamaktadırlar. Sadece onlara sorulduğunda Boşnak olduklarını belirttikleri ifade edilmektedir. Kırsalda yaşamını devam ettiren bireylerde Boşnaklık vurgusu daha belirgindir. Bu belirginlik genç nüfus ve yaşlı nüfus ayırt etmeksizin daha görünürdür.

-Boşnak vatandaşların taşıdıkları kimlik melez bir kimlik halini almıştır. Alt kimlik olarak 'Boşnak olma' unsuru halen geçerliliğini korumaktadır. Bu durum kırsalda yaşayan nüfusta daha belirgin iken şehirlerde yaşayan bireylerde daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Milli kimlik açısından tüm katılımcılar kendilerini 'Türk' olarak tanımlamaktadırlar. Bu tanımın oluşmasında katılımcıların tümünün Türkiye doğumlu olduğu gözlemlenmiştir. Kültürel kimlik bağlamında Boşnak vatandaşların gelenek ve göreneklerini devam ettirme çabası içinde oldukları ancak bazı geleneklerde uyarlama yaptıkları katılımcılar tarafından aktarılmıştır.

-Boşnakların kültürel pratiklerini zaman içinde hafiflettikleri ya da değişime uğrattıkları saptanmıştır. Ancak değişmeyen ya da değişime daha kapalı olan durum yemek kültürleri olmuştur. Düğünlerde yapılan pita'nın (börek) halen Boşnak düğünlerinde yapıldığı katılımcılarımızca ifade edilmiştir. Gerek maddi kaygılar gerekse de günlük yaşam şartlarının değişimi Boşnakların ölüm, düğün gibi adetlerine zaman kısıtlaması getirmiştir. Bu kısıtlama genç nesil tarafından uygulanılmaya başlanmıştır. Katılımcılardan görece daha yaşlı olanlar bu durumdan muzdarip olsalar da kısmi olarak adetlerinin ve geleneklerinin devam etmesinden memnundurlar.

Kaynakça

- Adıgüzel, Y. (2020). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ağaoğlu, Y. (2017). *Osmanlıdan Cumhuriyete Balkanların Makus Talihi Göç*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Aka, A. (2009). "Kimliği Farklı Boyutlar Üzerinden Okuma: Çanakkale İli Örneği". Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi/iCilt:29 Sayı:1.
- Aksoy, M. (2008). Sosyal Bilimlerde Kültür Kavramı ve Amiran Kurtkan Bilgiseven'in Kültür Kavramı Hakkındaki Eleştisi. *Türk Dünyası Araştırmaları / sayı:176* , ss.69-74.
- Altunoğlu, M. (2009). Kimlik'in Modern İnşası,Kimlik Politikaları Ve Kimlik Tartışmaları. Ankara: Gazi Üniveritesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü/Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.
- Aşkın, M. (2007). "Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi /SAYI:2 Cilt:10* , 213-220.
- Atka Reid (Eser Sahibi), H. S. (2018). *Elveda Saraybosna*. İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Aydın, V. T. (2020). *Boşnaklar Tarihi*. İstanbul: Gelenek Yayınları .
- Ayhan, A. (2020). *Balıkesir'in Kimliği*. Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık.
- Babuna, A. (2000). *Bir Ulusun Doğuşu Geçmişten Günümüze Boşnaklar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Balkı, Ş. (2012). *Göçmen*. İstanbul: Gürer Yayınları.
- Battır, O. (2020). *Dünden Bugüne Uluslararası Göç Kuram,Algı,Siyasa*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Bauman, Z. /. (2017). *Kimlik*. Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Belek, K. (2006). *Modernleşme Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri*. ANKARA.
- Bilgin, N. (2001). *İnsan İlişkileri ve Kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2008). *Sosyal Psikoloji*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Bora, T. (1999). *Bosna-Hersek:Yeni Dünya Düzeni'nin Av Sahası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- C.Zijderveld, A. (2013). *Kültür Sosyolojisi/ Kültür Sosyolojisine ve Metodolojisine Giriş*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Celep, A. (2019). *Cunhuriyet Sonrası Türkiye'ye Göç Eden Boşnakların Yeni Kimlik İnşası*. İstanbul: Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Çağatay, M. (1996). *Kimlik ve Toplumsal Barış. Yüksek Lisans Tezi* . Ankara: Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi(Siyaset Bilimi)Anabilim Dalı.
- Çalışkan, B. (2014). 1953 Göçü Sonrası Yücelcilerin Memleket/Yugoslavya ve Ana Vatan/Türkiye Algıları. *İnsan& Toplum Dergisi* , ss.137-162.
- Çavuşoğlu, H. (2007). *Yugoslavya-Makedonya” Topraklarından Türkiye’ye Göçler ve Nedenleri*. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı Dergisi* , ss.123-154.
- Çuфта, M. (2010). *Avrupa Kültürünün Boşnk Gençlerin Din Ve Kimlik Algıları Üzerine Etkisi (İtalya Örneği)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü/Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı/Din Psikolojisi Bilim Dalı.
- Dadak, E. (2018). *Sosyal Kimlik Kuramı Bağlamında Bireylerin Kimlik Ve Aidiyet Tanımlamaları:Kocaeli Kafkas Kültür Derneği Örneği*. Ankara: Hacettepe Üniveritesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

- Dalbay, R. S. (2018). 'Kimlik' ve 'Toplumsal Kimlik' Kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:31* , ss.161-176.
- Demirel, M. (2008). Türkiye'de Bosna Göçmenleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , ss.285-306.
- Deniz, T. (2014). Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* , ss.175-204.
- Emgili, F. (2012). *Yeniden Kurulan Hayatlar Boşnakların Türkiye'ye Göçleri(1878-1934)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Erkal, M. E. (1992). *İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri*. İstanbul: Kuşak Ofset.
- Fazlıoğlu, E. (1999). Boşnak Kimliğinin Oluşumu. *Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul.
- Gündüz, T. (2017). *Alahimanet Bosna* . İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Halaçoğlu, A. (1995). *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Imamovic, M. (2018). *Boşnakların Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İnan, C. E. (2016). Türkiye'de Göç Politikaları:İskan Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi/ The Journal Of Migration Studies* , ss.10-33.
- İslam, İ. (1999). Atatürk, Cumhuriyet ve Millî Kimlik. *Erdem Dergisi/ 33.Sayı* , ss.765-776.
- İsmailoğlu, A. (2014). Yüzüncü Yılında Balkan Göçleri ve Günümüzde Balkan Türklerini Algılayabilme. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* , ss.33-45.
- İyiyol, F. (??). Türkiye - Bosna Hersek İlişkilerinin Gelişmesinde Halk Kültürünün Rolü. *International Burch Univesity*, (s. ss.380-386). Saraybosna.

- Kaçapor, S. (2015). *Boşnaklar & Türkiye'nin Sadık Vatandaşları*. İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Kahraman, M. Y. (2013). Gençlerin Dini ve Etnik Kimlik Algısı: Diyarbakır Örneği . *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries) Cilt:8 Sayı:2* , ss.117-153.
- Kahramanyol, M. (2018). Bosna ve Boşnaklar. *I. Uluslararası Bir Bilge Bir Ülke Sempozyumu*, (s. ss.559-568). Gümüşhane.
- Kaplan, A. D. (2019). Diaspora'da Kimlik İnşası ve Aidiyet Sorunsalı:Kavramsal Analiz. *Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul.
- Karpat, K. H. (2019). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kırbaç, A. D. (2012a). Diaspora'da Boşnak Kimliği:Türkiye ve İsveç Örneği. *Doktora Tezi* . Sakarya.
- Kırbaç, A. D. (2012b). Tarih ve gelenek bağlamında Türkiye'de Boşnaklar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* , ss.697-711.
- Kolaşinli, H. (2012). *Muhacirlerin İzinde Boşnakların Trajik Göç Tarihinden Kesitler*. İstanbul: Otorite Yayınları.
- Kolektif. (2019). *Türkiye'nin Göç Tarihi*. İstanbul: TİAV.
- Mulalic, M. (2015). Bosna Hersek'te Çok Kültürlü ve Etnik Kültürel Paradigmaların İncelenmesi. *Yeni Türkiye* , ss.5299-5307.
- Nuredin, A. (2011). *Balkanlardan Türkiye'ye Göç ve Etkileri*. Ankara: İz Yayıncılık.
- Oğuz, E. S. (2011). Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı. *Edebiyat Fakültesi Dergisi/ Cilt:28 Sayı:2* , ss.123-139.

Oran, B. (20018). *Türkiye'de Azınlıklar/ Kavramlar,Teori,Lozan,İç Mevzuat,İçtihat,Uygulama*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özbek, M. (2000). *Dünden Bugüne İnsan*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

Özder, A. (2012). Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nde Coğrafyanın Halk Kültürüne Etkisi. *Marmara Coğrafya Dergisi/ Sayı:25* , ss.213-237.

Özocak, Ö. (2015). *Diaspora Kavramı ve Ermeni Diasporası*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Pırlanta, İ. (2017). BalkanlardanBozok Bölgesine Göç Eden Boşnaklar(Boğazlıyan Örneği). *Bozok Sempozyumu*, (s. ss.546-561).

Sağır, A. (2017). Batı Karadenizde Bir Kültür Unsuru Olarak Köçeklik. *Sosyoloji Dergisi* , ss.171-203.

Sağır, A. (2012). *Zorunlu Göçler,Sürgünler Ve Yol Hikayeleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Softic, A. (2017). Boşnak Milli Kimliğinin İnşasında Bosnjak Gazetesinin Rolü:1891-1901. *Yüksek Lisans Tezi* . Ankara.

Şen, M. (2015). Sırbistan'ın Ülkedeki Etnik Gruplara Yönelik Politikası:Sancak Bögesindeki Boşnaklar. *Yüksek Lisans Tezi* . Bursa.

Tacoğlu, T. P, Arıkan, G., Sağır, A. (2012). Boşnak Göçmenlerde Göç ve Kültürel Kimlik İlişkisi:Fevziye Köyü Örneği. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* , 1942-1965/Sayı:7.

Taljić, I. (2017). *Srebrenitsa'nın Öyküsü*. İstanbul: Kalıtım Kitapevi.

Tuna, F. N. (2013). Midyat'ta Etnik Gruplar Arası İlişkiler Ve Aidiyet Sorunu. *Uluslararası Katılımlı VII.Ulusal Sosyoloji Kongresi Yeni Toplumsal*

Yapılanmalar:Geçişler,Kesişmeler,Sapmalar (s. ss.385-398). Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

Tunalı, G. (2016). Bulgaristan'da AB Üyeliği Sonrası Türk Azınlığın Kimlik Örüntüleri:Etnik Kimlik,Ulusal Kimlik,Avrupa Kimliği. İzmir.

Tutar, C. C. (2007). Bir Sosyal Sabit Sermaye Olarak Kültür. *Pazarlama ve İletişim Dergisi/ Sayı:20 Cilt:6* , ss.?

Uçar, M. (2021). Diaspora'da olmak ya da olmamak: Çerkesler İçin Hayati Bir Meselenin Analizi. *Akademik Hassasiyetler Dergisi* , ss.289-314.

Ulusoy, E. (2017). Diaspora Kavramı ve Türkiye'nin Diaspora Politikalarının Modern Teori Çerçevesinde Sosyo-Politik Bir Analizi. *İnsan ve Toplum Dergisi* , ss.140-160.

Ünal, S. (2014). Kimliğin Tarihsel ve Kültürel Ortak İnşası:Türkiye'de Balkan(Rumeli) Göçmenleri. *Milli Folklor Dergisi* , ss.27-40.

Velioğlu, H. (2021). *Saraybosna Havası Bir Gündelik Hayat Etnografisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yaldız, F. (2013). Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar . *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* , ss.239-318.

Yaldız, F. (2014). Uluslararası Göç ve Diaspora ile İlişkili Kavramlar. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* , ss.382-403.

Yanık, C. (2013). Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi . *Kaygı/ Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi/Sayı:20* , ss.225-237.

Yolcu, M. A. (2015). *Diaspora ve Kimlik*. Konya: Kömen Yayınları .

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Doğum Yerleri ve Mevcut Yaşam Yerleri.....	55
Tablo 1.1 :Katılımcılara Ait Cinsiyet Bilgileri.....	55
Tablo 2: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	57
Tablo 3: Katılımcılara Ait Mesleki Bilgiler.....	60

EKLER

Ek 1: Görüşme Formu

TÜRKİYE'DE YAŞAYAN BOŞNAKLARDA KUŞAKLARARASI FARKLILIKLAR BAĞLAMINDA KÜLTÜREL KİMLİK PRATİKLERİ: GÜNEY MARMARA ÖRNEĞİ

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma, Türkiye'ye de yaşayan Boşnakların kuşaklararası farklılıklarını ortaya koyma ve kültürel kimlik pratiklerini belirlemeye yönelik bir çözümleme ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırma süresince dile getirecekleriniz tümüyle gizli kalacak olup herhangi bir kişi ya da kurumla paylaşılmayacaktır. Görüşmemiz yaklaşık 45 dakika sürecektir. Araştırmaya gösterdiğiniz ilgi ve yaptığınız katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Danışman: Prof.Dr.Adem SAĞIR
Araştırmacı: Basri KARABOSTAN

Görüşme No:

Tarih:

KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyet:

Yaş:

Eğitim Durumu:

Meslek:

Göç edilen yer/ Mevcut yaşanılan yer:

Medeni Durum:

1. Bosna/ Balkanlardan göç hikâyenizi anlatır mısınız?

2. Bosna/Balkanlardan göç ettiğiniz dönemde yaşadığınız problemlerden bahseder misiniz?

3. Boşnak kimliği bize neler anlatıyor? Boşnak kimliğinin devamlılığında Boşnak dilinin önemi nedir?

4. Türkiye'ye yerleştikten sonra ve ardı gelen nesiller arasında Boşnak algısı ne yöndedir? Yeni nesil Boşnak kimliğini ne derece benimsemektedir?

5. Nesiller arasında kültürel pratikler konusunda yaşana değişiklikleri birkaç örnekle ifade eder misiniz?

6. Kendinizi tanımlarken kullandığınız ifade nedir? (Boşnak/Türk/ Müslüman Boşnak vb.)

5.Nesiller arasında kültürel pratikler konusunda yaşana değişiklikleri birkaç örnekle ifade eder misiniz?

6.Kendinizi tanımlarken kullandığınız ifade nedir? (Boşnak/Türk/ Müslüman Boşnak vb.)

7.Günümüzde gençler arasında Boşnaklara ait kültürel pratiklerin uygulanması ve devamlılığının sağlanması konusundaki görüşünüz nedir?

8.Çevre köyler ya da yerleşim birimleri ile sosyal ilişkilerinizden bahseder misiz? Boşnak kökenli kişilerin akraba evliliğine ya da farklı kişilerle yapılan evliliklere bakışınız nedir?

9.Boşnak kimliğinin oluşmasında ve devamının sağlanmasında kitle halinde yaşamamanın önemi nedir?

10.Ana vatan dendiğinde Bosna mı yoksa Türkiye üzerinden mi açıklama yapmaktasınız?

11.Kültürün devamlılığı ve dayanışma sağlanması amacıyla herhangi bir dernekleşme vb. bir yapınız mevcut mudur?

12.Düğün, sünnet ve cenaze gibi merasimlerde Boşnaklara/Balkanlara özgü farklı adet ve gelenekleriniz var mı? Varsa örnek verir misiniz?

13.Yaşadığınız çevrede etnik kökeninizden dolayı herhangi bir olay yaşandı mı? Yaşandıysa sizlerin tutumu ne yöndedir?

14.Boşnak kimliği üzerinden kültürün olmazsa olmazı veya mihenk taşı olarak gördüğünüz unsurlar nelerdir?

15.Bosna/Balkanlara gerek turist olarak gerekse de akrabalık bağları nedeniyle ziyaretler gerçekleştiriyor musunuz?

Ek:2 Etik Kurul Belgesi

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
KARARLARI

TOPLANTI TARİHİ : 04.03.2021
TOPLANTI NO : 2021/02

Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu toplanmış ve aşağıdaki kararı almıştır.

Karar 4:

28/01/2021 tarihli Doç. Dr. Adem SAĞIR'ın Etik Kurul form ve ekleri görüşüldü.

Karabük Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Adem SAĞIR danışmanlığında yürütülen "Türkiye'de Yaşayan Boşnaklarda Kuşaklararası Farklılıklar Bağlamında Kültürel Kimlik Pratikleri: Güney Marmara Örneği" konulu çalışma kapsamında uygulanmak üzere ekte sunulan çalışmasının etik kurallara uygunluğu oy birliği ile kabul edilmiştir.

ASLI GİBİDİR
A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Elif Çepni'.

Prof. Dr. Elif ÇEPNİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurul Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

1 Ekim 1994 tarihinde Balıkesir’de doğdu. Orta ve Lise eğitimini Balıkesir’de tamamladı.2013 yılında Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Lisans Programına başladı. 2018 yılında bu programdan mezun olmuştur.

2018 yılında Karabük Üniversitesi Bölge Çalışmaları Anabilim Dalında Yüksek Lisans Eğitimine başlamıştır. 2022 Yılında Bölge Çalışmaları Yüksek Lisans programını başarıyla tamamlayarak mezun olmuştur.